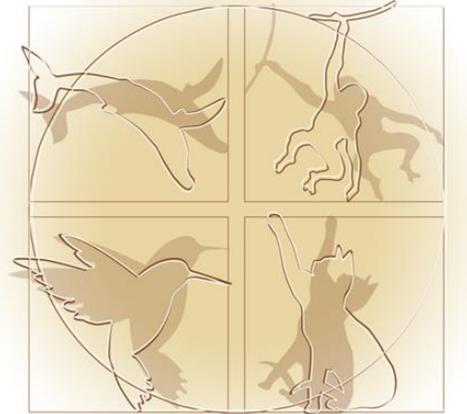

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ, ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ & ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΑΣΤΕΡ
ΔΠΜΣ ΖΩΑ: ΗΘΙΚΗ, ΔΙΚΑΙΟ, ΕΥΖΩΙΑ

Ιπποειδή, από τον Μύθο στην κακοποίηση
Διπλωματική εργασία
για την απόκτηση Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΔΠΜΣ ΖΩΑ: ΗΘΙΚΗ, ΔΙΚΑΙΟ, ΕΥΖΩΙΑ

MA ANIMAL WELFARE, ETHICS and the LAW

ΡΟΥΣΣΟΥ ΡΟΖΑ Α.Μ. 320029

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021

Επιβλέπων Καθηγητής: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ Μέλος Δ.Ε.Π. (Αναπληρωτής Καθηγητής),

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Φιλοσοφίας),

Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΜΕΛΟΣ: Γεώργιος Αραμπατζής, Μέλος Δ.Ε.Π. (Αναπληρωτής Καθηγητής),

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Φιλοσοφίας),

Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΜΕΛΟΣ: Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, Μέλος Δ.Ε.Π. (Αναπληρωτής Καθηγητής),

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Φιλοσοφίας),

Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΜΕΛΟΣ: Βασίλειος Πανταζής, Μέλος Ε.Δ.Ι.Π.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας),

Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΑΘΗΝΑ 30 ΜΑΙΟΥ 2022

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ, ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ & ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΑΣΤΕΡ
ΔΠΜΣ ΖΩΑ: ΗΘΙΚΗ, ΔΙΚΑΙΟ, ΕΥΖΩΙΑ

Ιπποειδή, από τον Μύθο στην κακοποίηση
Διπλωματική εργασία
για την απόκτηση Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΡΟΥΣΣΟΥ ΡΟΖΑ Α.Μ. 320029
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2022

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ Μέλος Δ.Ε.Π. (Αναπληρωτής Καθηγητής),
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Φιλοσοφίας),
Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΜΕΛΟΣ: Γεώργιος Αραμπατζής, Μέλος Δ.Ε.Π. (Αναπληρωτής Καθηγητής)
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Φιλοσοφίας),
Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΜΕΛΟΣ: Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, Μέλος Δ.Ε.Π. (Αναπληρωτής Καθηγητής),
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Φιλοσοφίας),
Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

ΜΕΛΟΣ: Βασίλειος Πανταζής, Μέλος Ε.Δ.Ι.Π.
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Τμήμα Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας)
Διδάσκων ΔΠΜΣ «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» Τμήματος Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας,

Ρόζα Ρούσσου, © [2022] - Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Ευχαριστίες

Η εργασία αυτή κατατίθεται στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία» που πραγματοποιείται για πρώτη φορά στην χώρα μας. Η απουσία ερευνών για τα ιπποειδή και η αγάπη μου για εκείνα, που άδικα η νομοθεσία και η παράδοση τα κατατάσσουν στα άψυχα εργαλεία, με οδήγησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το ΕΚΠΑ, Τμήμα Φιλοσοφίας, Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας και το Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ γιατί με την εφαρμογή του προγράμματος των σπουδών στην χώρα μας, μου έδωσαν την ευκαιρία να μελετήσω και να προσπαθήσω να κατανοήσω ζητήματα ηθικής, ευζωίας και δικαίου για τα άλλα έμβια όντα με μια πιο διεισδυτική κι επιστημονική ματιά.

Όλους τους καθηγητές, καθηγήτριες, συμφοιτητές και συμφοιτήτριες στο τμήμα, γιατί με τις διαλέξεις και τις συζητήσεις μας έδωσαν περισσότερα εργαλεία για να συνεχίσει ο καθένας το δικό του ταξίδι στον χώρο της ηθικής για τα ζώα. Ο επιβλέπων καθηγητής κ. Αραμπατζής και ο φιλοσοφικός του στοχασμός υπήρξαν αφετηρία για τον τρόπο προσέγγισης του θέματος μου.

Είναι αποκαρδιωτικό το ότι η βιβλιογραφία της χώρας μου διαθέτει ελάχιστες έρευνες και μηδαμινό ενδιαφέρον σε διεπιστημονικό επίπεδο για την ανάδειξη των ζητημάτων που αφορούν τα ιπποειδή. Η εμπειρία μου από την εθελοντική και καθημερινή ενασχόληση με τα ιπποειδή και οι έρευνες, κυρίως σε διεθνές επίπεδο, με βοήθησαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	8
λέξεις κλειδιά	8
Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο Πρώτο	
Στην Αρχή του Κόσμου	9
Πρόελευση και εξέλιξη του είδους των ιπποειδών	10
Η συμβολή των ιπποειδών στην διαμόρφωση των πρώτων κοινωνιών.....	12
Εξημέρωση, η αρχή της κακοποίησης	13
Η κοινωνία των ιπποειδών στο φυσικό τους περιβάλλον	15
Συμπεριφορά και ψυχολογία ιπποειδών σε αιχμαλωσία	16
Θεός, Θεοί και ο ρόλος των θρησκειών στην κατανόηση των ειδών	18
Τα ιπποειδή ως άλλοι	19
Η θέση των ιπποειδών στην αρχαιότητα	21
Ξενοφών, Περί ιππικής	23

Κεφάλαιο Δεύτερο

Μια ιδιαίτερη κοινωνία σε μόνιμη αιχμαλωσία	23
Τα ιπποειδή, ως άψυχα εργαλεία και μέσο επίδειξης	25
Ολυμπιακά ιππικά αθλήματα, ιδεώδες ή πλάνη;	26
Στο μυαλό των ιπποειδών	28
Θεραπευτικές ιδιότητες	31
Η προστασία των ζώων και τα πολιτικά συστήματα	32
Βιομηχανοποιημένος θάνατος	33

Κεφάλαιο Τρίτο

Ο Καρτέσιος στην ηθική και την νομοθεσία του 21ου αιώνα	34
Η απουσία προστασίας των ιπποειδών στην Ελλάδα.....	34
Ιχνηλασιμότητα ως προϋπόθεση προστασίας	35
Από τις πέντε ελευθερίες στην θετική ευζωία.....	38
Ο σπισισμός ξεκινά από τα άλλα ζώα, αλλά δεν σταματά σε εκείνα	40
Συμπέρασμα	41
Βιβλιογραφία	43
Παράρτημα εικόνων	50

Περίληψη

Τα ιπποειδή ανήκουν στην κατηγορία των εξημερωμένων άλλων έμβιων όντων που ζουν χιλιάδες χρόνια μαζί με τους ανθρώπους και εκτρέφονται για να χρησιμοποιηθούν κυρίως προς όφελος των ανθρώπινων κοινωνιών. Έχουν υμνηθεί από την μυθολογία, την κατά τόπους παράδοση, την λογοτεχνία και την ποίηση. Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί μια παρουσίαση του είδους και της ζωής των ιπποειδών, της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων τους σε ελεύθερη φυσική κατάσταση ή αιχμαλωσία. Στόχος της εργασίας είναι να αναδειχθεί η αληθινή κακοποίηση που υφίστανται τα ιπποειδή, έντεχνα τυλιγμένη όμως με τον μανδύα της αγάπης και του σεβασμού.

Από την αρχαιότητα έως σήμερα μέσα από μύθους και αλήθειες θα ξεδιπλώσουμε την αληθινή εικόνα και την θέση που τους επιφυλάσσει το έλλογο ον. Όταν διαβάζουμε όμορφες ιστορίες για τον φτερωτό Πήγασο και τον δυναμισμό του Βουκεφάλα, όταν πηγαίνουμε βόλτες στην ράχη τους ή πάνω σε άμαξα, πιστεύουμε πως αυτά τα υπερήφανα ζώα έχουν όλα μια ευτυχισμένη ζωή. Πως είναι πιο τυχερά από τα παραγωγικά ζώα που γεννιούνται μόνο για να σφαχτούν, από τα άγρια ζώα που πωλούνται ως τρόπαια ή εγκλωβίζονται ως θέαμα σε δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους.

Εκθέτοντας τι πραγματικά συμβαίνει θα προσπαθήσουμε να ακολουθήσουμε τη ζωή τους, διαπιστώνοντας πως η πλειοψηφία των ιπποειδών βιώνει κυρίως την κακοποίηση. Η διεπιστημονική προσέγγιση και το ενδιαφέρον είναι ελάχιστα και το Δίκαιο έχει ως πρωταρχικό σκοπό την ασφάλεια της τροφικής και φαρμακευτικής αλυσίδας των ανθρώπινων κοινωνιών.

Λέξεις κλειδιά: ιπποειδή, ευζωία, εκμετάλλευση, ηθική, δίκαιο, κακοποίηση, μύθος και αλήθεια

Εισαγωγή

Με την εργασία μου επιχειρώ μέσα από την ιστορία και τους μύθους για τα ιπποειδή να παρουσιάσω την πραγματική εικόνα και τις συνθήκες διαβίωσης που αντιμετωπίζουν στην ζωή τους. Κάθε κανόνας ευζωίας και σεβασμός για εκείνα έχει άμεση συνάρτηση με την χρησιμότητα του ζώου για την λειτουργία ή ψυχαγωγία της ανθρώπινης κοινωνίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της καταγωγής και εξέλιξης των κατηγοριών των ιπποειδών στον κόσμο από την εποχή που εμφανίζονται οι πρόγονοι τους. Οι μεγάλες γεωφυσικές αλλαγές στις διάφορες εποχές και η ανάγκη επιβίωσης οδηγούν σε μετακινήσεις, διασταυρώσεις και γενετικές μεταβολές. Καμία μορφή ζωής δεν παραμένει σταθερή ενώ άνθρωποι και θηλαστικά παρουσιάζουν πολλά κοινά στοιχεία.

Μέσα από την εξημέρωση των άλλων ειδών, δηλαδή την αιχμαλωσία τους, τα ιπποειδή συμβάλουν στην διαμόρφωση του ανθρώπινου πολιτισμού χάνοντας τον αληθινό τρόπο που αγαπούν να ζουν. Η συμπεριφορά τους στην ελευθερία και στην ζωή που τους επιφυλάξαμε αποκρυπτογραφεί στοιχεία για την νοημοσύνη και την γνωστική τους λειτουργία. Η ψυχολογία και συμπεριφορά των διασωσμένων ιπποειδών συμβάλει στην κατανόηση ενός κόσμου που δεν είναι κατώτερος από τον δικό μας, απλά διαφορετικός.

Θα συνεχίσουμε στο δεύτερο κεφάλαιο με τους τομείς στους οποίους τα ιπποειδή «προσφέρουν» περισσότερο και θα εντοπίσουμε τα κοινά σημεία στα διαφορετικά πολιτικά συστήματα και τι συμβαίνει όταν ένα άτομο ορίζεται ως γένος ουδέτερο για να δικαιολογηθεί η εξόντωση του. Το Ολοκαύτωμα ήταν ένα παράδειγμα διακυβέρνησης και εξόντωσης που μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε έμβιο όν που ορίζεται ως μη χρήσιμο ή υποδεέστερο του ανθρώπινου είδους. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα μας απασχολήσει το Δίκαιο, οι Νόμοι και ως case study το παράδειγμα της Ελλάδας στην αποφυγή καταγραφής και αναγνώρισης ιπποειδών.

Ειδικά για τα ιπποειδή, οι πελατειακές σχέσεις δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών, τα οικονομικά συμφέροντα από την εκμετάλλευσή τους, έχουν επιβάλει την κακοποίηση και όχι την προστασία τους.

Κεφάλαιο πρώτο

Στην Αρχή του Κόσμου

Από την εποχή της δημιουργίας του Κόσμου και κάθε έμβιου όντος που έδωσε την πρώτη του ανάσα και εξελίχθηκε πάνω στον πλανήτη Γη, μας χωρίζουν δισεκατομμύρια χρόνια. Από την θεωρία της εξέλιξης των ειδών του Αναξίμανδρου έως την δημοσιευμένη μετά τον θάνατο του S.W. Hawking έρευνα του σε συνεργασία με τον Thomas Hertog στο Journal of High Energy Physics σύμφωνα με την οποία η σύγχρονη κοσμολογία υποστηρίζει πως είμαστε μέρος μιας βαθιάς κοσμικής εξέλιξης,¹ έχουν μεσολαβήσει αιώνες θεωριών και αντιλήψεων που όρισαν και εξυπηρέτησαν το κυρίαρχο είδος.

Η Χρυσή Εποχή μοιάζει με έναν χαμένο παράδεισο όπου η φύση και κάθε μορφή ζωής ήταν σε πλήρη αρμονία ακολουθώντας πάντα τους κανόνες της επιβίωσης των ειδών. Ανάμεσα στα τελευταία θηλαστικά που εμφανίστηκαν στον πλανήτη μας πριν από 70.000 χρόνια, βρίσκεται το ανθρώπινο είδος σε μια προγενέστερη και σαφώς ατελέστερη μορφή από εκείνη που επιβίωσε μέχρι σήμερα.²

Οι πρώτες λέξεις που αποκωδικοποιήθηκαν από την Γραμμική Β των ιδεογραμμάτων της Κνωσσού, ήταν ίππος (i-qo) και άνθρωπος (a-to-ro-qo). Και τα δύο είδη, είμαστε ζώα θηλαστικά που ανήκουμε στα περισσοδάκτυλα έχοντας μόνο αριθμό δακτύλων, δίνοντας μας μια μακρινή συγγένεια σύμφωνα με τον Σταγειρίτη φιλόσοφο και πατέρα της ζωολογίας Αριστοτέλη. Ο ίππος είναι ένας μακρινός ζωολογικός μας εξάδελφος, που η εξέλιξη του δικού μας είδους, μας επέτρεψε να εκμεταλλευόμαστε με κάθε τρόπο εδώ και αιώνες.

Ίσως ο Πήγασος, ο πρωτόϊππος με τα φτερά, να ανταποκρίνεται σε μια αληθινή εικόνα της προέλευσης των θηλαστικών από την θάλασσα πριν από εκατομμύρια χρόνια.³ Σύμφωνα με τον μύθο η Αθηνά εξημερώνει το φτερωτό άλογο αφού του περνά χρυσό χαλινό για να τον δωρίσει στον Βελλερεφόντη.⁴

Ευρήματα τοιχογραφιών της Παλαιολιθικής εποχής αποδεικνύουν την στενή σχέση ανθρώπου και ιπποειδών. Η ραδιοχρονολόγηση των ευρημάτων των βραχογραφιών στο σπήλαιο La Marche που απεικονίζεται ένα ιπποειδές με επιρρίνιο (δηλαδή ιππεύσιμο), αν ξεπεράσει τον σκεπτικισμό με τον οποίο αντιμετωπίστηκε ίσως να αποδεικνύει την εξημέρωση των ιπποειδών χιλιάδες χρόνια νωρίτερα από ότι υποστηρίζεται.⁵ Ίππους και ιπάρια θα συναντήσουμε με μεγάλη συχνότητα στην θεματολογία των βραχογραφιών (Εικόνες 1,2) στα σπήλαια Chauvet (νοτιοδυτική Γαλλία) και Altamira (βόρεια Ισπανία).

Από την στιγμή που ο προϊστορικός άνθρωπος άρχισε να χρησιμοποιεί τα λίθινα εργαλεία επιλέγει να απεικονίσει ζώα και θέματα που τον συντροφεύουν στην καθημερινότητά του. Όποια και αν είναι η ερμηνεία και ο συμβολισμός τους, το οικείο και το γνώριμο είναι

¹ Hawking S.W., Hertog Thomas, *A Smooth Exit from Eternal Inflation*, Introduction, 2018
<https://erc.europa.eu/news/stephen-hawkings-last-paper-co-authored-erc-grantee-positives-new-cosmology-interview>

² Ι. Θ. Κακριδής, *Ελληνική Μυθολογία*, τόμος 1, *Εισαγωγή στον Ελληνικό Μύθο*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986, σελ.225,226.

³ Θ. Γ. Αντίκας, DVM, PhD, *Ίπποι και Ιππολογία*, Τόμος Α', 2η έκδοση, Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012, σελ. V, 2, 3.

⁴ Πausanias 2.4.1, Στράβων 8.6. 21, Πίνδαρος Ολύμπιον 13, Ιλιάς Z.155 οπ. σελ. 3

⁵ Θ. Γ. Αντίκας, DVM, PhD, *Ίπποι και Ιππολογία*, Τόμος Α', 2η έκδοση, Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012, σελ. 80-82.

αυτό που επιλέγεται σε μια καθόλου τυχαία ή αυθαίρετη επιλογή του καλλιτέχνη. Τα άλογα είναι ήδη εκεί σε μια «τέχνη» που δεν τοποθετεί τον άνθρωπο στην κεντρική θέση.⁶

Προέλευση και εξέλιξη του είδους των ιπποειδών

Από το αρχέγονο ιπποειδές Ηώϊππο, ο ίππος της αυγής, που εμφανίστηκε στην Γη πριν από 55-45 εκατομμύρια χρόνια και είχε μέγεθος προβάτου με πέντε δάκτυλα, έως την σημερινή μορφή του *Equus caballus* μεσολαβεί μια τεράστια εξέλιξη του είδους όπως ακριβώς συνέβη με το γένος *Homo* στο οποίο ανήκει ο άνθρωπος (Εικόνες 3,4).

Οι άνθρωποι και οι ίπποι μοιράζονται μια μακραίωνη συνύπαρξη και όπως συμβαίνει στα θηλαστικά, μοιράζονται κι ένα όμοιο DNA. Επειδή ήδη είχαν διαπιστωθεί περισσότερες από 80 κληρονομικές γενετικές ανωμαλίες στους ίππους παρόμοιες με των ανθρώπων στο μυϊοσκελετικό, αναπνευστικό και νευρομυϊκό σύστημα, δημιουργήθηκε μια ερευνητική κοινοπραξία με επικεφαλής επιστήμονες στο Broad Institute of MIT και του Harvard με σκοπό την προώθηση της βιοϊατρικής έρευνας στα δύο είδη θηλαστικών. Το αποτέλεσμα ήταν μια δεκαετής συνεργασία που ονομάστηκε Horse Genome Project⁷ στην οποία συμμετείχαν Πανεπιστήμια από όλο τον κόσμο, εκτός από την χώρα μας.

Κατά την παλαιοντολογική περίοδο ο ίππος πέρασε μέσα από την λωρίδα γης από την κοιτίδα του στην Βόρεια Αμερική προς την Κεντρική Ασία, όταν οι ήπειροι ενώνονταν. Στην Αμερική θα επιστρέψει ξανά με τους κατακτητές της «νέας» ηπείρου, πολλούς αιώνες μετά. Η μετανάστευση και η εξέλιξη χαρακτηρίζει την ζωή και το είδος τους. Άλλαξαν σταδιακά μορφή αποκτώντας περισσότερο ύψος, αύξηση ύψους δοντιών, μακρύτερο λαιμό και το τρίτο μεταπόδιο που άντεχε περισσότερο βάρος.⁸ Κάποια εξαφανίζονται στον χρόνο διασώζοντας όμως γενετικά στοιχεία για να τα δώσουν σε νέους τύπους ίππων. Επιβιώνει μονάχα ο Πλειοίππος γιατί είναι ταχύτερος και καταφέρνουν οι αγέλες του να ξεπερνούν τους κινδύνους και να μην εκφυλιστούν.

Ο ίππος αρχικά κυνηγήθηκε για τροφή ενώ στην πορεία της εξημέρωσης του παρείχε γάλα για τροφή. Από την εξέταση των σκελετών δεν μπορεί να δοθεί μια σαφής απάντηση για την χρονική περίοδο εξημέρωσης του, αφού οι κατοικίδιοι σκελετοί δεν διέφεραν πολύ από τους άγριους προγόνους τους. Σύμφωνα με τους ερευνητές του Carnegie Museum of Natural History στο Pittsburg οι οποίοι εστίασαν το ενδιαφέρον τους στις στέπες του Καζακστάν όπου αναπτύχθηκαν οι πολιτισμοί των Botai και Tersek, ανακάλυψαν στα αγγεία τους λίπη γάλακτος ίππων. Ενώ μέχρι και σήμερα οι κάτοικοι της περιοχής ζυμώνουν Koumiss (γαλακτομικό προϊόν) με το γάλα ίππων.⁹

Ως πρόγονος του κατοικίδιου ίππου θεωρείται ο ίππος της φυλής Πρεβάλκσι (Εικόνα 5) με καταγωγή από την Κεντρική Ασία. Πρόκειται για ένα άλογο που αν και κινδύνευσε να εξαφανιστεί από τους κυνηγούς, κατάφερε να επιβιώσει και να παραμείνει ατίθασο.¹⁰

⁶ Barbara Ehrenreich, *Humans were not Centre stage: how ancient cave art puts us in our place*, 2019, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/dec/12/humans-were-not-centre-stage-ancient-cave-art-painting-lascaux-chauvet-altamira>

⁷ Broad Institute of MIT and Harvard, *Domestic Horse Genome Sequenced*, 2009 <https://www.sciencedaily.com/releases/2009/11/091105143708.htm>

⁸ Θ. Γ Αντίκας, DVM, PhD, *Ίπποι και Ιππολογία*, Τόμος Α', 2η έκδοση, Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012, σελ. 67,68

⁹ Sandra Olsen, *Finding the First Horse Whisperers*, 2010 <https://beta.nsf.gov/news/finding-first-horse-whisperers>

¹⁰ Θ. Γ. Αντίκας, DVM, PhD, *Ίπποι και Ιππολογία*, Τόμος Α', 2η έκδοση, Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012, σελ. 71

Τα απολιθώματα των ιππαρίων σύμφωνα με βιοστρωματογραφικά δεδομένα και μαγνητοστρωματογραφικούς συσχετισμούς για την εμφάνιση των ιππαρίων στην Ευρώπη, υπολογίζονται χρονολογικά πριν από 10,8 έως 11,9 εκατομμύρια χρόνια.¹¹ Στο Πικέρμι, οι Παλαιοντολόγοι έχουν εντοπίσει οστά ιππαρίων που χρονολογούνται πριν από 7 εκατομμύρια χρόνια, την περίοδο που ονομάζεται Μειόκαινο (Εικόνα 6). Εκείνη την εποχή η συγκεκριμένη περιοχή είχε πολύ θερμό κλίμα και απέραντες εκτάσεις. Από την ποικιλία των ευρημάτων προϊστορικών θηλαστικών, θεωρείται ως η Ακρόπολη της Παλαιοντολογίας, μια Αφρική για τα ζώα.

Σε μελέτη ομάδας ερευνητών του Πανεπιστημίου του Τέξας για την γενετική ποικιλομορφία όσον αφορά τις ελληνικές φυλές, επιβεβαιώνεται η ιδιαιτερότητα του ιππαρίου της Σκύρου ως ελάχιστη τροποποιημένη γενετικά από άλλες φυλές. Δυστυχώς, τα ελάχιστα στοιχεία καταγραφής που είχαν οι ερευνητές οδήγησαν σε παραμέτρους που βοήθησαν στην εξαγωγή συμπερασμάτων μόνο για τον ζωντανό πληθυσμό που γεννήθηκε ανάμεσα στο 1992 έως το 2006.¹² Ακολουθώντας την παράδοση της αδιαφορίας που χαρακτηρίζει την κρατική μηχανή για τα ιπποειδή, όταν διεξήχθη η έρευνα δεν υπήρχε συστηματική και ακριβής καταγραφή καθώς ούτε και τήρηση γενεαλογικών βιβλίων από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Ο πρόγονος του κυρ Μέντιου όπως συνήθως αποκαλείται ο όνος, το γαϊδούρι στην ελληνική μας παράδοση, ξεκίνησε την διαδρομή του από την Αφρική και την Ασία ενώ στην χώρα μας έφτασε από την Μέση Ανατολή και χρησιμοποιήθηκε κυρίως ως ζώο εργασίας. Σε νόμισμα της αρχαίας πόλης Μένδη στην Χαλκιδική οφείλει το χαϊδευτικό του όνομα Μέντης. Σε αυτό το νόμισμα εικονίζεται ο Δίονυσος μεθυσμένος πάνω στην πλάτη του όνου να κρατά ένα σκεύος οινοποσίας (Εικόνα 7).

Ο σημερινός οικόσιτος όνος αλλά και πολλά είδη άγριων γαϊδουριών, προέρχονται από τον *Equus africanus* και εξημερώθηκε πριν από 6.000 περίπου χρόνια στην Βόρεια Αφρική. Διατηρεί έως σήμερα την κοινωνική και τροφική συμπεριφορά των προγόνων του.¹³

Η ζέμπρα με τις χαρακτηριστικές μελανές και λευκές της ραβδώσεις, θεωρείται ως το πρώτο είδος που αποκόπηκε από τον Πλειόιππο. Η εξέλιξη του είδους του ίππου αποτελεί θέμα μακράς συζήτησης στην επιστημονική κοινότητα και η πρόοδος στην μελέτη των ευρημάτων δεν σταματά να δίνει νέες αποδείξεις ανατρέποντας παλαιότερες θεωρίες. Η προέλευση της ζέμπρας σύμφωνα με τις νεότερες αναλύσεις σε μορφολογική και μορφομετρική σύγκριση της κρανιακής ανατομίας, συνδέεται με τον ίππο της Ευρασίας.¹⁴

Στο βιβλίο της Γένεσις γίνεται αναφορά σε βασιλιάδες και στρατηγούς που ιππεύουν το μουλάρι, ένα υβρίδιο απόγονο ενός αρσενικού γαϊδουριού και ενός θηλυκού αλόγου (φοράδα). Ενώ το γαϊδουρομούλαρο είναι υβρίδιο απόγονος ενός αρσενικού αλόγου (επιβήτορα) και ενός θηλυκού γαϊδουριού. Είναι αμφίβολο πως στην φύση οι συγκεκριμένες

¹¹ Θεοδώρα Βλάχου, *Παλαιοντολογική, Βιοστρωματογραφική και Παλαιοοικολογική μελέτη των ιππαρίων του Ελλαδικού χώρου*, Διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, 2013, σελ. 65

¹² Elisabeth Bömcke, Nicolas Gengler and E. Gus Cothran, *Genetic variability in the Skyros pony and its relationship with other Greek and foreign horse breeds*, Published online 2011 Mar 1. doi: 10.1590/S1415-47572010005000113, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3085377/>

¹³ *Οδηγός ορθής πρακτικής για την καλή διαβίωση των ζώων για τη διατήρηση, φροντίδα, εκπαίδευση και χρήση γαϊδουριών και υβριδίων γαϊδουριού*, 2018/2019, από την εθελοντική ομάδα πρωτοβουλίας για ιπποειδή στο πλαίσιο της Πλατφόρμας ΕΕ για την Καλή Διαβίωση των Ζώων, https://ec.europa.eu/food/system/files/2021-03/aw_platform_plat-conc_guide_donkeys_en.pdf

¹⁴ Omar Cirilli, Luca Pandolfi, Lorenzo Rook, Raymond L. Bernor, *Evolution of Old World Equus and origin of the zebra-ass clade*, 2021 <https://www.nature.com/articles/s41598-021-89440-9>

διασταυρώσεις θα ήταν μια συνηθισμένη επιλογή, αν και δεν αποκλείεται. Αποτελεί κυρίως παράγοντα ανθρώπινης παρέμβασης στην προσπάθεια να δημιουργήσει ένα ζώο που θα ήταν ακόμα πιο ανθεκτικό στην εργασία, προσφέροντας τις υπηρεσίες του για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Στα εκατομμύρια χρόνια παρουσίας τους πάνω στον πλανήτη, τα ιπποειδή έχουν εξημερωθεί μόλις πριν από κάποιες χιλιάδες χρόνια. Έχουν προηγηθεί αιώνες ελευθερίας μέχρι να κυνηγηθούν και να σκλαβωθούν για να χρησιμοποιηθούν σε κάθε είδους εργασία και ανθρώπινη διασκέδαση.

Η συμβολή των ιπποειδών στην διαμόρφωση των πρώτων κοινωνιών

Ο ποιητής και πεζογράφος, Ανδρέας Εμπειρικός στο «Η μνήμη των αναμνήσεων» γράφει, *τα βήματα του αλόγου είναι ο βηματισμός του ονείρου μας*. Ανάμεσα στα εκατομμύρια είδη του ζωικού βασιλείου που γεννήθηκαν πολύ πριν από τον άνθρωπο στον πλανήτη και εξελίχθηκαν στο πέρασμα των αιώνων, είναι και τα ιπποειδή. Με τον άνθρωπο μοιράζονται μια πορεία στην οποία τα βήματα του ενός γίνονται τα βήματα του άλλου.

Κυνηγήθηκαν για το κρέας τους και σύμφωνα με τις αρχαιολογικές ανασκαφές και έρευνες, τα οστά τους χρησίμευσαν ως εργαλεία. Με το γάλα τους έθρεψαν τους ανθρώπους ενώ με την χρήση τους σε εργασίες βοήθησαν στην εξέλιξη και την ανάπτυξη των κοινωνιών.

Από την πρώτη στιγμή ο πρωτόγονος άνθρωπος αποδεικνύει το βίαιο ένστικτό του. Σκοτώνει και όχι πάντα για να μην σκοτωθεί, αλλά για να ζήσει καλύτερα, με μεγαλύτερη άνεση. Μια βία που θα ακολουθήσει την εξέλιξη του Homo και δεν θα τον εγκαταλείψει ποτέ, όσο ανώτερος και αν θεωρεί πως είναι. Η καρποφορία της γης δεν του ήταν ποτέ αρκετή και από πολύ νωρίς γεύεται σάρκες που θυσιάζει σε μια ανώτερη δύναμη που έχει επινοήσει για να δικαιολογήσει το ένστικτό του να σκοτώνει.

Η γεωργική ή κτηνοτροφική επανάσταση (νεολιθική εποχή περίπου 10.000 π.Κ.Ε.) οδηγεί τους ανθρώπους στο να γίνουν τροφοπαραγωγοί και να εγκαταλείψουν την νομαδική ζωή. Η καθημερινότητα τους γίνεται πιο άνετη, ασφαλής δίνοντας στους ανθρώπους περισσότερες επιλογές. Είναι η περίοδος που αρχίζει και δημιουργεί τα θεμέλια του Πολιτισμού ενώ στις γεωργικές περιοχές αρχίζει η εξημέρωση των ζώων που είναι τα πιο χρήσιμα.¹⁵ Χωρίς τα ιπποειδή ο ανθρώπινος πολιτισμός θα ήταν σήμερα εντελώς διαφορετικός.

Από την εποχή του Ομήρου έχουμε αναφορές για το πόσο τιμητικό είναι οι ήρωες να θάβονται με τα άλογα τους, τα οποία φυσικά θυσιάζονται για να τους ακολουθήσουν και να καλπάζουν μαζί τους στα Ηλύσια Πεδία. Θρηνώντας τα προσφέρουν ως θυσία, όμως η αθανασία είναι ακόμα πιο τιμητική όταν σε ακολουθεί το άλογο σου. Ο Ηρόδοτος αργότερα επιβεβαιώνει αυτή την πρακτική που συνηθίζεται και στην Ασία. Είναι τιμή για έναν ήρωα να αναζητά την αθανασία πάνω στο άλογο του και να θάβεται μαζί του. Ο οικόσιτος ίππος γίνεται το σύμβολο της αθανασίας, της αιώνιας μεταθανάτιας δόξας που αναζητούν οι άνθρωποι με τις πράξεις τους.¹⁶

¹⁵ Χρήστος Αν. Τσέκος Ph.D., *Για την ηθική μεταχείριση και τα δικαιώματα των ζώων*, Bookoo, Αθήνα 2021, σελ. 28,29

¹⁶ Theo. G. Antikas, DVM, PhD, Aristotle University of Thessaloniki, *The Honor to be Buried with Horses: From Mycenaean Nemea to Macedonian Vergina*, 2003, σελ. 1-7, 10
https://www.academia.edu/31647879/2003_The_Honor_to_be_Buried_with_Horses_From_Mycenaean_Nemea_to_Macedonian_Vergina

Η Κυρία των Πάγων, μια νεαρή αμαζόνα ή μάγισσα, που βρέθηκε σε άριστη κατάσταση το 1995 στην περιοχή της Σιβηρίας, θαμμένη με τα έξι άλογα της και την σαγή τους, θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα του 20^{ου} αιώνα. Κατάστικτη σε όλο της το σώμα, με τατουάζ ίππου στο αριστερό της χέρι (Εικόνα 8), φορά περούκα φτιαγμένη από τρίχες ουράς αλόγων στολισμένη με μια χρυσή καρφίτσα ίππου, αποδεικνύοντας την δυνατή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην ζωή της γυναίκας και τον ίππο. Το τατουάζ στο σώμα της θεωρείται ως το διαβατήριο στο πέρασμα στον άλλο κόσμο όπου θα βρεθεί ξανά με τα άλογα της.

Ο μύθος της αμαζόνας γίνεται ιστορία όπως ακριβώς την έχουν καταγράψει ο Ηρόδοτος και ο Ιπποκράτης για τους Παγίρκ, μια κοινότητα Σκύθων νομάδων δίνοντας μας μια μικρή εικόνα για ένα μεγάλο μέρος του αρχαίου ανθρώπινου πολιτισμού.¹⁷ Η νεαρή γυναίκα 25 έως 28 ετών, η οποία σύμφωνα με τις έρευνες πέθανε από καρκίνο του μαστού, με το τατουάζ και τον δυναμισμό της φέρνει την δική της εποχή στο σήμερα. Θα μπορούσε να είναι μια σημερινή γυναίκα που αγωνίστηκε σε έναν κόσμο ανδροκρατούμενο, αλλά η ανίατη ακόμα και στις μέρες μας ασθένεια, την νίκησε.

Η Ελληνική Μυθολογία μας δίνει τρομερές διατροφικές συνήθειες που θα μπορούσαν να συγκριθούν με τις σημερινές πανδημίες. Στη χαμένη τραγωδία του Αισχύλου Γλαύκος Ποτνιεύς για να αποκτήσουν πιο άγρια ένστικτα οι ίπποι εκτρέφονται τρώγοντας ανθρώπινη σάρκα.¹⁸ Αλήθεια ή ψέματα, η ζωή και η υγεία των ανθρώπων και των άλλων έμβιων όντων είναι αλληλεξαρτώμενες και συνδέονται με το ευρύτερο οικοσύστημα. Είμαστε μέρος ενός ευρύτερου συνόλου και όπως έχουν αποδείξει οι πανδημίες και τα νοσήματα των τελευταίων ετών, δυστυχώς ακόμα δεν το έχουμε αντιληφθεί.

Εξημέρωση, η αρχή της κακοποίησης

Τα ιπποειδή στην φύση ζουν ελεύθερα σε αγέλες που δημιουργούν με δικούς τους κώδικες επικοινωνίες και ιεραρχία. Είναι ζώα θηράματα και ο άνθρωπος ένας από τους θηρευτές που παραμονεύει για να τα εξοντώσει. Αν μπορούσαν να νιώσουν την δύναμη τους και να καταλάβουν τις προθέσεις μας, δεν θα τα είχαμε εξημερώσει ποτέ. Αντίθετα, εκείνα αναζητούν την συνεργασία και επικοινωνία μαζί μας γιατί δεν λειτουργούν όπως εμείς και δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν πως η πλειοψηφία των ανθρώπων είναι ένας ακόμα εχθρός.

Από την στιγμή που ξεκινά η εξημέρωση τους αρχίζει η μεταβλητότητα στην εξέλιξη του είδους των ιπποειδών. Η φυσική επιλογή και η επιβίωση του καλύτερα προσαρμοσμένου του Δαρβίνου ως καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη του είδους,¹⁹ αντικαθίσταται πλέον από την ανθρώπινη επιλογή. Το περιβάλλον δεν επιδρά με τον ίδιο τρόπο που αντιμετώπισε τον κοινό πρόγονο τους, σε διαφορετικές φυσικά γεωπολιτικές συνθήκες ελεύθερης διαβίωσης.

Ο παράγοντας άνθρωπος στον ρόλο της φύσης είναι από μόνος του μια *ύβρις* ως σκέψη και πρακτική. Στο συγκεκριμένο είδος αυτό που προέχει από την ημέρα της εξημέρωσης του είναι η επιλογή εκτροφής και η εξάσκηση ώστε τα ζώα να αντέχουν περισσότερο σε κάθε είδους εργασία και αθλητική δράση. Το όμορφο, το δυνατό, το γενναίο, το στωικό, το παραγωγικό, αυτό είναι το ιπποειδές που αξίζει να ζει. Κοινωνίες που αν και δοξάστηκαν για τα δημοκρατικά τους πολιτεύματα, συνέχιζαν να έχουν δούλους, να υποτιμούν τις γυναίκες

¹⁷Anna Liesowska, *Iconic 2,500 year old Siberian princess 'died from breast cancer', reveals MRI scan*, The Siberian Times, 2014 <https://siberiantimes.com/science/casestudy/features/iconic-2500-year-old-siberian-princess-died-from-breast-cancer-reveals-unique-mri-scan/>

¹⁸T. G. Antikas, DVM, PhD, *Man-eating and fish-eating horses in Greek art, mythology and modern literature*, 2013, page 1

¹⁹Καρόλου Ντάρβιν (Δαρβίνος), *Η καταγωγή των ειδών*, μτφ Ανδρέας Πάγκαλος, Εκδόσεις Γκοβόστη, σελ. 23-25

και να πολεμούν τους συμπατριώτες τους, έθεσαν τα όρια στην χρήση και κατάχρηση των εξημερωμένων ζώων.

Η εξέλιξη των επιστημών της βιολογίας και οι τεχνικές μελέτες της γενετικής πληροφορίας και των μεταλλάξεων στο DNA, προσθέτουν σήμερα σημαντικά στοιχεία στην κατανόηση της κληρονομικότητας και ποικιλότητας σε κάθε είδος.²⁰ Παρά όμως τις πολύ σημαντικές ανακαλύψεις, η αιχμαλωσία και ο περιορισμός της φυσικής ζωής στα ιπποειδή παραμένει ένας σημαντικός παράγοντας για την κατανόηση των αλλαγών που παρουσιάζουν.

Η θεωρία για τα δικαιώματα των ζώων σκοντάφτει σε πολλές αμφισβητήσεις και αντιρρήσεις εκείνων που προβάλλουν ως επιχείρημα πως τα άλλα ζώα αν και συναισθανόμενα όντα, δεν έχουν δικαιώματα αφού δεν μπορούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους όπως οι πολίτες – άτομα. Με αυτό το σκεπτικό είναι αμφίβολη για τους πολλούς η ισχύ των παραβίαστων δικαιωμάτων τους.²¹ Η ίδια θεωρία για τα δικαιώματα των ζώων, γίνεται ακόμα δυσκολότερη όταν αφορά την κατηγορία των εξημερωμένων ζώων, στην οποία ανήκει η πλειοψηφία των ιπποειδών.

Σε αυτή την κατηγορία ανήκει μια ανεξέλεγκτη αλυσίδα εκτροφής και αναπαραγωγής ώστε να γεννηθούν καλύτεροι αθλητές, πιο ανθεκτικά ζώα εργασίας και ράτσες όπως τα αραβικά άλογα που γεννιούνται πλέον παραμορφωμένα στο πρόσωπο με αναπνευστικά προβλήματα αφού οι εκτροφείς αναζητούν το εξεζητημένο στην αραβική γραμμή η οποία χαρακτηρίζεται για το κοίλο πρόσωπο. Η πώληση τους θα τους χαρίσει κέρδη που μπορεί να φτάσουν τα 1.4 εκατομμύρια ευρώ, καταστρέφοντας ζώα που γεννιούνται για πολύ συγκεκριμένο σκοπό.²² Η εκτροφή ονομάζεται «τελειότητα» και όπως πολύ συχνά συμβαίνει υποστηρίζεται και από μεγάλες κτηνιατρικές κλινικές και ερευνητικά προγράμματα. Για παράδειγμα, ο Wayne McIlwraith, διευθυντής του προγράμματος μύοσκελετικής έρευνας στο Κρατικό Πανεπιστήμιο του Κολοράντο, υποστηρίζει πως δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ότι το σχήμα του κρανίου προκαλεί αναπνευστικά προβλήματα.²³

Οι έρευνες χρειάζονται κονδύλια, η σύνδεση ηθικής και κτηνιατρικής επιστήμης είναι εξαιρετικά καθοριστική για την ευζωία των ιπποειδών. Είναι λυπηρό ότι δεν είναι πάντα αντικειμενική και δεν λειτουργεί υπέρ των ζώων.

Η εξημέρωση γεννήθηκε ως αναγκαιότητα για την επιβίωση των ανθρώπινων κοινωνιών και έως σήμερα καλύπτεται πίσω από τον μανδύα του συμφέροντος του ίδιου του ζώου. Αν στον αιώνα των τεχνολογικών επιτευγμάτων και προόδου αυτά τα ζώα δεν μπορούν να ιδωθούν ως μέλη μιας κοινωνίας, μπορούμε να αναλογιστούμε πόσο δύσκολο ήταν και μόνο να σκεφτούν οι άνθρωποι τα ηθικά δικαιώματα πλασμάτων σε παλαιότερες κοινωνίες που χρησιμοποιούσε ανθρώπους ως δούλους και οι γυναίκες θεωρούνταν κατώτερα όντα. Παραμένει βέβαια ζητούμενο να εξετάσουμε αν όντως οι κοινωνίες έχουν αλλάξει.

Η ηθική ασημαντότητα των ζώων παραμένει προϋπόθεση για την ύπαρξη των εξημερωμένων κοινωνιών. Τα δικαιώματα των εξημερωμένων ιπποειδών περιορίζονται στην

²⁰ Ιωάννα Μολίνου-Προβιδάκη, Αν. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών (Τμήμα Χημείας), Απόδοση: *Ο Κάρολος Δαρβίνος και η εξέλιξη*, σελ 3 πηγή: SciAm.Jan.09
https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/pe/Darwin_Theory.pdf

²¹ Sue Donaldson, Will Kymlicka, *ΖΩΟΠΟΛΙΣ, Μια πολιτική θεωρία για τα δικαιώματα των ζώων*, μτφ Γρηγόρης Μολυβάς, Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2021, σελ. 45

²² Andreia Marques *El Rey Magnum: Has Selective Horse Breeding Gone Too Far?* 2021,
<https://horseyhooves.com/el-rey-magnum-arabian-horse-breeding/>

²³ Victoria Allen, *The horses bred to have cartoon faces: Vets' horror at unnatural concave-faced animals created using extreme selection as owners search for the perfect-looking animal*, Daily Mail, 2017
<https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-4975662/Pedigree-horse-described-horrific-experts.html>

κάλυψη των βασικών και μόνο αναγκών τους, αν φυσικά ζουν σε χώρες με ξεκάθαρο θεσμικό πλαίσιο και ελεγκτικό μηχανισμό που μπορεί να τους το εξασφαλίσει.

Η κοινωνία των ιπποειδών στο φυσικό τους περιβάλλον

Κάθε μορφή ζωής διατηρεί τους δικούς της κώδικες και την δική της ιεραρχία για την καλύτερη συμβίωση των μελών της. Αν ζήσεις με τα ιπποειδή στο φυσικό τους περιβάλλον, μπορείς παρατηρώντας την αγέλη τους να διδαχθείς τρόπους αντιμετώπισης της δικής σου καθημερινότητας ως μέλος μιας ανθρώπινης κοινωνίας.

Οι ίπποι είναι ζώα κοινωνικά, ευαίσθητα που τους αρέσει η επαφή με τα άλλα ζώα και το παιχνίδι. Σε κάθε αγέλη αλόγων κυριαρχεί ο επιβήτορας που έχει καταφέρει να κυριαρχήσει στα υπόλοιπα αρσενικά και είναι ο Άλφα, ενώ μπορεί να δημιουργηθούν μικρές διαφορετικές αγέλες με έναν αρχηγό επιβήτορα η κάθε μια. Είναι εκείνος που θα οδηγήσει με την όσφρηση, το ένστικτο και την εμπειρία του στους χώρους που θα βρουν νερό, τροφή και θα αντιμετωπίσει πρώτος τις επιθέσεις. Όμως, είναι η κυρίαρχη φοράδα της αγέλης εκείνη που θα πάρει την τελική απόφαση και θα την ακολουθήσει όλο το κοπάδι όπου και αν πάει.²⁴ Παρατηρούμε δηλαδή μια μητριαρχία σε μια κοινωνία που η αρχική της εικόνα είναι πατριαρχική.

Το κάθε ζώο έχει το δικό του χαρακτήρα, το δικό του τρόπο αντίδρασης σε ερεθίσματα και μια ξεχωριστή συμπεριφορά όπως ακριβώς συμβαίνει και στην ανθρώπινη κοινωνία. Ο χαρακτήρας και οι αντιδράσεις προσδιορίζονται τόσο από την κληρονομικότητα αλλά και από τις θετικές ή αρνητικές εμπειρίες. Ανάμεσα στα ζώα μιας αγέλης εύκολα μπορείς να διακρίνεις τον υποτακτικό χαρακτήρα που θα παραμερίσει και δεν θα επιμείνει, αλλά και τον κυρίαρχο ο οποίος θα δώσει την μάχη του με τα πόδια στυλωμένα στο έδαφος σε μια στάση άρνησης υποχώρησης σε όσους αντιδράσουν και θα οριστεί ως ο αρχηγός. Ο υποτακτικός θα περιμένει την σειρά του για να φάει και να πιεί νερό. Όλοι έχουν την θέση που μπορούν να υποστηρίξουν χωρίς να κινδυνεύουν να αφανιστούν.

Ανάμεσα στους τρόπους επικοινωνίας κυριαρχεί η γλώσσα του σώματος και η φωνή τους, το χλιμίντρισμα το οποίο είναι τριαδικό (ήχος εισαγωγής, έντασης, τελικός ήχος και συχνότητα).²⁵ Από τον τρόπο που στέκονται, από το είδος του χλιμιντρίσματος, από την θέση που έχουν τα αυτιά, η ουρά, εκφράζουν στοιχεία της προσωπικότητας τους όπως η επιμονή ή η επιθετικότητα κι όλα τα παραπάνω είναι η δική τους μοναδική γλώσσα.

Με το χλιμίντρισμα σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, τα άλογα μεταφέρουν μεταξύ τους κοινωνικές πληροφορίες. Ενώ πρόσφατη συμπεριφορική και ηλεκτροεγκεφαλική μελέτη απέδειξε τον διαφορετικό τρόπο αντίδρασης του αλόγου σε μια ανθρώπινη φωνή που σχετίζεται με θετική ή με αρνητική προηγούμενη εμπειρία του.²⁶

²⁴ Οδηγός ορθής πρακτικής για την καλή διαβίωση των ζώων για τη διατήρηση, φροντίδα, εκπαίδευση και χρήση ίππων, 2018/2019, από την εθελοντική ομάδα πρωτοβουλίας για ιπποειδή στο πλαίσιο της Πλατφόρμας ΕΕ για την Καλή Διαβίωση των Ζώων, https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-12/aw_platform_plat-conc_guide_equidae_en.pdf

²⁵ Θ. Γ. Αντίκας, DVM, PhD, *Ίπποι και Ιππολογία*, Τόμος Α', 2η έκδοση, Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012, σελ. 214,215

²⁶ Serenella d'Ingeo,, Angelo Quaranta, Marcello Siniscalchi, Mathilde Stomp, Caroline Coste, Charlotte Bagnard, Martine Hausberger , Hugo Cousillas *Horses associate individual human voices with the valence of past interactions: a behavioural and electrophysiological study*, 2019, <https://www.nature.com/articles/s41598-019-47960-5.pdf> <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31399629/#:~:text=PMCID%3A%20PMC6689011-.DOI%3A%2010.1038/s41598%2D019%2D47960%2D5,-Free%20PMC%20article>

Σε όλες τις αγέλες ιπποειδών διαπιστώνεται μια ιεραρχία όπως σε κάθε μορφή κοινωνίας η οποία χαρακτηρίζεται από την θέση του κάθε ζώου ξεχωριστά στην ομάδα. Θα τροποποιηθεί με την πάροδο των χρόνων και την ηλικία των αρχηγών. Ο κύκλος της ζωής θα αλλάξει, οι νέοι θα αναλάβουν και οι παλαιότεροι θα αποχωρήσουν από την αρχηγία. Ο κανόνας ορίζει πως αυτό θα συμβεί όταν ο κυρίαρχος επιβήτορας νιώσει πως πρέπει να αποχωρήσει.

Όνοι και μουλάρια συνήθως αποτελούν ιδανική παρέα των ίππων ενώ αναπτύσσουν την δική τους δυναμική μέσα στην αγέλη τους. Οι αγέλες των άγριων γαϊδουριών δεν έχουν τον ίδιο πληθυσμό με εκείνες των αλόγων γιατί είναι άμεσα εξαρτώμενες από την ποσότητα τροφής που μπορούν να βρουν, οπότε χωρίζονται σε πιο μικρές ομάδες. Το είδος των μουλαριών είναι μια κατηγορία που δημιουργήθηκε από την αρχαιότητα ώστε να υπάρχει ένα πιο ανθεκτικό ζώο για την αναρρίχηση και την μεταφορά φορτίων.²⁷ Για τον λόγο αυτό οι πρόγονοι τους έχουν μελετηθεί σε μεταγενέστερες χρονικές περιόδους και ανήκουν στα είδη που είναι καταδικασμένα στην πορεία τους να μην χαιρόνται την ελευθερία τους. Είναι ζώα έξυπνα, ευαίσθητα με ανεπτυγμένο ένστικτο αυτοπροστασίας.

Και σε αυτή την κοινωνία των άγριων γαϊδουριών υπάρχει ιεραρχία με τον αρχηγό, ενώ κι εκείνοι παίρνουν κάθε μέτρο προστασίας από τους θηρευτές όταν τρώνε. Κάποιος παρατηρεί γύρω ώστε σε περίπτωση επίθεσης να αμυνθεί για να προστατεύσει την ομάδα. Η περίοδος της αναπαραγωγής τα οδηγεί στην αναζήτηση συντρόφων ακόμα και σε άλλες αγέλες και η μόνη φορά που τα θηλυκά γίνονται πολύ επιθετικά είναι για να προστατεύσουν το μικρό τους.

Η γλώσσα του σώματος και οι εκφράσεις του προσώπου τους είναι ζωτικής σημασίας για την λειτουργικότητα της αγέλης. Κι εδώ συναντάμε την περιποίηση του ενός στο άλλο με το αμοιβαίο ξύσιμο (grooming) ενώ οι διαφορετικοί ήχοι γκαρίσματος διατηρούν ο καθένας την δική του σημασία μέσα στην ομάδα.²⁸ Η ισορροπία και οι ρόλοι θα αλλάξουν κάθε φορά που ένα νέο μέλος προστίθεται και κερδίζει τον ρόλο για τον οποίο αποδεικνύεται πως είναι ικανός.

Αγέλες που αποτελούνται από διαφορετικά είδη της κατηγορίας των ιπποειδών, μελετήθηκαν επιστημονικά και διαπιστώθηκε πως εμφάνισαν διαφορετική κοινωνική οργάνωση και επίπεδα ιεραρχίας. Ακόμα και σε μια μικτή αγέλη, τα ζώα προτίμησαν να συσχετιστούν με ιπποειδή της ίδιας κατηγορίας. Πιθανόν η γενετική βάση να ευθύνεται για τις διαφορές στην κοινωνική συμπεριφορά τους, ακριβώς όπως συμβαίνει σε κάθε μορφή ζωής.²⁹

Συμπεριφορά και ψυχολογία των ιπποειδών σε αιχμαλωσία

Οι παραπάνω μορφές αγέλης που ζουν ελεύθερα δεν μπορούν να δημιουργηθούν στους ίππους σε αιχμαλωσία. Ο άνθρωπος είναι ο κυρίαρχος ο οποίος θα διαμορφώσει την αγέλη ανάλογα με τον χαρακτήρα του κάθε ζώου. Επιβήτορες δεν θα αφεθούν στην ίδια αγέλη με θηλυκά, αρσενικά εκτομίας (στειωμένοι ίπποι) και φοράδες μπορούν να ζήσουν μαζί εφόσον δοκιμαστούν σε ανοιχτούς χώρους (περιφραγμένο λιβάδι ή paddock) και αφού βεβαιωθεί πως

²⁷ American Mule Museum, *History of the Mule*, <https://www.mulemuseum.org/history-of-the-mule.html>

²⁸ The Donkey Sanctuary, *Understanding Herd Dynamics*, <https://www.thedonkeysanctuary.org.uk/all-about-donkeys/understanding-herd-dynamics>

²⁹ Leanne Proops Faith Burden, Britta Osthaus, *Social relations in a mixed group of mules, ponies and donkeys reflect differences in equid type*, 2012, <https://doi.org/10.1016/j.beproc.2012.03.012>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0376635712000654>

συνεργάζονται χωρίς να υπάρχουν ενοχλήσεις μεταξύ τους και αψιμαχίες που μπορεί να προκαλέσουν σοβαρούς τραυματισμούς.

Το αποτέλεσμα σε μια μελέτη για το αν οι οικόσιτοι ίπποι μπορούν να αναγνωρίσουν τα ανθρώπινα συναισθήματα, ήταν αποκαλυπτική. Το θυμωμένο πρόσωπο του ανθρώπου δημιούργησε μια αντίδραση προς την αριστερή οπτική πλευρά του ζώου που συνδέεται με τα αρνητικά ερεθίσματα καθώς και αύξηση των καρδιακών παλμών.³⁰ Η σύγχρονη επιστήμη οδηγεί πλέον σε νέα ερωτήματα για την συναισθηματική αντίληψη του είδους.

Στις φωτιές το καλοκαίρι του 2021 όταν ιππικοί όμιλοι ελευθέρωσαν τα ιπποειδή που βρίσκονταν μέσα στους στάβλους για να μην καούν, είδαμε σε βίντεο και φωτογραφίες άλογα να στέκονται σαστισμένα στον δρόμο και να περιμένουν βοήθεια (Εικόνα 9). Το φυσικό ένστικτο έχει πλέον αλλοιωθεί με την εκτροφή και την απομάκρυνση από το φυσικό του περιβάλλον για πολλές γενιές. Σε έρευνα έχει διαπιστωθεί πως τα οικόσιτα άλογα αναζητούν την βοήθεια των ανθρώπων όταν αντιμετωπίζουν ένα σοβαρό πρόβλημα.³¹

Σε ελευθερία τα ιπποειδή αισθάνονται μεγαλύτερη ασφάλεια και είναι ευτυχισμένα που ζουν τον φυσικό τρόπο ζωής τους. Εγκλωβισμένα σε στάβλους από τους οποίους βγαίνουν αυστηρά μόνο για προπόνηση ή εκείνα που βρίσκονται μόνιμα δεμένα μέχρι ο «ιδιοκτήτης» να τα χρειαστεί για κάποια χρήση, νιώθουν όπως ακριβώς νιώσαμε κι εμείς κατά την διάρκεια της καραντίνας λόγω covid-19. Εγκλωβισμένα και περιορισμένα ενώ έχουν την μυϊκή δύναμη να αντιδράσουν, δεν μπορούν γιατί έχουμε καταφέρει να τα υποτάξουμε.

Οι όνοι σε αιχμαλωσία διατηρούν πολλά από τα στοιχεία τους στην ελεύθερη ζωή. Ο στωικός χαρακτήρας των γαϊδουριών δημιουργεί μια παρεξήγηση όσον αφορά την εκτίμηση της ανθεκτικότητας τους. Στην συμπεριφορά, στην ιδιοσυγκρασία και την ανατομία τους παρατηρούμε την εξέλιξη του είδους όπως αναπτύχθηκε σε άνυδρη και ορεινή περιοχή.³²

Τα διασωσμένα ζώα είναι ο καθρέφτης της ψυχολογικής συμπεριφοράς των ιπποειδών. Ζώα που είτε γεννήθηκαν στην αιχμαλωσία είτε αρπάχτηκαν με την βία από ελεύθερο κοπάδι, καταφέρνουν να λειτουργήσουν ξανά μετά από μήνες καθημερινής φροντίδας και υπομονής. Κάθε χαρακτήρας είναι διαφορετικός και μοναδικός. Κάποια εκδήλωσαν μια επιθετική συμπεριφορά, ιδίως απέναντι στους άντρες εθελοντές, την οποία καταφέραμε να μετριάσουμε ώστε να υπάρξει μια ασφαλής για όλους καθημερινότητα και επικοινωνία.

Οι ζωέμποροι και εκμεταλλευτές τους συνήθως τα χτυπούν με μπουνιές, γιατί τα χτυπήματα με αντικείμενα αφήνουν σημάδια. Αν κάποιο ζώο δεν είναι εύκολο στην χρήση από τον έμπορο, κάτι που μπορεί να φέρει εμπόδια στο κέρδος, τότε θα δεθεί με πολύ κοντό σκοινί μπροστά σε τσίγκινη επιφάνεια χωρίς νερό, χωρίς φαγητό και χωρίς να μπορεί να ξαπλώσει και

³⁰ Amy Victoria Smith, Leanne Proops, Kate Grounds, Jennifer Wathan and Karen McComb, *Functionally relevant responses to human facial expressions of emotion in the domestic horse (Equus caballus)*, <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rsbl.2015.0907>

³¹ Monamie Ringhofer, Shinya Yamamoto, *Domestic horses send signals to humans when they face with an unsolvable task*, May 2017, DOI:10.1007/s10071-016-1056-4 https://www.researchgate.net/publication/310812659_Domestic_horses_send_signals_to_humans_when_the_y_face_with_an_unsolvable_task

³² Guide to good animal welfare practice for the keeping, care, training and use of donkeys and donkey hybrids. FEEVA Federation of European Equine Veterinary Associations. 2020, Σελ. 6,7. <https://feeva.fve.org/cms/wp-content/uploads/EU-Donkey-Guide-EN.pdf>

να ξεκουραστεί. Στο τσίγκο θα χτυπά η βροχή αν είναι χειμώνας και αν είναι καλοκαίρι θα «λιώνει» από την ζέστη εκμηδενίζοντας τις αντιδράσεις του ζώου. Με αυτόν τον τρόπο λένε οι ζωέμποροι και εκμεταλλευτές τους, θα «σέβεται το χέρι που το ταΐζει». Δεν θα είναι πια ένα δυνατό και υπερήφανο ιπποειδές παρά μόνο ένα ζώο που θα μπορεί να δουλεύει ατέλειωτες ώρες χωρίς να δημιουργεί προβλήματα διαχείρισης του στον «ιδιοκτήτη».

Όταν ένα κακοποιημένο ζώο διασωθεί θα είναι μακρύς ο δρόμος της ψυχολογικής του αποκατάστασης, χωρίς ποτέ να εξασφαλίζεται πως θα τα καταφέρουμε. Παραμένει ένα συναισθανόμενο όν που έχει το δικαίωμα να μην θελήσει να επικοινωνήσει μαζί μας. Τα σημάδια της κακοποίησης στο σώμα του και οι καθημερινές αντιδράσεις του είναι ο δικός του τρόπος για να μας πει την ιστορία του. Αν μας εμπιστευθεί θα έχουμε καταφέρει να δώσουμε στους ανθρώπους μια ακόμα ευκαιρία και να απολαύσει μια ήρεμη ζωή όπως δικαιούται. Αν δεν μας εμπιστευθεί θα φροντίσουμε να βρούμε έναν χώρο που θα ζει με ελάχιστη παρουσία των ανθρώπων, παρά μόνο για την φροντίδα και την σίτιση του.

Θεός, Θεοί και ο ρόλος των θρησκειών στην κατανόηση των ειδών

Από την ώρα που γεννιούνται οι άνθρωποι προσπαθούν να κατανοήσουν κάθε φυσικό φαινόμενο που τους περιβάλλει. Έχουν την ανάγκη να δημιουργήσουν τους δικούς τους θεούς, τους ήρωες ή τιμωρούς, τους οποίους κατευνάζουν με θυσίες και κρασί. Χρειάζονται την πίστη σε κάτι ανώτερο από την φθαρτή ανθρώπινη ύπαρξη, στο οποίο να απευθύνονται, να ελπίζουν αλλά και να φοβούνται να μην τιμωρηθούν. Οι θεοί σε μια ευρύτερη έννοια είναι μια μορφή εξουσίας που γεννήθηκε μαζί με τον άνθρωπο. Ο Ησίοδος συνθέτει μια κοσμογονία στην οποία εντάσσεται το μυθικό υλικό και οι παραδόσεις που γέννησαν θεούς και δαίμονες.³³ Είναι ο πρώτος που επιχειρεί να ορίσει την διαφορά ανάμεσα σε ανθρώπους και τα άλλα έμβια όντα.

Η σκέψη για τα άλλα ζώα δεν ανήκει στα φιλοσοφικά ερωτήματα της εποχής που δημιουργούνται οι θεοί, ούτε στα επιχειρήματα που θα αντικαταστήσουν τον μύθο ενισχύοντας τον λόγο. Δεν έχουν καμία συμπόνοια και δεν αναγνωρίζουν δικαιώματα στα άλλα ζώα και πολλές φορές ούτε στα μέλη της ίδιας της ανθρώπινης κοινωνίας.

Στην δημιουργία του κόσμου στο πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, Γένεσις, γίνεται αναφορά στις ζωντανές ψυχές που δεν είναι όλες για βρώση (1:21). Κάθε ψυχή έχει τον δικό της σκοπό και δεν γίνεται διαχωρισμός σε ανώτερο ή κατώτερο όν, σε ανθρώπους και στα άλλα έμβια όντα. Αν πιστεύεις σε έναν Θεό, πως μπορείς να αγνοήσεις τα δημιουργήματα του ή ακόμα χειρότερα να τα εξαφανίσεις όπως συμβαίνει στον 21^ο αιώνα. Ένας πραγματικά θρησκευόμενος άνθρωπος θα ένιωθε ντροπή για την συμπεριφορά της δικής του κοινωνίας. Όποιος ισχυρίζεται πως πιστεύει σε έναν Θεό ο οποίος μας έχει ορίσει διαχειριστές του δικού του δημιουργήματος, οφείλει να σεβαστεί την εντολή του δημιουργού.

Ο Νόμος του Μωυσή (Λευιτικό 19:19) απαγορεύει την εκτροπή υβριδικών ζώων και αν ήθελαν να χρησιμοποιήσουν μουλάρια θα έπρεπε να τα αγοράσουν από τους Αιγύπτιους ή την Τογκάρμα (Αρμενία). Το να εκτρέφεις και να αναπαράγεις ζώα που θα γεννηθούν στείρα θεωρείται μια ανήθικη παρέμβαση στην φύση, όχι γιατί θα γεννηθούν στείρα αλλά γιατί αυτό αποτελεί μια ανθρώπινη και όχι φυσική επιλογή.

Ο Χριστός δεν έσφαζε, δεν δίδαξε τον θάνατο παρά μόνο την αγάπη για όλα τα δημιουργήματα του πατέρα του στο ζωικό και φυτικό βασίλειο. Η είσοδος του στα Ιεροσόλυμα πάνω σε όνο και όχι σε πολεμικό ίππο είναι συμβολικός για την ταπεινότητα και την ειρήνη όπως προέβλεψε ο προφήτης Ζαχαρίας.

³³ Ι. Καλογεράκος, *Οι απαρχές της Φιλοσοφίας, στο Ελληνική φιλοσοφία και επιστήμη: από την αρχαιότητα στον 20^ο αιώνα*, Τόμος Α, εκδόσεις Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, σελ. 35

Καμία θρησκεία δεν εξουσιοδοτεί τον άνθρωπο να πράξει ως Θεός. Θα ήταν αυτονόητο οι θρησκείες να υπερασπίζονται το περιβάλλον και όλα τα έμβια όντα ενώ με την τεράστια δυνατότητα επιρροής τους στην πλατιά μάζα, θα μπορούσαν να συμβάλλουν καθοριστικά στην μη εκμετάλλευση των άλλων ζώων και την προστασία του πλανήτη. Δυστυχώς, αυτό δεν συμβαίνει.

Ο συμβολισμός της Κιβωτού του Νώε ήταν η εντολή για την διατήρηση όλων των ειδών και της βιοποικιλότητας του πλανήτη από τον φύλακα – διαχειριστή άνθρωπο.³⁴ Μόνο που ο άνθρωπος ρέπει προς την κυριαρχία και στο διάβα του αλλοιώνει ακόμα και τον ίδιο του τον δημιουργό, όποιος και αν είναι ο Θεός στον οποίο πιστεύει.

Σύμφωνα με τις γραφές Γένεσις 1,21-24 και Λευιτικό 17,14, όλα τα ζωντανά πλάσματα έχουν ψυχή. Ο αριστοτελικός φιλοσοφικός όρος «εντελέχεια» συνοψίζει την άποψη του φυσικού φιλόσοφου για την πρώτη ουσιαστική μορφή ως αποτέλεσμα της επενέργειας του είδους (ψυχή) στην ύλη (σώμα). Η διαίρεση των ψυχικών δυνάμεων όπως έχει διατυπωθεί από τον Αριστοτέλη σε *θρεπτική ή φυτική ψυχή και αισθητική ή ζωική*, σύμφωνα με την οποία τα ζώα δεν έχουν πραγματικά ψυχή, διαμορφώνουν την ελληνική χριστιανική παράδοση.³⁵

Η κεφαλαιώδης διαφορά ανάμεσα σε ανθρώπους και ζώα όπως διδάσκεται εδώ και αιώνες, βασίζεται στο ότι στο βιβλίο της Γενέσεως που περιγράφει την δημιουργία του κόσμου, ο άνθρωπος πλάστηκε κατ' εικόνα από τον ίδιο τον Θεό ενώ τα ζώα όχι.

Αν όμως η φύση είναι ο τρόπος του Θεού να μας μιλήσει «Του Θεού την δόξα διηγούνται ψηλά οι ουρανοί, τα έργα των χειρών Του αγγέλουν αστερισμοί τρανοί» για να μας πει «Αφήσετε τις θυσίες και κάνετε δικαιοσύνη»³⁶, ίσως να πρέπει να αναζητήσουμε ξανά τον Θεό και τον εαυτό μας. Ίσως να βρούμε ξανά τον παράδεισο όπου οι άνθρωποι, αλλά και τα άλλα ζώα τρέφονταν μόνο από τα φυτά (Γεν. 1,29-30), μια ευκαιρία λοιπόν να αποκατασταθούν τα πράγματα και πάλι.

Τα ιπποειδή ως άλλοι

Ο Όμηρος δίνει λόγο στα «α-λογα» και περισσότερες από 200 λέξεις έχουν ρίζα ή κατάληξη *ιππ*. Οι ίπποι προβλέπουν το μέλλον, συμβουλεύουν, πονούν για την μοίρα των ηρώων, τα αθάνατα άλογα του Αχιλλέα ο Ξάνθος και ο Βαλίας, προσπαθούν να τον αποτρέψουν να μπει στην μάχη.³⁷ Ένας ανθρωποκεντρισμός που πηγάζει από την αγάπη και την οικειότητα θεών και ανθρώπων για αυτά τα ζώα, τους αιχμάλωτους «συνοδοιπόρους» στις μάχες και στα αθλήματα. Μπορούν να μιλούν, να έχουν λόγο κάτι που στην αρχαιότητα υποδηλώνει την λογική ενώ στους Μύθους του Αισώπου χαρακτηρίζονται από σοφία.³⁸

Η κλοπή των αλόγων του Ρήσου από τον Οδυσσέα και τον Διομήδη στην Ιλιάδα (Κ) θυμίζει μεταγενέστερες πρακτικές ζωοκλοπής και είναι πραγματικά απογοητευτική η αντιμετώπιση του ζώου ως πράγμα (*res*) ακόμα και σήμερα όπως θα αναφέρουμε στο κεφάλαιο για το Δίκαιο.

³⁴ John D. Rayner, *Judaism and animal welfare, Overview and some questions*, pages 1-3

<https://lbc.ac.uk/direct-archives/lectures/L540-L619/591.pdf>

³⁵ Αλεξάνδρα Ντότσικα, Διδάκτωρ Α.Π.Θ., *Περί Ψυχής*, ΣΥΝΘΕΣΙΣ τχ. 1, 2019, σελ. 246 – 250

<https://ejournals.lib.auth.gr/synthesis/article/view/7731/7495> <https://doi.org/10.26262/syn.v8i1.7731>

³⁶ *Οι ψαλμοί του Δαβίδ*, υπό Ασέρ Ρ Μωυσή, Θεσσαλονίκη 1973, Ψαλμοί 19, 4

³⁷ Θ.Γ. Αντίκας, DVM, PhD, *Ίπποι και Ιππολογία*, Τόμος Α', 2η έκδοση, Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012, σελ. 17-19

³⁸ Katarzyna Kleczkowska, *Αυτοί που δεν μπορούν να μιλήσουν, τα ζώα ως άλλοι στην αρχαία ελληνική σκέψη*, Εκδόσεις Κυαναυγή {περί ζώων}, Αθήνα 2017, σελ. 16,17

Στην ανθρωποκεντρική ελληνική μυθολογία ξεχωρίζουν οι *Μύθοι του Αισώπου* στους οποίους τα ζώα έχουν την ικανότητα της ομιλίας όπως και στην Οδύσσεια. Για τους Έλληνες η κατανοητή ομιλία είναι προνόμιο μονάχα των ανθρώπων³⁹ και κατ' επέκταση ο λόγος και η λογική ως απόδειξη της ανωτερότητας του ανθρώπινου είδους. Σύμφωνα με τον μύθο σε μια διαμαρτυρία των ζώων για τους νόμους εκνεύρισαν τον Δία και εκείνος τους αφαίρεσε την ικανότητα της ομιλίας. Ένας μύθος που συμβολίζει ότι αξίζει στα ζώα να είναι κατώτερα.

Κάθε εποχή εκφράζει τις δικές της ιδιαίτερες αντιλήψεις, εμπειρίες και στοχασμό. Το κυρίαρχο όν με όπλο την ιδιότητα του να εκφράζεται με τον λόγο ορίζει την μοίρα των άλλων ζώων. Η χρυσή εποχή της χορτοφαγικής στάσης ορισμένων από τους προσωκρατικούς φιλόσοφους και των Πυθαγόρειων οφείλεται σε έναν συνδυασμό ηθικοφιλοσοφικών και θρησκευτικών αντιλήψεων.⁴⁰

Είναι παράδοξο πως η γέννηση της φιλοσοφίας που ουσιαστικά ζητά να δώσει φως στο σκοτάδι, έφερε τόσο πόνο στις ζωές των άλλων όντων. Πως πολεμώντας την «δικτατορία» των θεών που γέννησε ο μύθος, δημιούργησε τους δικούς της μικρούς τυράννους. Όμως, το καλό και το κακό συνυπάρχουν και το ανθρώπινο δημιούργημα της Δημοκρατίας, δοξάζεται μέσα στα ρυάκια του αίματος των θυσιών. Η αρμονική συμβίωση με την φύση την οποία απολάμβαναν οι αρχαίοι, ήταν μονάχα η μια πλευρά μιας ανθρωποκεντρικής θεώρησης του κόσμου.

Στα έργα του Πλάτωνα *Φαίδων* και *Τίμαιος* αποτυπώνεται μια κοινωνία που πιστεύει πως οι μη ενάρετοι θα μετενσαρκωθούν σε ζώα ή σε γυναικείο σώμα σαν μορφή τιμωρίας.⁴¹ Στην αναζήτηση του ανθρώπινου είδους να ορίσει την δική του κοινωνία, βρίσκει στα άλλα ζώα το ιδανικό σημείο μιας αντίθεσης για να αποδείξει την ανωτερότητα του με γνώμονα πάντα την νοημοσύνη.⁴²

Ο Αριστοτέλης με τα έργα του μας μεταφέρει στην ρεαλιστική πραγματικότητα της φύσης. Μελέτησε με λεπτομέρεια την κίνηση κάθε ζώου και ιδιαίτερα των ίππων, δίνοντας μας τον *Δωδεκάλογο Περί Ιπποειδών*, με σημαντικές γνώσεις και παρατηρήσεις χρήσιμες ακόμα και για την σημερινή εποχή. Η φιλοσοφία του πατέρα της ζωολογίας διαπνέεται από έντονο ανθρωποκεντρισμό και εργαλειοποίηση της φύσης ενώ αρνείται την λογική, την σκέψη και τις πεποιθήσεις στα μη ανθρώπινα όντα.⁴³

Η ασυμβατότητα του όρου ζώο με την σημερινή έννοια μας δυσκολεύει στο να κατανοήσουμε την αρχαία ελληνική σκέψη στην διαμόρφωση της ανισότητας ανάμεσα σε ανθρώπους και τα άλλα ζώα. Πριν από τους στοχαστές της κλασικής περιόδου με τον όρο ζώα υποδηλώνεται και ο άνθρωπος, κάτι που προφανώς αποδεικνύει μια αλλαγή στην σχέση μας με τα ζώα που οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας ενός όρου που να εκφράζει την ζωική ετερότητα.⁴⁴

³⁹ Deborah Gera, *Ancient Greek Ideas on Speech, Language and Civilization*, Oxford University Press, Oxford 2003, page 182

⁴⁰ Σταύρος Καραγεωργάκης, *Ζώα, στα πλοκάμια της ανθρώπινης ηθικής*, Εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα 2019, σελ. 22-24

⁴¹ Σταύρος Καραγεωργάκης οπ.σε.38,39

⁴² Katarzyna Kleczkowska, *Αυτοί που δεν μπορούν να μιλήσουν, τα ζώα ως άλλοι στην αρχαία ελληνική σκέψη*, Εκδόσεις Κυαναυγή {περί ζώων}, Αθήνα 2017, σελ. 6,7

⁴³ Σταύρος Καραγεωργάκης, *Ζώα, στα πλοκάμια της ανθρώπινης ηθικής*, Εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα 2019, σελ. 44,45,46

⁴⁴ Katarzyna Kleczkowska, *Αυτοί που δεν μπορούν να μιλήσουν, τα ζώα ως άλλοι στην αρχαία ελληνική σκέψη*, Εκδόσεις Κυαναυγή {περί ζώων}, Αθήνα 2017, σελ. 8,9

Η θέση των ιπποειδών στην αρχαιότητα

Στην έκθεση «Ίππος, στην αρχαία Αθήνα» που διοργανώθηκε από την Αμερικάνικη σχολή Κλασικών σπουδών τον Ιανουάριο του 2022, διαπιστώνουμε για ακόμα μια φορά μέσα από τα σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα, την αγάπη για τον ίππο και την ιδιαίτερη θέση που έχει στην αρχαία Αθήνα κάτι που ισχύει και για όλες τις υπόλοιπες γνωστές πόλεις που εκτρέφουν και χρησιμοποιούν τα άλογα.⁴⁵

Η αρχαία ελληνική τέχνη μέσα από τις απεικονίσεις των ίππων μας δίνει πολλά στοιχεία για την ανατομία τους, τους τρόπους ορθής χρήσης των ζώων και κυρίως πόσο σημαντικά είναι για τους ιδιοκτήτες που τα εκτρέφουν, τους ιπποτρόφους. Διαπιστώνουμε πως κάθε αναφορά γίνεται για ένα ζώο δυνατό, υπερήφανο, σύμβολο δύναμης και πλούτου του ιδιοκτήτη, ένα ζώο όμορφο, αιώνιο, που δεν θα γεράσει ή δεν μπορεί να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Πόσο μακριά είναι αυτή η κατάσταση από την νοοτροπία της σημερινής εποχής; Πολύ κοντά..

Στις ανασκαφές στην Αγορά της Αθήνας και στον Κεραμεικό βρέθηκαν αντικείμενα μέσα σε πηγάδια που μας έδωσαν πληροφορίες για τους ίππους, τον εξοπλισμό και τα ονόματα των υπάρχων. Ο Παρθενώνας έχει τις περισσότερες απεικονίσεις αλόγων, πάνω από 270 αγάλματα λαξευμένα με μάρμαρο, ενώ τα παιχνίδια των παιδιών είναι μικρά άλογα κουδουνίστρες που παραπέμπουν στον Δούρειο ίππο της Τροίας. Η στενή σχέση με τα άλογα αποδεικνύεται και στα ονόματα που δίνονται σε βασικές θεότητες που λατρεύουν όπως η Αθηνά Ιππία και ο Ίππιος Ποσειδώνας.

Από την αρχαιότητα κυριαρχεί η αντίληψη πως τα άλογα γεννήθηκαν για να τρέχουν όπως ένα αυτοκίνητο, ενώ πρέπει να τα χτυπούν με ράβδους για εκπαιδευτικούς σκοπούς ώστε να μάθουν να μην φοβούνται. Εκτρέφονται κυρίως για ιππικούς αγώνες και αρματοδρομίες και δεν συνήθιζαν να τα χρησιμοποιούν ως υποζύγια όπου χρησιμοποιούνταν κυρίως τα μουλάρια (ημίονοι).

Η αγάπη των αρχαίων για τα ζώα πρέπει να ερμηνευθεί στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο και με τις ισχύουσες συνθήκες για ανθρώπους και ζώα. Ότι δίνουν ονόματα στα ζώα που εκτιμούν και αγαπούν περισσότερο όπως είναι τα ιπποειδή, προσδίδει ένα κύρος που δεν ισχύει για κάθε έμβιο όν. Η αρχαιολόγος Αγγελική Κοτταρίδη, μαθήτρια του Μανώλη Ανδρόνικου, εξηγεί πως οι αρχαίοι είχαν αρμονική συμβίωση με τα ζώα, ήταν μέρος της ζωής τους και ακριβώς το ίδιο προσπαθεί να ισχύει και στους αρχαιολογικούς χώρους που η ίδια αναλαμβάνει. Για να προσεγγίσεις τον τρόπο σκέψης αρχαίων κοινωνιών, δεν αρκεί μόνο η ιστορία, τα γραπτά κείμενα και τα αγάλματα, αλλά να καταλάβουμε την επαφή που είχαν με την φύση την οποία οι ίδιοι είχαν αποθεώσει.⁴⁶

Σε αυτή την σχέση τους με την φύση τα ιπποειδή έχουν αναμφίβολα ρόλο πρωταγωνιστικό που πηγάζει από τον συμβολισμό της δύναμης και της υπερηφάνειας τους αλλά κυρίως από την χρήση τους. Αν δεν είχαν εξημερωθεί, αν δεν είχαν καταφέρει να τα υποτάξουν, αν δεν τα χρησιμοποιούσαν για να πολεμήσουν, για να μετακινηθούν και να κατακτήσουν μακρινές χώρες, τότε ποια θα ήταν η θέση τους στην αρχαιότητα και όχι μόνο, εκτός από ακόμα ένα ζώο για τροφή;

Οι ίπποι είναι ζώα ευαίσθητα κάτι που δεν αντιλαμβάνονται εύκολα οι άνθρωποι λόγω του μεγέθους και της φυσικής τους δύναμης. Για να μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν στο πεδίο

⁴⁵ Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, *ΙΠΠΟΣ: Το Άλογο στην Αρχαία Αθήνα, 2022*

<https://www.ascsa.edu.gr/events/details/hippos-the-horse-in-ancient-athens-gr>

⁴⁶ Μαργαρίτα Πουρνάρα, εφημερίδα Καθημερινή, 2020 *Αγγελική Κοτταρίδη: Ο σεβασμός στα ζώα και στη φύση μαθαίνεται εξ απαλών ονύχων* <https://www.kathimerini.gr/society/561119470/aggeliki-kottaridi-o-sevasmos-sta-zoa-kai-sti-fysi-mathainetai-ex-apalon-onychon/>

της μάχης, να ποδοπατούν, να ορμούν στα δόρατα, να πνίγονται στο αίμα και να συνεχίσουν αναγκαστικά να κουβαλούν τους πολεμιστές χρειάζεται μια περίοδος απευαισθητοποίησης Εκπαίδευσης δηλαδή στο να πνίγουν τον φόβο τους και να αντέχουν τον πόνο για να επιβιώσουν. Αφού ολοκληρωθεί αυτή η επώδυνη διαδικασία, υποβάλλονται σε δοκιμασία στην έδρα των διοικητών του ιππικού, το ιππαρχείο, για να διαπιστωθεί πως είναι ικανά για την μάχη. Οι ανασκαφές στην Αγορά της Αθήνας και τον Κεραμεικό μας δίνουν πλήθος πληροφοριών μέσα από πήλινα σύμβολα και μολύβδινα ελάσματα για τους ίππους και τον οπλισμό των πολεμιστών.

Χρησιμοποιούνται κυρίως στις αρματοδρομίες, εκτρέφονται για την ταχύτητα και την αντοχή τους και όχι για να χρησιμοποιηθούν ως υποζύγια.

Σκληρά χαλινά, μυτερές προεξοχές στομίδας, πτερνιστήρες (σπιρούνια) αποτελούν την δύσκολη καθημερινότητα των ζώων. Στην περίφημη χάλκινη προτομή Medici Riccardi, (Εικόνα 10) που ανήκει στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Φλωρεντίας, το ανοιχτό στόμα και η κλίση της κεφαλής του αλόγου είναι η αντίδραση του στο τράβηγμα της στομίδας από τον αναβάτη προς τα αριστερά. Αυτό παρουσιάζεται από τους ειδικούς ως «η αναπαράσταση της ευγένειας, της δύναμης, της εγρήγορσης και του πνεύματος ενός καλοθρεμμένου αλόγου». Πουθενά δεν γίνεται αναφορά στον πόνο που προκαλούν οι τεχνικές εκπαίδευσης που αποτελούνται από σκληρές μεθόδους.

Ο καθηγητής David J Mellor, εισηγητής των Five domains model, της μεθόδου αξιολόγησης της ευζωίας ως ποιότητα ζωής, το 2020 δημοσίευσε μια έρευνα για τον πόνο στο στόμα των αλόγων και τις επιπτώσεις στην ευζωία και την συμπεριφορά τους.⁴⁷ Σύμφωνα με την έρευνα το άγχος, ο φόβος, ο πόνος, οι τραυματισμοί των ιστών και ο μεταγενέστερος πόνος σε επαφή με τα ήδη τραυματισμένα σημεία αυξάνεται στις συνθήκες ανταγωνισμού. Ο καθηγητής εννοεί ως συνθήκες ανταγωνισμού τις σημερινές αθλητικές συνθήκες, οπότε εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς το μέγεθος των επιπτώσεων στις σκληρές πολεμικές συνθήκες παλαιότερων εποχών.

Οι κινήσεις των χεριών του ιππέα που κρατούν τα ηνία και τα εξαρτήματα στο στόμα του ζώου, το οδηγούν σε μειωμένη αναπνοή και μια αίσθηση δύσπνοιας, ακριβώς όπως νιώθουν οι άνθρωποι σε συνθήκες ασφυξίας. Η εξοικείωση με αυτές τις εικόνες δεν επιτρέπει ακόμη και σήμερα να αναγνωρίζεται από τους εμπλεκόμενους η κακοποίηση που υφίσταται ένα ιπποειδές (Εικόνες 11,12). Σε αγγελίες πώλησης οι φωτογραφίες τα απεικονίζουν με δυνατές στομίδες ενώ οι έμποροι δεν έχουν κανένα πρόβλημα να φωτογραφίζονται μπροστά στα παράνομα φορτηγά μεταφοράς (Εικόνα 13) χωρίς κανένας να διώκεται για κακοποίηση.

Η θέση κάθε έμβιου όντος από την οποία εξαρτάται η ζωή του βασίζεται στις ηθικές θεωρίες που περιγράφουν το σωστό και αγαθό που οφείλει να έχει η συμπεριφοράς μιας ανθρώπινης κοινωνίας ώστε οι πράξεις να είναι ηθικά σωστές. Από την στιγμή που εξημερώθηκαν τα ιπποειδή είναι άμεσα εξαρτώμενα από τις αποφάσεις εκείνων που τα χρησιμοποιούν. Το αγαθό σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι *παρασκευαστόν* όπως το ορίζουν οι ιδιαίτερες συνθήκες κάθε κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν οφείλουμε τον σεβασμό στα μέλη μιας διαφορετικής από εμάς κοινωνία.⁴⁸ Η σύγχρονη δυτική κοινωνία θα πρέπει να αναρωτηθεί αν ο άνθρωπος ζούσε για αιώνες αιχμάλωτος όπως ζουν τα ιπποειδή στην

⁴⁷ David J Mellor, "Mouth Pain in Horses: Physiological Foundations, Behavioural Indices, Welfare Implications, and a Suggested Solution", MDPI, pages 6,7,12-14, Published: 29 March 2020, <https://doi.org/10.3390/ani10040572>

⁴⁸ Θεοδόσιος Πελεγρίνης, *Ηθική Φιλοσοφία*, Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα 2015, σελ. 15, 62, 64-66

συντριπτική τους πλειοψηφία, πως θα μπορούσε να είχε εξελιχθεί ως είδος με την μορφή που ζει και σκέφτεται σήμερα;

Ξενοφών, Περί ιππικής

Από τα πρώτα διδακτικά κείμενα με συμβουλές για την ιππική τέχνη και την ορθή συμπεριφορά στα ιπποειδή, ανήκει το τεχνικό εγχειρίδιο *Περί ιππικής* του Αθηναίου ιστορικού και φιλόσοφου Ξενοφώντα (430 – 355 π.Κ.Ε.). Με αριστοκρατική καταγωγή μεγάλωσε ανάμεσα σε ίππους και σε όλη του την ζωή διατηρεί ένα αίσθημα φροντίδας για αυτά τα ζώα, απόλυτα διακριτό στις οδηγίες που δίνει στους ιδιοκτήτες ίππων.

Συμβουλεύει για τον τρόπο της εκπαίδευσης τους, για την σωστή διαχείριση της διατροφής και ιπποκομίας, της σαγής, τι να προσέξει κάποιος για την αγορά του κατάλληλου ίππου ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο θα χρησιμοποιηθεί, δηλαδή αν είναι πολεμικός ίππος ή κατάλληλος για παρελάσεις και αγωνίσματα, για τις διάφορες ασθένειες και την αντιμετώπιση τους.

Ακόμα και σήμερα, τόσους αιώνες μετά, παραμένει ένα κείμενο μοναδικό στο είδος του που συγκινεί γιατί προτείνει πριν από χιλιάδες χρόνια την σωστή φροντίδα και κανόνες που ισχύουν μέχρι σήμερα. Δεν πρόκειται όμως για μια ηθική αντιμετώπιση των ίππων διαφορετική από την εποχή του συγγραφέα, αλλά όπως ο ίδιος εξηγεί «όταν ένας δούλος που δεν υπακούει είναι άχρηστος, το ίδιο συμβαίνει και με ένα ατίθασο πολεμικό άλογο».⁴⁹ Εκείνη την εποχή ένας κώδικας ορθής πρακτικής ήταν σημαντικός για την επιβίωση των κοινωνιών σε πολεμικές συρράξεις.

Κάθε έμβιο όν έχει γεννηθεί για να υπηρετεί και να είναι αποτελεσματικό στις απαιτήσεις για την χρήση για την οποία έχει επιλεγεί από τον άνθρωπο. Ο σπισισμός είναι βαθιά ριζωμένος στο ανθρώπινο DNA καθορίζοντας την πορεία της σκέψης και συμπεριφοράς του στους αιώνες απέναντι σε όσους κατατάσσει στους «άλλους», με αποκορύφωμα την βιομηχανική σαπυνοποίηση μελών του ίδιου είδους στο ΒΠΠ, στον 20ο αιώνα.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Μια ιδιαίτερη κοινωνία σε μόνιμη αιχμαλωσία και βασανιστήρια

Χιλιάδες ιπποειδή έχουν υποφέρει στα χέρια μας και όσο περνούν τα χρόνια ανακαλύπτουμε νέες και πιο σκληρές μεθόδους εκμετάλλευσής τους. Οι άγριες αγέλες σε αχανείς εκτάσεις αποφασίζεται να απομακρυνθούν, αφού το σπίτι τους ο φυσικός τους χώρος συρρικνώνεται και παραδίδεται στα επεκτατικά σχέδια διάφορων επιχειρήσεων και της βιομηχανοποιημένης κτηνοτροφίας. Με απαράδεκτες μεθόδους round – up στην Αμερική όπου ελικόπτερα κυνηγούν αγέλες για να τις εγκλωβίσουν σε σιδερένιες κατασκευές⁵⁰ και ύστερα να προωθηθούν σε σφαγεία.

Στην Ελλάδα είτε τα πυροβολούν,⁵¹ είτε τα δημοπρατούν αφού τα έχουν αιχμαλωτίσει σε ακατάλληλους χώρους, χωρίς κανέναν σεβασμό στον τρόπο διαχείρισής τους⁵², είτε τα

⁴⁹ Xenophon, *The art of horsemanship*, translated by M.H. Morgan Ph.D., Published by J.A. Allen & Company Limited, reprinted 1987, page24, 87

⁵⁰ American wild horse campaign <https://americanwildhorsecampaign.org/media/roundup-report-2022-sulphur-wild-horse-roundup>

⁵¹ Ένα από τα περιστατικά δολοφονίας άγριων αλόγων https://www.youtube.com/watch?v=fWRhG_Uvvhg

⁵² Grevena media gr, Ο Δήμος Γρεβενών δημοπρατεί 30 άλογα (ελευθέρας βοσκής) που περιήλθαν στην περιουσία του, 2022 <https://grevenamedia.gr/o-dimos-grevenon-dimopratei-30-aloga-eleytheras-voskis-poy-periilthan-stin-perioysia-toy/>

πουλάρια ελεύθερων αλόγων αιχμαλωτίζονται αφού τα απομονώνουν με διάφορες βίαιες μεθόδους και τα κλέβουν.

Χαρακτηριστική διαστρέβλωση της πραγματικότητας αποτελεί το αφιέρωμα σε ελληνικό κανάλι που παρουσιάζει ως «περίπτωση ανθρώπου που έχει αφιερώσει την ζωή του στα βουνά και στα άλογα», παραλείποντας να δείξουν τις αγγελίες αγοραπωλησίας των αλόγων που αιχμαλωτίζει από δήθεν «αγάπη».

Ακόμη μια βαρβαρότητα του ανθρώπου κατά των ίπων αποτελούν οι «φάρμες αίματος». Οι αποκαλύψεις για τις βάρβαρες πρακτικές που ισχύουν στις blood farms, όπου το αίμα των εγκύων φοράδων συλλέγεται για να ληφθεί eCG (χοριακή γοναδοτροπίνη ιπποειδών), επίσης γνωστή ως PMSG (Pregnant Mare Serum Gonadotropin), η οποία χρησιμοποιείται στην εκτροφή ζώων για την πρόκληση ωοθυλακικής ανάπτυξης, ωορρηξίας και οίστρου. Για το σκοπό αυτό, λαμβάνονται πέντε λίτρα αίματος από κάθε φοράδα κάθε εβδομάδα, έως και δέκα εβδομάδες.

Για να εξαχθεί το eCG από το αίμα τους, οι φοράδες πρέπει να είναι έγκυες. Τα πουλάρια που θα γεννηθούν είναι ένα υποπροϊόν και συνήθως καταλήγουν στο σφαγείο. Οι τιμές για τα πουλάρια είναι πλέον χαμηλές και η εκμετάλλευση του αίματος της φοράδας έχει γίνει πολύ πιο προσοδοφόρα, τονώνοντας περαιτέρω την ανάπτυξη του κλάδου.⁵³ Σε περίπτωση φάρμας αίματος που ανακαλύφθηκε το 2019 στην Γερμανία οι νομικές ερμηνείες του κρατιδίου της Θουριγγίας για την λειτουργία της φάρμας, ήρθαν σε αντίθεση με την τελική νομοθετική γνωμάτευση: Οι συλλογές αίματος για την παρασκευή φαρμακευτικών προϊόντων ταξινομήθηκαν τελικά ως μέθοδος πειράματος στα ζώα.⁵⁴ Ενώ υπάρχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις, τα ιπποειδή καθώς και άλλα ζώα παραμένουν ο εύκολος στόχος.

Άλλη αποτρόπαια πρακτική είναι το γδάρσιμο των όνων για την φαρμακευτική ζελατίνη (Ejiao), ένα διαδεδομένο παραδοσιακό προϊόν στην Κίνα το οποίο παράγεται από το δέρμα όνων ακολουθώντας την διαδικασία κατά την οποία τα ζώα γδέρνονται ζωντανά. Η ουσία μπορεί να διαλυθεί σε ζεστό νερό ή αλκοόλ για χρήση σε φαγητό ή ποτό ή σε προϊόντα ομορφιάς όπως κρέμες προσώπου. Θεωρούν ότι βελτιώνει την κυκλοφορία του αίματος και για τον λόγο αυτό το ejiao χρησιμοποιείται ως τονωτικό του αίματος από άτομα με αναιμία, χαμηλό αριθμό αιμοσφαιρίων ή αναπαραγωγικά προβλήματα.⁵⁵

Οι έρευνες και τα βίντεο που κυκλοφόρησε η διεθνής οργάνωση PETA (People for the ethical treatment of animals) γαϊδουριών που σέρνονται κυριολεκτικά στο σφαγείο, που τα χτυπούν με σφυρί στο κεφάλι για να πέσουν κάτω και να τα γδάρουν, είχαν ως αποτέλεσμα να απαγορευτεί στην Κένυα η σφαγή των όνων για την παραγωγή της συγκεκριμένης ουσίας.⁵⁶

Όταν βλέπουμε στην Αμερική, στην πολιτεία του Τενεσί, πανέμορφα άλογα πολύ νεαρής ηλικίας να εκτελούν ένα τεχνητό, υπερβολικό βάδισμα, ελάχιστοι αντιλαμβανόμεστε τον πόνο και τον φόβο που έχει προκληθεί στο άτυχο ζώο για να φτάσει σε αυτό το αποτέλεσμα. Πρόκειται για την ευρέως διαδεδομένη βάρβαρη πρακτική του sorring η οποία περιλαμβάνει καυστικό υγρό σε μια υπερβολικά κομμένη οπλή στην οποία έχει στην κυριολεξία καρφωθεί

⁵³ Animal Welfare Foundation, <https://www.eurogroupforanimals.org/news/iceland-animal-welfare-violations-blood-farms> <https://www.tierschutzbund-zuerich.ch/en/what-we-do/blood-farms>

⁵⁴ Animal Welfare Foundation, Gutachten: Zulässigkeit von Blutentnahmen von trächtigen Stuten nach nationalem Recht im Gebiet der Bundesrepublik Stand: August 2020 https://www.animal-welfare-foundation.org/files/downloads/GUTACHTEN_PMSG-Produktion_in_Deutschland.pdf

⁵⁵ Donkey Sanctuary, *Under the skin, Update on the global crisis for donkeys and the people who depend on them*, November 2019, σελ. 6-14 <https://www.thedonkeysanctuary.org.uk/sites/uk/files/2019-12/under-the-skin-report-english-revised-2019.pdf>

⁵⁶ World Animals Voice <https://worldanimalsvoice.com/2020/02/28/kenya-no-more-torture-for-ejiao/>

ένα εξωτερικό πέλμα (Εικόνα 14,15). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το ζώο να εκτελεί ένα βάδισμα το Big Lick, σαν να χορεύει ενώ εκείνο πεθαίνει από τον πόνο.⁵⁷

Γύρω του μια αρένα από θεατές που χειροκροτεί και επιβραβεύει τον ιδιοκτήτη που συνήθως είναι ντυμένος/η στα μαύρα. (Εικόνα 16). Τα συγκεκριμένα άλογα απαγορεύεται να βγουν για βοσκή, δεν κοινωνικοποιούνται με άλλα ιπποειδή και ζουν κλειδωμένα μέχρι την ώρα της «παράστασης». Πιθανόν αν ζούσαμε πριν χιλιάδες χρόνια όταν πέθαινε ο τύραννος ιδιοκτήτης να τα αποκεφάλιζαν για να ταφούν μαζί του, σαν μια ταφική πρακτική όπου το ζώο φονεύεται για να ακολουθήσει τον αφέντη του στον θάνατο.⁵⁸ Ακόμα και σήμερα αυτά τα ευρήματα παρουσιάζονται στο ευρύ κοινό ως απόδειξη απόδοσης τιμής και αγάπης προς το άλογο. Με το ίδιο σκεπτικό μια σύγχρονη ρωμαϊκή αρένα στήνεται στην μακρινή πολιτεία της Αμερικής για να θαυμάσει και να χειροκροτήσει τον δούλο που υποφέρει. Το ζώο υποφέρει για να ικανοποιήσει ένα κοινό που πληρώνει αδρά για να αποκτήσει ένα τέτοιο ιπποειδές.

Από το 1920 ξεκίνησε η χρήση κρέατος ίππων ως συστατικό στις τροφές για οικόσιτα ζώα, όπως σκυλιά και γάτες. Αυτό που κυρίως ενδιαφέρει είναι να είναι υγιές και ελεγμένο το κρέας που θα χρησιμοποιηθεί όσον αφορά τα μεταδιδόμενα νοσήματα ώστε να μην εκδηλωθεί κάποια επιδημία. Στην ετικέτα εισαγωγής του κρέατος θα πρέπει να αναγράφεται η χώρα προέλευσης για να διαπιστώνεται πως η σφαγή ακολουθεί την Ευρωπαϊκή νομοθεσία όσον αφορά την υγεία των ζώων, σύμφωνα με τους Ε.Κ. 2020/62, 2016/429 και 2021/423.

Τα ιπποειδή, ως άψυχα εργαλεία και μέσο επίδειξης

Αν κάποιος θέλει να ανταλλάξει ένα ιπποειδές, ένα έμβιο όν που νιώθει πόνο, φόβο, πείνα και δίψα, με ένα αγροτικό μηχάνημα ή ακόμα και με ένα όπλο, μπορεί πολύ εύκολα να το κάνει στην χώρα μας. Κάνοντας αναζήτηση σε απλές σελίδες διαδικτυακής πώλησης θα βρει ανάλογες αγγελίες (Εικόνα 17). Αν η αναζήτηση γίνει μέσα σε κλειστές ομάδες ζωέμπορων, «εκτροφέων» με προφίλ ονομάτων στα οποία προσθέτουν την κατηγορία των ιπποειδών που πουλάνε (πχ Μήτσος ο Μουλαράς, Γιάννης ο Αλογάς) θα βρει ακόμα και την μεταπώληση των επιδοτούμενων από το κράτος για την διατήρηση της φυλής, κοπαδιών ιπποειδών.

Η εκπαίδευση των παιδιών προσανατολίζεται στην χρήση των ιπποειδών και όχι στην φροντίδα και κατανόηση των αναγκών τους. Σε κάλεσμα για οικογενειακές επισκέψεις και ξεναγήσεις σε ένα μουσείο, παρουσίασαν ένα άλογο άμαξας, ζεμένο με τις παρωπίδες του για να το δουν να εργάζεται. Με αυτή την εικόνα επέλεξαν να φέρουν τα παιδιά κοντά στο άλογο. Σε αγροτουριστική επιχείρηση ένα νέο παιδί «μαθαίνει» να κάθεται επάνω σε ένα πουλάρι, διδάσκεται δηλαδή το παιδί από γονείς και υπεύθυνους του χώρου πως το ζώο είναι αντικείμενο προς χρήση. Τα μάτια του ζώου αν θελήσεις να τα διαβάσεις, μιλούν και λένε πως το τρομάζει η ζωή που επιλέξαμε να ζήσει (Εικόνα 18).

Η κατοχή ενός ίππου ήταν και είναι σύμβολο δύναμης και κύρους. Σχέση φροντίδας και αγάπης υπήρχε μονάχα αν το ζώο ήταν χρήσιμο. Ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο. Δεν είναι σπάνιο, τα ζώα που έχουν χαρίσει κέρδος εκατομμυρίων στους «ιδιοκτήτες» τους να καταλήγουν στο σφαγείο. Συγκλονιστικό παράδειγμα τα άλογα Dynamic Tank, Praise the Winner και άλλοι πρωταθλητές του ιπποδρόμου στην Αυστραλία που εξήχθησαν για σφαγή στην Κορέα. Την αποκάλυψη έκανε ο παγκόσμιος οργανισμός PETA.⁵⁹

⁵⁷ What is soring <https://www.humanesociety.org/resources/what-soring>

⁵⁸ 1,400-year-old remains of headless horse and rider discovered in Germany

<https://www.livescience.com/headless-horse-and-rider-discovered>

⁵⁹ Daily Telegraph, Australian ex-racehorses slaughtered for meat in Korea: PETA, 2019

<https://www.dailytelegraph.com.au/news/national/australian-exracehorses-slaughtered-for-meat-in-korea-peta/video/091448a0425bd6f7413b9e67176c8843>

Τα άλογα από τον Καναδά υπομένουν τραγικές συνθήκες για να ταξιδέψουν αεροπορικά 13,5 ώρες και να φτάσουν στην Ιαπωνία για να γίνουν σούσι.⁶⁰

Στην χώρα μας, ενώ σύμφωνα με τον νόμο που πέτυχε να εφαρμόσει η Πανελλήνια Φιλοζωική Ομοσπονδία και ο σύλλογος ΠΙΠΟΘΕΣΙΣ απαγορεύεται η σφαγή και εξαγωγή ιπποειδών για κρέας, δέρμα ή φάρμακα, δυστυχώς η απουσία σήμανσης και καταγραφής των ιπποειδών καθιστά αδύνατο τον εντοπισμό και την ιχνηλασιμότητα οποιουδήποτε ιπποειδούς, αφήνοντας εν τέλει κάθε περιθώριο να σφάζονται (παράνομα) τα ιπποειδή στην χώρα μας.

Μέχρι να μάθουμε πού και πως τελειώνει η ζωή τους, βλέπουμε στο διαδίκτυο φωτογραφίες και βίντεο από ιπποειδή που εξαναγκάζονται να πιούν αλκοόλ σε πανηγυρεις ή ξεφαντώματα, αυτοσχέδιες ιπποδρομίες και καλλιστεία στα οποία πολλά ιπποειδή σκοτώνονται γιατί τρέχουν σε ακατάλληλο έδαφος και συνθήκες, χωρίς φυσικά να υπάρξει σαφής κτηνιατρική γνωμάτευση ή νεκροψία.

Υπερφορτωμένα ιπποειδή εργασίας που διαφημίζονται στο διαδίκτυο ως «καλά εργαλεία» ενώ την ίδια στιγμή οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες δηλώνουν πως το ζώο που εργάζεται ατέλειωτες ώρες είναι «γκαστρωμένο», άλογα σχολών που καταλήγουν σε χέρια των χειρότερων ζωέμπορων, σκελετωμένα Σκυριανά αλογάκια για τα οποία όταν υπήρξε ενδιαφέρον για την διάσωση τους, απλά εξαφανίστηκαν. Δυστυχώς, χιλιάδες είναι τα παραδείγματα ανεξέλεγκτης αναπαραγωγής και εκμετάλλευσης τους χωρίς κανένα ενδιαφέρον για την ευζωία τους.

Χαρακτηριστικό της νοοτροπίας των φιλίπων και της αγάπης τους για ένα έμβιο όν είναι η περίπτωση όπου ιπποειδές που δεν ήταν πλέον απαραίτητο για την προβολή του ατόμου μέσω του διαδικτύου, αφέθηκε να κρεμαστεί δεμένο από την ασπίδα. Στην Εικόνα 19 είναι ο πολύ νεαρός σε ηλικία ιδιοκτήτης που αγαπά το άλογο του διαφημίζοντας την αγάπη του με μια selfie και ένα βαρυσήμαντο γνωμικό. Στην Εικόνα 20, είναι το ίδιο ζώο πεθαμένο, δεμένο ψηλά από κλαδί δέντρου με δεμένα τα πίσω πόδια μεταξύ τους. Το τέλος της αγάπης και ίσως κάποιων βασικών κανόνων ευζωίας για τα ιπποειδή συμπίπτει σε όλους τους αιώνες με το τέλος της χρησιμότητας τους.

Η εκπαίδευση σε παιδιά και ενήλικες επικεντρώνεται στην χρησιμοποίησή τους και μονάχα σε ακραία περιστατικά κακοποίησης το κοινό ευαισθητοποιείται και ενδιαφέρεται έστω και για λίγο για αυτά τα ζώα και τις συνθήκες που ζουν στην χώρα μας. Η εξέλιξη της τεχνολογίας μέσω των smartphones και η επιρροή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, έχουν συμβάλει θετικά στην αποκάλυψη κάθε μορφής κακοποίησης και εγκατάλειψης.

Ολυμπιακά ιππικά αθλήματα, ιδεώδες ή πλάνη;

Η ιδιοκτησία αλόγων από την αρχαιότητα συμβολίζει πάνω από όλα το κύρος και τον πλούτο του ιδιοκτήτη. Από τα ιππικά αθλήματα δεν απουσίασαν ποτέ «μη έντιμες» προσπάθειες για νίκη και εξουδετέρωση των αντιπάλων. Ενέργειες που απαιτούν την απουσία σεβασμού για την ευζωία του ζώου.

Χιλιάδες χρόνια μετά και διαπιστώνουμε πως η κατάσταση διαρκώς χειροτερεύει. Και αυτό γιατί ενώ αν και σήμερα υπάρχει η επιστημονική γνώση και η κατάρτιση, ο άνθρωπος βαφτίζοντας τα ζώα «συναθλητές» του, προχωρά σε ακραίες μορφές κακοποίησης. Οι μέθοδοι που αποδεικνύουν την παντελή απουσία ηθικής στον ιππικό αθλητισμό, αποκαλύπτονται μέσα από ένα βιβλίο που ουσιαστικά αποτελεί μια επιστολή της συγγραφέως προς τα μέλη της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Πρόκειται για την ερευνήτρια δημοσιογράφο, Julie Taylor

⁶⁰ Animal Justice CA, EXPOSED: Live Horse Exports to Japan Covered on CTV W5, March 1, 2021
<https://animaljustice.ca/blog/exposed-live-horse-exports-to-japan-covered-on-ctv-w5>

και το βιβλίο της “*I can’t watch it anymore*”, *the case for dropping equestrian from the Olympic games*.

Τα ιππικά αθλήματα παραμένουν όπως και στο παρελθόν, σπορ για λίγους. Το κόστος συντήρησης των αλόγων, σε αυτό το επίπεδο εκπαίδευσης, μεταφοράς και της υποχρεωτικής συμμετοχής τους σε πολλούς διεθνείς αγώνες, είναι σχεδόν απαγορευτικό. Είναι και εξαιρετικά επίπονο για το ίδιο το ζώο. Οι ανθρωποκεντρικές αναρτήσεις για την διαφήμιση μεγάλων ιππικών αγώνων ουδεμία σχέση έχουν με την πραγματικότητα. Θυμίζουμε τις διαφημίσεις για το γάλα στις οποίες βλέπουμε χαρούμενες αγελάδες να βόσκουν σε καταπράσινα λιβάδια, ενώ στην πραγματικότητα τις χτυπούν για να απομακρύνουν το μοσχαράκι τους στα οποία συνήθως τοποθετούν φίμωτρο στο στόμα για να μην πίνουν το γάλα της μάνας τους. Παρόμοιες οι διαφημίσεις για το γάλα γαϊδούρας και τις ιδιότητες του για το δέρμα και τα μαλλιά μας. Τίποτα δεν δικαιολογεί την ταλαιπωρία των ζώων και ποτέ δεν παρουσιάζουν την πραγματικότητα που αφορά στο πόσες φορές πρέπει να γεννοβολούν οι θηλυκοί όνοι και στο τι απογίνονται τα πλεονάζοντα αρσενικά που δεν χρειάζονται.

Οι απαιτήσεις για τον αληθινό αθλητή, δηλαδή τον ίππο, είναι τεράστιες. Οι τεχνικές δυσκολίες αυξάνονται όσο ανεβαίνουν τα κέρδη από τις νίκες. Η ζωή ενός αλόγου επιπέδου Ολυμπιακών αγώνων μοιράζεται ανάμεσα σε ατέλειωτες ώρες μεταφοράς με αεροπλάνα και φορτηγά, επίπονης εκπαίδευσης και δεν είναι λίγες οι φορές που όταν πλέον δεν μπορεί να ανταποκριθεί, οδηγείται σε επίσημα σφαγεία ιπποειδών στις χώρες που επιτρέπουν την σφαγή τους. Σίγουρα η φύση δεν δημιούργησε τα ιπποειδή για αυτή την ζωή.

Η δύναμη της διάδοσης της είδησης στις ημέρες μας είναι πλέον εφικτή και αδιαμφισβήτητη. Όλοι οι τηλεθεατές είδαν τις μουνιές που έφαγε ο «συναθλητής» - άλογο για να αποδώσει στο Μοντέρνο Πένταθλο των Ολυμπιακών αγώνων, όμως αυτό που δεν είναι ορατό και χρειάζεται διάβασμα για να κατανοηθεί το μέγεθος της κακοποίησης είναι το γεγονός ότι τον Απρίλιο του 2005 πραγματοποιήθηκε επαναπροσδιορισμός των πρακτικών και ουσιών που στο παρελθόν θεωρούνταν doping.⁶¹ Όπως είναι η νευροεκτομή σε σημεία του σώματος του ζώου που θα καλύψουν χρόνιες παθήσεις ώστε να συμμετέχει σε αγώνες χωρίς να πονά και να χρειάζεται παυσίπονα. Κάτι που έχει καταστροφικές συνέπειες στην μελλοντική ζωή του ζώου. Όμως το ζώο δεν θα είναι πια χρήσιμο και οι συνέπειες δεν θα αφορούν ούτε την διεθνή επιστημονική κοινότητα ούτε την ηθική των συμμετεχόντων.

Στους κανονισμούς του 2020 η Διεθνής Ομοσπονδία Ιππασίας (FEI) πρόσθεσε στους κανόνες της ιππικής δεξιότητας (Dressage) τον όρο: *οι κριτές να διαπιστώνουν το πόσο χαρούμενος αθλητής είναι ο ίππος ή όχι*. Η ευτυχία δεν μπορεί να μετρηθεί σε ανθρώπους πόσο μάλλον σε ζώα των οποίων την γλώσσα επικοινωνίας μέσω του σώματος τους εσκεμμένα αγνοούμε. Δεν είναι εφικτό κανένας κριτής να διαπιστώσει την ευτυχία ενός ζώου κατά την διάρκεια ενός αγωνίσματος.

Τα σπιρούνια που φορούν οι ιππείς για να πιέζουν και να χτυπούν τα πλευρά του αλόγου είναι μια πανάρχαια πρακτική για να αποδώσει το ζώο τα μέγιστα. Μέχρι το 2018 υπήρχε ο «κανονισμός του αίματος» (blood rule) της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ιππασίας, σύμφωνα με τον οποίο ιππείς που ματώνουν με τα σπιρούνια τα πλευρά του αλόγου, αποκλείονται από τους αγώνες. Φυσικά, σπάνια εφαρμοζόταν το μέτρο αφού σπάνια κριτές προχωρούσαν στην εφαρμογή του κανονισμού παρά μόνο σε εξόφθαλμη αιμορραγία του ζώου.

Τον Ιούλιο του 2017 μετά τον αποκλεισμό συναθλητή της, η αθλήτρια Georgina Bloomberg έγραψε μια ανοικτή επιστολή στην FEI δηλώνοντας πόσο αγαπάει τα άλογα αλλά

⁶¹ Julie Taylor, *I can’t watch it anymore, an open letter to the IOC, the case of drumming equestrian from the Olympic Games*, Published by Epona Media, Copenhagen, January 2022 pages 40-52, 66

είναι αναπόφευκτο για τους επαγγελματίες αθλητές όπως είναι και η ίδια να μην τραυματίζουν με τα σπιρούνια τα άλογα τους. Δεν ζητώ να αλλάξουμε τους κανόνες ευζωίας αλλά να είμαστε λογικοί, δίκαιοι και συνεπείς (μάλλον εννοώντας στις απαιτήσεις του αθλήματος). Πολλοί διεθνείς αθλητές συμφώνησαν μαζί της, ανάμεσα τους ο Γερμανός Ολυμπιονίκης, Daniel Deusser που δήλωσε πως ο συγκεκριμένος κανονισμός είναι η καταστροφή των αγωνισμάτων υπερπήδησης εμποδίων. Τον Ιούνιο του 2021 η κακοποίηση εξελίχθηκε με τον αποκλεισμό του αθλητή Andrew Kocher για την χρήση ηλεκτρικών σπιρουινών.

Η επιστολή της Κας Bloomberg, κόρης του πρώην Δημάρχου της Νέας Υόρκης και εκατομμυριούχου Michael Bloomberg, είχε τελικά το επιθυμητό αποτέλεσμα για τους ιππείς που «αγαπούν πολύ τα άλογα τους, αλλά θυσιάζουν τις πληγές τους για το καλό του αθλήματος». Άλλωστε, ποιος απλός επόπτης σε διεθνείς αγώνες θα ήθελε να αντιμετωπίσει προβλήματα στην δουλειά του και να έρθει σε αντιπαράθεση με πανίσχυρους ανθρώπους.⁶²

Διαβάζοντας όλα τα παραπάνω και αν σκεφτούμε πως η αφή της Ολυμπιακής φλόγας και η λαμπαδηδρομία που ξεκίνησαν στους αγώνες στο Βερολίνο του 1936 ήταν ιδέα του υπουργού προπαγάνδας του Τρίτου Ράιχ του Γιόζεφ Γκέμπελς, τότε μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό πόσο μακριά βρισκόμαστε από τα ιδεώδη του Ολυμπισμού⁶³ και πόσο κοντά στην αλλοίωση των ιδανικών του.

Η σημασία της επιβίωσης του brand «Ολυμπιακοί αγώνες» με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε οικονομικούς και κυρίως χορηγικούς όρους, είναι μεγαλύτερη από την αξία της ζωής κάθε έμβιου όντος.

Στο μυαλό των ιπποειδών

Παρά το γεγονός ότι τα ιπποειδή ανήκουν στα πρώτα είδη που εξημερώθηκαν, μόλις πρόσφατα το 2019, πραγματοποιήθηκε η πρώτη μαγνητική εγκεφάλου ίππου.⁶⁴ Στην επιστημονική κοινότητα ελάχιστο ενδιαφέρον υπήρξε για μια προσπάθεια καταγραφής, ερμηνείας και κατανόησης του κόσμου των ιπποειδών ώστε να απεικονίσουν και να διαβάσουν επιστημονικά και τον δικό τους εγκεφαλο.

Ότι δεν μιλούν, δεν έχουν λόγο είναι *α-λογα*, ήταν πάντα η αχίλλειος πτέρνα των άλλων έμβιων όντων, για να συμπεράνουμε πως δεν έχουν νόηση και συνείδηση, πως δεν είναι ισότιμα όντα με το ανθρώπινο είδος. Ο λόγος είναι η αιτία που έχουν εξαιρεθεί από την ηθική κοινότητα κάτι που είναι εξαιρετικά άδικο γιατί ωφελεί μονάχα τους ανθρώπους. Δεν μιλούν με τον λόγο, όμως μιλούν αν πραγματικά θέλεις να ακούσεις, γιατί τα άλλα ζώα έχουν φωνή και μιλούν με τους κανόνες που έχει ορίσει η φύση για εκείνα.⁶⁵

Η βιολογική εξέλιξη του χιμπατζή σε Homo sapiens πριν από 40.000 χρόνια και η διαφορετική γενετική κατασκευή που μας έδωσε την ικανότητα ομιλίας⁶⁶, δεν μας έδωσε

⁶² Julie Taylor, *I can't watch it anymore, an open letter to the IOC, the case of drumming equestrian from the Olympic Games*, Published by Erona Media, Copenhagen, January 2022 pages 140 -146

⁶³ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΛΑΜΠΑΔΗΔΡΟΜΙΑ 1936-2004 «Μια θαυμάσια ιδέα του Δρος Γκέμπελς», 2004
<http://www.iospress.gr/ios2004/ios20040321a.htm>

⁶⁴ Martin J. Schmidt, Carola Knemeyer, Helmut Heinsen, *Neuroanatomy of the equine brain as revealed by high-field (3Tesla) magnetic-resonance-imaging*, Published: April 1, 2019
<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0213814>
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0213814>

⁶⁵ Πορφύριος ο Τύριος, *Περί αποχής εμψύχων*, εισαγωγή-μετάφραση-σημειώσεις Νίκος Μιχ. Νικολίτσας, Εκδόσεις ΕΥΤΟΠΙΑ 2020, σελ 173

⁶⁶ Charles Patterson, *Αιώνια Τρεμπλίνκα, η συμπεριφορά μας απέναντι στα ζώα και το Ολοκαύτωμα*, Εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2021, σελ. 21

κανένα δικαίωμα εξουσίας στα άλλα όντα. Η φωνή τους εκφράζει τα εσωτερικά συναισθήματα που υπάρχουν στην ψυχή τους και είναι απλά διαφορετικά και όχι κατώτερα.

Το οξύμωρο όμως είναι πως όλοι οι ελληνικοί μύθοι ξεκινούσαν με την φράση «όταν μιλούσαν τα ζώα»⁶⁷ ως υπενθύμιση πιθανότατα μιας χρυσής εποχής που το ανθρώπινο είδος δεν εξουσίαζε και ίσως τότε ήθελε να ακούσει. Στους Μύθους του Αισώπου όπως έχουμε ήδη επισημάνει, μοιράζονται το προνόμιο του λόγου που για τους αρχαίους υποδηλώνει την λογική. Αν έχεις λόγο, διαθέτεις λογική και ανήκεις σε μια ανώτερη μορφή ζωής.

Πως μπορεί μια τέτοια άποψη για την ανωτερότητα του ανθρώπου να ισχύει σήμερα, όπου το κέρδος από την εμπορία και σεξουαλική εκμετάλλευση από άνθρωπο σε άνθρωπο, σε παγκόσμιο επίπεδο εκτιμάται ότι ετησίως τα κέρδη των διακινητών ανέρχονται σε 29,4 δις. ευρώ.⁶⁸ Αν αυτή η ανώτερη μορφή είδους, είναι ικανή να βιάζει και να πουλάει παιδιά ακόμα και βρέφη, μήπως θα πρέπει να εξεταστεί ξανά το κριτήριο του λόγου ως απόδειξη μιας λογικής και συνείδησης που εκφράζει ένα πιο ολοκληρωμένο και ανώτερο είδος;

Στην πεποίθηση των ανθρώπων πως η λογική είναι ανώτερη από το συναίσθημα γιατί σε αυτήν στηρίζει ο άνθρωπος τις αποφάσεις του, κάτι που δεν μπορεί να κάνει ένα άλλο ζώο που οδηγείται όπως πιστεύουμε στις αποφάσεις του από το ένστικτο και όχι από την λογική. Ο νευροεπιστήμονας Antonio Damasio αμφισβητεί την θεωρία του Ντεκάρτ «σκέφτομαι, άρα υπάρχω» που επηρέασε τις ανθρωπιστικές επιστήμες και προϋποθέτει τον διαχωρισμό νου και σώματος. Υποστηρίζει πως η νευροεπιστήμη πρέπει να πάψει να επικεντρώνεται στις γνωστικές πτυχές της λειτουργίας του εγκεφάλου αδιαφορώντας για τα συναισθήματα, αφού το συναίσθημα παραμένει πηγή της αληθινής ύπαρξης.⁶⁹

Με τον ίδιο τρόπο που μαθαίνουν οι άνθρωποι, μέσω της παρατήρησης, μαθαίνουν και τα ζώα. Η ζωή μαζί τους σου διδάσκει πως θυμούνται μέσα από τις εικόνες και τις εμπειρίες τους. Όπως ήδη αναφέραμε, μια πρόσφατη έρευνα απέδειξε πως θυμούνται τις εκφράσεις του προσώπου ανθρώπων που συνάντησαν πρόσφατα ή μέσα από τις φωτογραφίες ανθρώπων που τους έδειξαν διατηρώντας μια συναισθηματική μνήμη που καθοδηγεί την μεταγενέστερη συμπεριφορά τους.⁷⁰

Μπορούν να θυμηθούν τοποθεσίες και άτομα, όπως τα υπόλοιπα μέλη της αγέλης τους από τα οποία απομακρύνθηκαν για αρκετούς μήνες. Αν δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τον λογισμό τους, αυτό δεν μας δίνει το δικαίωμα να τους καταλογίσουμε την αλογία. Γιατί δεν ισχυριζόμαστε το ίδιο για τον νου κάθε θεού;⁷¹

⁶⁷ Katarzyna Kleczkowska, *Αυτοί που δεν μπορούν να μιλήσουν, τα ζώα ως άλλοι στην αρχαία ελληνική σκέψη*, Εκδόσεις Κυαναυγή {περί ζώων}, Αθήνα 2017, σελ 11

⁶⁸ Ε.Ε. Δ.Τ. *Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων: νέα στρατηγική για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, την εξάρθρωση των εγκληματικών επιχειρηματικών μοντέλων, την προστασία και την ενδυνάμωση των θυμάτων*, Βρυξέλλες 14.4.2021

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_1663

⁶⁹ António P. Damásio, *Emotion, reason and the human brain*, Chapter A Passion for Reasoning Descartes' Error pages 245-252 <https://ahandfulofleaves.files.wordpress.com/2013/07/descartes-error-antonio-damasio.pdf>

⁷⁰ Antonia J.Z. Henderson, Ph.D., Equine Psychologist | July 26, 2021, *Hey, I Remember You: The Extraordinary Equine Memory*, <https://horsesport.com/magazine/behaviour/hey-remember-you-extraordinary-equine-memory/>

⁷¹ Πορφύριος ο Τύριος, *Περί αποχής εμψύχων*, εισαγωγή-μετάφραση-σημειώσεις Νίκος Μιχ. Νικολίτσας, Εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα 2020, σελ 189

Τα ιπποειδή στην φύση είναι ζώα θηράματα και μαθαίνουν από τις πρώτες στιγμές που γεννιούνται να είναι σε εγρήγορση και να προσέχουν τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους. Ποτέ δεν κοιμούνται όλοι ταυτόχρονα, κάποιος μένει ξύπνιος για να προσέχει σε περίπτωση που κινδυνεύσουν. Η συμπεριφορά των διασωσμένων ιπποειδών που έχουν υποστεί κακοποίηση αποδεικνύει πως η αντίληψη και η μνήμη τους είναι πολύ πιο σημαντική από όσο εμείς τους αναγνωρίζουμε μέσα από την ανθρωποκεντρική προσέγγιση της ηθικής.

Ένα ζώο που έχει βάνουσα χτυπηθεί για να υποταχθεί, θα χρειαστεί μια ιδιαίτερη και μακροχρόνια προσέγγιση για να μπορέσει να εμπιστευθεί το είδος που το κακοποίησε. Αν θεωρούμε πως η απουσία λόγου σημαίνει και απουσία συνειδητότητας τότε μέσα από τα πολλά παραδείγματα συμπεριφοράς διασωσμένων ζώων θα καταλάβουμε πόσο λάθος κάνουμε. Τα συναισθηματικά τραύματα είναι το ίδιο σημαντικά σε κάθε κοινωνία που βιώνει το θαύμα της ζωής, με την δική της ξεχωριστή λειτουργία η κάθε μια.

Ένα ιπποειδές που πουλήθηκε σε πολύ νεαρή ηλικία, πολύ πριν κοινωνικοποιηθεί στην αγέλη του και διδαχθεί από τα άτομα του ίδιου είδους τον τρόπο επιβίωσης και συμπεριφοράς, παρουσιάζει επιθετικότητα σε μια προσπάθεια να κυριαρχήσει και να προστατεύσει τον χώρο του. Έμποροι παρουσιάζουν με υπερηφάνεια στο διαδίκτυο τον τρόπο απομάκρυνσης των πουλαριών από την μάνα τους από την δεύτερη ημέρα της ζωής τους, ώστε να μπορούν να πουληθούν νωρίτερα. Δεν είναι μόνο το ένστικτο που καθοδηγεί την συμπεριφορά του ιπποειδούς, αλλά μια συνειδητή πράξη που πηγάζει από την μνήμη και την αντίληψη για τον κόσμο γύρω του, εκφράζοντας τον δικό του λογισμό.

Ο αυτισμός στα δικά μου μάτια μοιάζει με μια συμφωνία που έχουν κάνει οι άνθρωποι που επιλέγουν να γεννηθούν ξανά, θέτοντας τους δικούς τους όρους. Αν φυσικά υπάρχει μια μεταφυσική ενέργεια στην οποία καταλήγουμε και δεν χανόμαστε απλά. Ο αυτισμός επιτρέπει να διατηρείς μια απόσταση ασφάλειας από το κακό που επικρατεί στον κόσμο, χαρίζοντας σου ως ενήλικας την αθωότητα που χάνουν τα παιδιά μεγαλώνοντας.

Μια αθωότητα που πιστεύω διατηρούν τα άλλα έμβια όντα. *Ο αυτισμός είναι ένα είδος μακρινής στάσης στην διαδρομή που χωρίζει τους ανθρώπους από τα ζώα, οι αυτιστικοί μπορούν να σκεφτούν όπως τα ζώα*, γράφει η Τέμπλ Γκράντιν.⁷² Το μόνο μετρήσιμο στοιχείο για να κατανοήσουμε την ευφυία των ζώων είναι η συμπεριφορά τους μέσω της επιβράβευσης και θετικής ενίσχυσης και η συγγραφέας, αυτιστική και η ίδια, προτείνει ένα διαφορετικό μοντέλο μέτρησης το οποίο βασίζεται στην επιστημονική πραγματεία για τους «σοφούς» αυτιστικούς.

Στην πραγματικότητα πρόκειται για ανθρώπους στο φάσμα του αυτισμού με ιδιαίτερα ταλέντα, των οποίων όμως ο δείκτης νοημοσύνης τους κατατάσσει στην κατηγορία των νοητικά καθυστερημένων. Συμπεραίνει λοιπόν η συγγραφέας, πως τα ζώα είναι σαν τους αυτιστικούς σοφούς, πλάσματα με ιδιαίτερες ικανότητες και εξυπνάδα που δεν συναντάμε στους κανονικούς ανθρώπους. Η αλήθεια είναι πως εμείς δεν μπορούμε να αντιληφθούμε την ευφυία των ζώων και όχι ότι αυτή δεν υπάρχει ή είναι κατώτερη. Ο τρόπος που σκέφτονται οι άνθρωποι με αυτισμό χρησιμοποιώντας εικόνες, ίσως είναι ο δρόμος που πρέπει να ακολουθήσουμε για να κατανοήσουμε την νόηση των άλλων εμβίων όντων.

Αν πάλι δεν εντάσσουμε στην ηθική κοινότητα τα άλλα έμβια όντα τα οποία όπως ισχυριζόμαστε δεν έχουν την νοητική ικανότητα ή δεν έχουν λόγο, τότε αυτό μας δίνει το δικαίωμα να συμπεριφερθούμε ανάλογα σε ανθρώπους με νοητική στέρηση;⁷³

⁷² Τέμπλ Γκράντιν & Κάθριν Τζόνσον, *Τα ζώα σε μετάφραση, Χρησιμοποιώντας τα μυστήρια του αυτισμού για να αποκωδικοποιήσουμε τη συμπεριφορά των ζώων*, Εκδόσεις Polaris 2021, σελ. 17-19, 333-337

⁷³ Oscar Horta, *Τί είναι σπισισμός*, Εκδόσεις Κυαναυγή 2010, σελ 42,43

Ίσως να είναι πια καιρός να στραφούμε σε μια διαφορετική μελέτη των ικανοτήτων και του εσωτερικού κόσμου των άλλων ζώων, αμφισβητώντας όπως ο Πορφύριος, την άποψη πως η ομιλία αντανάκλα την λογική. Αν η νοημοσύνη και η σκέψη τους είναι διαφορετική αυτό δεν σημαίνει πως δεν σκέφτονται καθόλου και η διαφορετικότητα δεν τα καθιστά κατώτερα. Η φύση ή ο Θεός έχει μοιράσει ικανότητες σε όλα τα έμβια όντα και αν μία αίσθηση είναι διαφορετική δεν σημαίνει πως δεν έχει αξία.⁷⁴ Δεν πρέπει να ξεχνάμε ποτέ πως και οι άνθρωποι είμαστε ζώα.⁷⁵

Θεραπευτικές ιδιότητες

Στην εθελοντική μου δράση ενέταξα κάποια χρόνια την παρουσία μου σε χώρους όπου γίνονταν προγράμματα θεραπευτικής ιππασίας. Παρατηρώντας το τεράστιο χαμόγελο ενός ατόμου που αντιμετωπίζει κινητικά προβλήματα ή εγκεφαλικές δυσλειτουργίες, μετά από μια θεραπευτική συνεδρία με ένα ιπποειδές, γίνεται αντιληπτό πόσο ευεργετική είναι η επαφή του με αυτά τα ζώα. Ο βηματισμός του αλόγου που μοιάζει πολύ με την ανθρώπινη κίνηση, δημιουργεί μια νευρομυϊκή διέγερση, η οποία για ένα άτομο με κινητικά προβλήματα είναι ένα μικρό θαύμα. Κινήσεις που σου απαγορεύει το σώμα σου, στις χαρίζει το άλογο.

Ένα απίστευτο συναίσθημα ηρεμίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μπορεί να αναπτυχθεί ανάμεσα σε άτομα διαφορετικού είδους που οι άνθρωποι θεωρούν πως δεν έχουν την ίδια αξία. Οι θεραπείες με τα ιπποειδή που είναι ζώα πολύ κοινωνικά, προσφέρουν συναισθηματική σύνδεση, κοινωνική αλληλεπίδραση, επικοινωνία και οικοδόμηση της εμπιστοσύνη ανάμεσα στα μέλη της ομάδας.

Προγράμματα στο εξωτερικό που συμπεριλαμβάνουν συνεδρίες με διασωσμένα γαϊδούρια αναφέρονται κυρίως στην δύναμη που αντλούν οι συμμετέχοντες από αυτά τα ζώα για να ξεπεράσουν το αίσθημα της απομόνωσης και την κατάθλιψη. Αυτό που κερδίζουν είναι να εξαλείφουν τον φόβο τους και να συνδεθούν με ένα άλλο πλάσμα, γιατί τα ιπποειδή έχουν την ικανότητα να προσφέρουν αυτό το συναίσθημα στους ανθρώπους.

Ανάμεσα στις πιο διαδεδομένες μεθόδους αυτογνωσίας και θεραπείας με ιπποειδή είναι η μέθοδος EAGALA (Equine Assisted Growth and Learning Association). Η επαφή με ζώα που χαρακτηρίζονται για την υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη τους μας δίνει την δυνατότητα να γίνουμε ο καθρέφτης της δικής μας ψυχής.⁷⁶ Η βιωματική αυτή συνεδρία δίνει την ελευθερία στο ζώο αφού το μόνο που χρειάζεται είναι να περπατήσουμε δίπλα τους και να νιώσουμε την γαλήνη που προσφέρουν με την παρουσία τους. Με την καθοδήγηση ενός επαγγελματία ψυχικής υγείας θα νιώσουμε κάθε κύμα ενέργειας που θα μας χαρίσουν τα ζώα βοηθώντας μας να ξεπεράσουμε φοβίες και κακές εμπειρίες.

Δυστυχώς στην χώρα μας, ούτε και σε αυτό τον σημαντικό τομέα της θεραπείας δεν ρυθμίζεται ο τομέας της προστασίας των ιπποειδών θεραπείας με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πλαίσιο για την πιστοποίηση, τις συνθήκες λειτουργίας και τους κανόνες ευζωίας των ζώων που θεραπεύουν τους ανθρώπους.

⁷⁴ Πορφύριος ο Τύριος, *Περί αποχής εμψύχων*, εισαγωγή-μετάφραση-σημειώσεις Νίκος Μιχ. Νικολίτσας, Εκδόσεις ΕΥΤΟΠΙΑ 2020, σελ. 211

⁷⁵ W. Tecumseh Fitch, «Cognitive Evolution: People Are Animals Too»
Keynote speech delivered at the 2017 International Convention of Psychological Science, Vienna, Austria.
<https://www.psychologicalscience.org/observer/humans-are-animals-too-a-whirlwind-tour-of-cognitive-biology>

⁷⁶ Equine Assisted Growth and Learning Association <https://www.eagala.org/index>

Η προστασία των ζώων και τα πολιτικά συστήματα

Όποια μορφή πολιτεύματος και οικονομικού μοντέλου επιλέγουν οι ανθρώπινες κοινωνίες στην πορεία τους, διαπιστώνουμε πως για τα άλλα έμβια όντα επιφυλάσσεται πάντα ο ρόλος του ατόμου χωρίς δικαιώματα και ελευθερία. Το συμφέρον του έλλογου όντος, καθοδηγεί την φιλοσοφική ηθική παράδοση σε έναν κόσμο καθαρά ανθρωποκεντρικό, εντάσσοντας τα άλλα ζώα ως γρανάζι στον μηχανισμό λειτουργίας της κάθε κοινωνίας. Η αξία κάθε ζωής βασιίζεται στο όφελος που εισπράττει το κυρίαρχο σύνολο από εκείνη.

Τα ιπποειδή σε αυτή την εξέλιξη υπήρξαν μηχανές πολέμου, ζώα εργασίας για την αγροτική και τουριστική βιομηχανία, ζώα εκμετάλλευσης για βρώση, παρασκευής φαρμακευτικών ουσιών, αναψυχής και θεραπείας. Σε πολεμικές συρράξεις επιτάσσονται εκατομμύρια ιπποειδή όπως κάθε μηχανικός εξοπλισμός, ενώ στην πρόσφατη Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, καίγονται ζωντανά ως μέλη – αντικείμενα μιας κοινότητας που πρέπει να εξολοθρευθεί.⁷⁷

Για την επέκταση και ασφάλεια των κτηνοτροφικών τους μονάδων, οι μεγαλογαιοκτήμονες στην Αμερική, εφαρμόζουν με την οικονομική βοήθεια του κράτους την απομάκρυνση των άγριων αλόγων με βάνουσο τρόπο. Για να εφαρμοστεί το πρόγραμμα BLM (Bureau Land Management) κυνηγούν την αγέλη με ελικόπτερο και στο τέλος της πορείας εκείνα πέφτουν με μεγάλη ταχύτητα σε κιγκλιδώματα μέσα στα οποία τα εγκλωβίζουν. Σπάνε τα πόδια τους, τρομοκρατημένα πουλάρια χωρίζονται από την μάνα τους, αλλά το οικονομικό μοντέλο και το συμφέρον της κτηνοτροφίας είναι ανώτερο κάθε ηθικής.⁷⁸ Ακόμη και τα θρυλικά άλογα Mustang που θαυμάζουμε και χρησιμοποιούνται ως όμορφο ντεκόρ σε διαφημίσεις τσιγάρων, καταλήγουν σε σφαγεία στο Μεξικό.

Στην Ελλάδα ακολουθείται το πρόγραμμα των επιδοτήσεων για φυλές χωρίς κανέναν έλεγχο της ευζωίας των επιδοτούμενων ζώων και χωρίς να εφαρμόζεται πρόγραμμα ελεγχόμενης αναπαραγωγής. Αν η αγέλη για διάφορους λόγους πλησιάσει καλλιεργήσιμες περιοχές προκαλώντας ζημιές τότε ξεκινούν τα προβλήματα. Πολύ συχνά άγρια ή ημιάγρια κοπάδια πυροβολούνται για να λυθεί αυτό το πρόβλημα.⁷⁹ Ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που νεαρά κυρίως άλογα αρπάζονται από ημιάγρια αγέλη για να πουληθούν.

Σε κάθε μορφή εξουσίας ο άνθρωπος δεν σταματά να ρέπει προς την απόλυτη κυριαρχία του φυσικού περιβάλλοντος, των άλλων ανθρώπινων κοινοτήτων που κατατάσσει στις κατώτερες και σε όλα τα άλλα έμβια όντα. Ο Μαρξ, σύμφωνα με τον Peter Singer (φιλόσοφο, συγγραφέα και καθηγητή Εφαρμοσμένης Ηθικής), έκανε λάθος όταν υποστήριζε πως το κοινωνικό σύστημα μπορεί να βελτιώσει την ανθρώπινη φύση.⁸⁰ Κι έχει δίκιο αν αναλογιστούμε πως ανεξάρτητα του πολιτεύματος σήμερα σε όλο τον πλανήτη, αν και υπάρχει καλύτερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση, παρατηρείται ελάχιστο ενδιαφέρον για ουσιαστικές αλλαγές όσον αφορά την κλιματική αλλαγή και τα είδη των ζώων που εξαφανίζονται.

Ο άνθρωπος δεν ενδιαφέρεται για τον πλανήτη και κατ' επέκταση για το μέλλον των παιδιών του, πόσο μάλλον για τα άλλα ζώα. Η Δαρβινική σκέψη έδωσε την βάση για μια

⁷⁷ Russian troops 'burn 30 horses alive' in stable near Kyiv, Ukraine says, <https://www.lbc.co.uk/news/russian-troops-burn-30-horses-alive-civilian-stable-ukraine/>

⁷⁸ Wild Horse Education, *Is it bad for you? Wild horses* <https://www.youtube.com/watch?v=uvcd06Mywjc>

⁷⁹ Σκότωσαν άγρια άλογα στην Ζήρεια Κορίνθου, <https://tvxs.gr/news/ellada/skotosan-okto-agria-aloga-stin-korintho&dr=tvxsmrstvxs> Πυροβόλησαν και σκότωσαν άγρια άλογα στην Ελλάδα, <https://philenews.com/eidiseis/ellada/article/641355/pyrobolisan-kai-skotosan-agia-alog-stin-ellada>

⁸⁰ Peter Singer, *Μια Δαρβινική αριστερά, Πολιτική, Εξέλιξη και Συνεργασία, Ο Δαρβινισμός σήμερα*, Εκδόσεις Σύναμμα 2000, σελ 13

επανάσταση στην στάση μας απέναντι στα άλλα ζώα όμως η ευκαιρία έμεινε ανεκμετάλλευτη ακόμα και από τις προοδευτικές πολιτικές ομάδες. Μια κοινωνία ισότητας έπρεπε να είναι το ζητούμενο, μια κοινωνία όπου δεν θα υπάρχει πόνος και αδικία.

Στην πιο ακραία πολιτική μηχανή εκείνη του ναζισμού, η φιλοζωία του χορτοφάγου Αδόλφου η οποία στηριζόταν στην ίδια εθνοφυλετική βάση που ίσχυε για τους ανθρώπους, μαθαίνουμε για τον Διοικητή του στρατοπέδου συγκέντρωσης Μαϊντανέκ πως αφού έβαζε τους κρατούμενους μέσα σε μεγάλους λάκκους, περνούσε από πάνω τους με το άσπρο άλογο του. Κανένα άλογο δεν ποδοπατά ηθελημένα ανθρώπους, οπότε μπορούμε να φανταστούμε πως τα σπιρούνια του Διοικητή πρέπει να του έσκιζαν τα πλευρά για να το αναγκάσει και η στομίδα στο αφρισμένο του στόμα να έσταζε αίμα.

Όπως έγραψε ο Όργουελ στην Φάρμα των ζώων «όλα τα ζώα είναι ίσα, αλλά κάποια είναι πιο ίσα από τα άλλα» ασκώντας κριτική στο πολιτικό σύστημα, αλλά είμαι σίγουρη πως ένας κόσμος που θα κυβερνούσαν τα άλλα ζώα θα ήταν πιο δίκαιος.

Βιομηχανοποιημένος θάνατος

Από την πρώτη ημέρα της δημιουργίας του κόσμου έχουν συμβεί πολλές φυσικές καταστροφές, έχουν διαπραχθεί ειδεχθείς γενοκτονίες και πόλεμοι από τον άνθρωπο, το έλλογο όν. Εκείνη όμως που διαπράχθηκε από πολιτισμένες κοινωνίες, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και αγάπη στις τέχνες ήταν το Ολοκαύτωμα ή Shoah στον ΒΠΠ κατά την διάρκεια του οποίου άνθρωποι έγιναν σαπούνια, το κυρίαρχο σύστημα έφτιαξε μπλούζες από τα μαλλιά τους, έλιωσαν τα δόντια τους για να φτιάξουν κοσμήματα και χρησιμοποίησαν τα αποτελέσματα των πειραμάτων στα σώματα τους για να καλυτερεύσει η υγεία όσων θεωρούνται άξιοι να ζουν.

Το μόνο που χρειάστηκε για να ακολουθήσει ηθελημένα μια ολόκληρη κοινωνία που σύχναζε σε όπερες έναν ψυχασθενή αρχηγό, ήταν μια συστηματική, καθημερινή προπαγάνδα και επιρροή της μάζας για το τί είναι το καλύτερο για την κοινωνία τους. Αυτό ήταν αρκετό ώστε μια προηγμένη χώρα να εφαρμόσει την τελική λύση. Η ολοκληρωτική καύση που εύχεται ως αστείο ο Ρίχαρντ Βάγκνερ «να καίγονταν όλοι οι εβραίοι σε μια παράσταση του έργου Νάθαν ο σοφός του Λέσινγκ», στο δοκίμιο του «Ο ιουδαϊσμός στην μουσική» το 1850, είναι ο αφανισμός και το τέλος του εβραϊκού πνεύματος.⁸¹

Το ίδιο μοντέλο ακολουθείται για κάθε έμβιο ον που η πλειοψηφία μέσω των κέντρων αποφάσεων, θεωρεί πως πρέπει να εκμεταλλευτεί για το καλό του συνόλου. Κάθε μοντέλο διακυβέρνησης ορίζει τις αξίες και ακολουθεί την ίδια μέθοδο: απομονώνει την ομάδα που θέλει να εκμεταλλευτεί, διαδίδει τα στερεότυπα, ασκεί προπαγάνδα και εδραιώνει τον μηχανισμό που αποφασίζει ποια ζωή έχει αξία και ποια όχι.

Τα άλλα ζώα ακολουθούν αυτή την διαδρομή γιατί οι ανθρώπινες κοινωνίες έχουν διαμορφώσει το ηθικοφιλοσοφικό υπόβαθρο που τις εξυπηρετεί για να προχωρήσει στην μαζική εξόντωση ώστε να τραφούν, να έχουν φάρμακα και ρούχα. Όπως κάποτε θα μπορούσε να αποφευχθεί η χρήση ανθρώπων για πειράματα, με τον ίδιο τρόπο θα μπορούσαν να βρεθούν πολλές εναλλακτικές μορφές ώστε να μην υποφέρουν ζώα στα σφαγεία και σε θαλάμους πειραμάτων.

Η οδύνη είναι μεγαλύτερη της απόλαυσης και αν αναλογιστούμε πως ο αριθμός των ζώων που σφάζεται είναι περισσότερο από επτά φορές όλος ο πολιτισμός⁸², καταλαβαίνουμε πως τίποτα δεν γίνεται δίκαια. Ο πόνος δεν εξαρτάται από την νοημοσύνη

⁸¹ Saul Friedlander, *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι, I. Τα χρόνια των διώξεων 1933-1939, II. Τα χρόνια της εξόντωσης 1939-1945*, Εκδόσεις Πόλις 2013, σελ 110-113

⁸² Michael Huemer, *Διάλογοι περί ηθικής χορτοφαγίας*, Εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2020, σελ. 33

αλλιώς γιατί να μην χρησιμοποιούμε άτομα από το είδος μας που για κάποιους ιατρικούς λόγους δεν έχουν καμία αντίληψη;

Τρίτο Κεφάλαιο

Ο Καρτέσιος στην ηθική και την νομοθεσία του 21ου αιώνα

Είμαστε η γενιά που έχουμε το προνόμιο να είμαστε μάρτυρες μιας μακραίωνης πορείας της ανθρωπότητας καθώς και των φιλοσοφικών ρευμάτων που την διαμόρφωσαν και επηρέασαν. Δεν είμαστε πια στην αρχή του κόσμου και δεν ξέρουμε αν είμαστε κοντά στο τέλος. Σχεδόν όλα έχουν ειπωθεί και διαπιστώνουμε πως η βαρβαρότητα όχι μόνο δεν νικήθηκε, αλλά κυριαρχεί στην σκέψη και στις πράξεις μας.

Ακόμα και σήμερα μικρά παιδιά και βρέφη, πωλούνται για σεξουαλική εκμετάλλευση ή αφαίρεση οργάνων, οι λιγοστές κοινωνίες αυτόχθονων φυλών δολοφονούνται, τεράστιες εκτάσεις που προορίζονται για βιομηχανική κτηνοτροφία εκκενώνονται με την βία, γύρω μας σπάνια το δίκαιο κερδίζει και αναρωτιέμαι αν όσα έλεγε ο Καρτέσιος για τα ζώα ισχύουν τελικά για τον άνθρωπο.

Σύμφωνα με την καρτεσιανή θεώρηση τα ζώα είναι αντικείμενα, ένα άψυχο τίποτα που μπορούμε ακόμα και να τα τεμαχίσουμε χωρίς αναισθησία. Τα ζώα είναι μηχανές χωρίς συνείδηση.⁸³

Στις αρχές του 2022, μετά από 40 χρόνια αυστηρής απαγόρευσης της σφαγής των ζώων χωρίς προηγούμενη αναισθητοποίηση, προωθήθηκε ξαφνικά στην Ελληνική βουλή άρθρο που καταργούσε αυτό το καίριο κεκτημένο. Προωθήθηκε, αλλά ευτυχώς προσωρινά δεν εγκρίθηκε, η ακύρωση του άρθρου 2 του Ν 1197/81 που θα επέτρεπε την σφαγή χωρίς αναισθησία για θρησκευτικούς λόγους παρά την αρνητική γνωμάτευση του Συμβουλίου της Επικρατείας με την υπ' αριθμ. 1751/2021 απόφασή του και σε αντίθεση με το άρθρο 26 του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 1099/2009 που επέτρεπε οποιαδήποτε τροποποίηση ευνοϊκότερου εθνικού νόμου. Πόσο απέχει από την Καρτεσιανή αντίληψη του 17^{ου} αιώνα για τα ζώα αυτή η επιλογή;

Παρά το γεγονός πως η Ευρωπαϊκή Συνθήκη αναγνωρίζει τα ζώα ως αισθανόμενα όντα, ικανά να νιώθουν ευχαρίστηση και πόνο, να απολαμβάνουν τη ζωή ή να υποφέρουν, η μόνη προστασία των ζώων που επιτυγχάνεται σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίζεται από τις αρχές του εμπορικού δικαίου και στοχεύει στην προστασία των καταναλωτών.

Οι περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της δικής μας, θεωρεί ακόμα και σήμερα τα ζώα Res, δηλαδή αντικείμενα. Υπάρχουν πολλοί ακόμα Καρτέσιοι που πρέπει να ανατραπούν για να διεκδικήσουμε την προστασία των άλλων έμβιων όντων.

Η απουσία προστασίας των ιπποειδών στην Ελλάδα

Πολλά μπορούν να γραφούν για την ιδιαιτερότητα της χώρας μας να μην προστατεύει τα ζώα, αλλά να παριστάνει πως τα προστατεύει. Θα επικεντρωθούμε όμως στα ιπποειδή τα οποία αποτελούν πραγματικό case study, καθώς το ελληνικό κράτος έχει αποφύγει συστηματικά να εφαρμόσει οποιαδήποτε Ευρωπαϊκή οδηγία ή κανονισμό που αφορά την προστασία τους. Δεν υπάρχει καμία κατηγοριοποίηση των ιπποειδών (πχ εργασίας, θεραπείας) ούτε πλαίσιο για την κατοχή τους ενώ πρόσφατος νόμος για τα ζώα συντροφιάς ο Ν 4830/2021, κατήργησε και την δυνατότητα να θεωρούνται κάποια ιπποειδή ως ζώα συντροφιάς.

⁸³ Σταύρος Καραγεωργάκης, *Ζώα, στα πλοκάμια της ανθρώπινης ηθικής*, Εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα 2019, σελ. 71

Όπως επισημαίνει στην δημόσια διαβούλευση ο νομικός εκπρόσωπος του Πανελληνίου Συλλόγου Προστασίας Ιπποειδών, ΠΠΠΟΘΕΣΙΣ, κ. Γεώργιος Νικόπουλος: «Ζητούμε να θεωρούνται τα ιπποειδή ζώα συντροφιάς, σύμφωνα με τον ελληνικό Νόμο. Ο ενωσιακός Κανονισμός για την ΥΓΕΙΑ των ζώων, βάσει του σκοπού και του πεδίου εφαρμογής του, ορθώς δεν τα περιλαμβάνει στο Παράρτημα I, που αναφέρεται στα *pet animals* (κατοικίδια - βλ. και σημείο 24 του Προοιμίου του), διότι από υγειονομικής πλευράς, απαιτείται άλλη πρόβλεψη και διαχείριση. Το παρόν Σχέδιο για την ευζωία, όμως, θα πρέπει να συμβαδίζει με την πραγματικότητα της κατοχής και της σχέσης τους με τον άνθρωπο, ως ζώων συντροφιάς»

Με λίγα λόγια, σαφώς και οι μεταδιδόμενες ζωνόσοι των σκύλων είναι διαφορετικές από τις μεταδιδόμενες νόσους και την διαχείριση τους στην κατηγορία των ιπποειδών. Αποτέλεσμα της επιπολαιότητας του τελευταίου Νόμου για την ευζωία των ζώων συντροφιάς είναι να θεωρείται ζώο συντροφιάς ένα αμφίβιο ή ερπετό αλλά όχι ένα πόνυ και εφόσον δεν προβλέπεται η κατοχή του, όποιος διατηρεί ένα ιπποειδές ως ζώο συντροφιάς πληρώνει 1.000€ πρόστιμο σύμφωνα με το άρθρο 22 του 4830/2021 Διοικητικές κυρώσεις.

Για την προστασία των ιπποειδών εργασίας που σηκώνουν το άνευ ορίων βάρος τουριστών και πάσης φύσεως υλικών και μεταφορών, ο μόνος νόμος που τα αναφέρει είναι ο Ν 1197/81, άρθρο 1, όπου γίνεται σαφής αναφορά στα ζώα εργασίας και τους βασικούς κανόνες ευζωίας τους, χωρίς όμως να υπάρχει το αναλυτικό πλαίσιο για το τι σημαίνει προστασία ενός ζώου εργασίας. Οι προηγούμενοι νόμοι που μεριμνούν για τα ζώα εργασίας είναι ο Ν 1038 του 1917 και ο Ν 5504 του 1932.⁸⁴ (Εικόνα 21,22). Δυστυχώς, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης που εκπροσωπείται στον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας των Ζώων, δεν έχει μεταφράσει και ενσωματώσει σε νόμο το κεφάλαιο για την ευζωία των ιπποειδών εργασίας.⁸⁵ Κάθε καλοκαίρι όμως που δημοσιεύονται φωτογραφίες τουριστών οι οποίες τεκμηριώνουν την βάνανυση μεταχείριση των ιπποειδών σε τουριστικούς προορισμούς (αυτό δεν σημαίνει ότι δεν κακοποιούνται και αλλού απλά η κακοποίηση δεν παίρνει τέτοια δημοσιότητα) το αρμόδιο υπουργείο εκδίδει εγκύκλιους που αναφέρονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.⁸⁶ Πρόκειται για τακτικισμό που σκοπό έχει κάθε φορά να κατευνάσει την κοινή γνώμη χωρίς ουσιαστικά να εφαρμοστεί τίποτα για την προστασία των ζώων.

Σε πρόσφατη καταγγελία και αναζήτηση για ένα κοκαλιασμένο άλογο άμαξας σε συγκεκριμένο νησί, αλλά και καταγγελία σε άλλη περιοχή που εργαζόταν υπό συνθήκες καύσωνα, οι απαντήσεις των αρμόδιων αρχών ήταν ότι «δεν κατέστη δυνατόν ο εντοπισμός του». (Εικόνα 23)

Η Ιχνηλασιμότητα ως προϋπόθεση προστασίας

Τα ιπποειδή στην Ελλάδα είναι αντικείμενο ανελέητου εμπορίου που πραγματοποιείται χωρίς κανέναν έλεγχο και βασίζεται στο καθεστώς ανωνυμίας και μη ιχνηλασιμότητας των ιπποειδών. Οι πελατειακές ή οι σχέσεις εξάρτησης είναι χαρακτηριστικό της δομής και του τρόπου λειτουργίας πολλών υπηρεσιών. Ειδικά όταν το ζωεμπόριο ιπποειδών και η ανεξέλεγκτη αναπαραγωγή τους είναι μια σταθερή πηγή αδήλωτου κέρδους και κάλυψης άλλων παράνομων δραστηριοτήτων. Αντί διαβατηρίου και microchip όπως συμβαίνει στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ από το 2008, στην Ελλάδα αντί διαβατηρίου και ηλεκτρονικής

⁸⁴ Ν 1197/81 <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/294439/nomos-1197-1981>,

⁸⁵ OIE, Terrestrial Animal Health Code, Chapter 7.12, Welfare of working equids, https://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahc/2018/en_chapitre_aw_working_equids.htm

⁸⁶ Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ 2018 <http://minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/grafeiotypou/deltiatypou/6828-dt030818a>

Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ 2021, <http://minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/grafeiotypou/deltiatypou/11630-dt030821a>

σήμανσης, χρησιμοποιείται το ΑΔΑΜΙ (Ατομικό Δελτίο Αναγνώρισης Μετακίνησης Ιπποειδούς).

Πρόκειται για μια εγκύκλιο του ΥΠΑΑΤ με Αριθ. πρωτ. 228868/12.2.2002 και θέμα: *Εφαρμογή Προγράμματος Επιζωοτιολογικής Διερεύνησης των Σπουδαιότερων Νοσημάτων των Ιπποειδών*. Εκδόθηκε με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004 όπου αναγκαστικά έπρεπε να υπάρχει κάποια μέριμνα για τα ιπποειδή που θα συμμετείχαν στους αγώνες για τον έλεγχο νοσημάτων.

Η συγκεκριμένη εγκύκλιος έχει περιορισμένη διάρκεια χρονικής ισχύος, εκδίδεται αποκλειστικά για υγειονομικούς σκοπούς και δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση τίτλο ιδιοκτησίας του ιπποειδούς, όπως ρητά αναφέρεται στο ίδιο το έγγραφο στην σελίδα 21. Με πολύ μικρά γράμματα υπάρχει η σχετική σημείωση (Εικόνα 24) που όμως καθόλου δεν εμποδίζει το ΥΠΑΑΤ να απαιτεί ακόμη και σήμερα το συγκεκριμένο έγγραφο για την μεταφορά και μετακίνηση των ιπποειδών στα σημεία ελέγχου της χώρας.

Η απουσία εθνικής ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων καταγραφής των ιπποειδών, έστω για εκείνα που διαθέτουν ηλεκτρονική σήμανση και διαβατήριο, έχει ως αποτέλεσμα να είναι αδύνατον ο έλεγχος ταυτοποίησης αυτών των ζώων. Για παράδειγμα, πολύ εύκολα ένα αρσενικό βαρβάτο (με όρχεις) μπορεί να ταξιδεύει με ΑΔΑΜΙ που να ανήκει σε ένα θηλυκό (ιπποειδές χωρίς όρχεις). Ποιος μπορεί να ελέγξει τι γράφει ένα έγγραφο για ζώα για τα οποία δεν μπορεί να γίνει έλεγχος ηλεκτρονικής σήμανσης αφού δεν διαθέτουν;

Ιδιαίτερα αν το όχημα του μεταφορέα διαθέτει πρόσβαση σε σφραγίδα κτηνίατρου ή ιππίατρου η διαδικασία γίνεται ακόμα πιο εύκολη. Επιπλέον, δεν είναι εφικτό να λειτουργήσει ελεγκτικός μηχανισμός για την μεταφορά και μετακίνηση ιπποειδών που δεν ταυτοποιούνται, όπως ορίζει ο Ν 1/2005 που ενσωματώθηκε με την ΚΥΑ 314754 στις 18.9.2009, ο οποίος στην πραγματικότητα παραμένει σε αχρηστία.

Από το 2008 που εκδόθηκε ο Ενωσιακός Κανονισμός 504/2008 για την καταγραφή ιπποειδών, δεν υπήρξε ποτέ καμία πολιτική βούληση αλλά ούτε και επιστημονική ευαισθησία ή αίσθημα καθήκοντος για την ενσωμάτωση της καταγραφής και αναγνώρισης των ιπποειδών στην Ελλάδα. Αυτό έγινε εφικτό μόλις στις 9 Μαρτίου 2021 μετά από καταγγελία και αναφορά στην αρμόδια Ευρωπαϊκή Επιτροπή από το σωματείο ΙΠΠΟΘΕΣΙΣ.⁸⁷

Για έναν χρόνο από την έκδοση της παραπάνω ΚΥΑ, οι κρατικές υπηρεσίες στην προσπάθειά τους να κρατήσουν στην αφάνεια τις ζωές, την εκμετάλλευση και τον θάνατο των ιπποειδών, δεν εκδίδουν τα έγγραφα που ορίζει η ΚΥΑ 311/62043/2021, άρθρο 28, για την ενσωμάτωση του ΕΚ 2015/262, οπότε δεν είναι σε ισχύ η ιχνηλασιμότητα των ιπποειδών.⁸⁸ Πριν από λίγες ημέρες στις 21 Απριλίου 2022 δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ η Υπουργική Απόφαση 726/107637 για «τη δημιουργία συστήματος για την ταυτοποίηση και την ιχνηλάτηση των δεσποζόμενων ιπποειδών». Η απόφαση αρχίζει να ισχύει μετά από 6 μήνες ενώ δίνεται η

⁸⁷ Documento, Ο «ΙΠΠΟΘΕΣΙΣ» καταγγέλλει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων στην ΕΕ, 2019 https://www.documentonews.gr/article/o-ippooesis-kataggellei-to-ypourgeio-agrotikhs-anaptyxhs-kai-trofimwn-sthn-ee-photos?fbclid=IwAR2PC_oB04Wnt9a7fFW9t51ACi_n3bODIC7t33prWi3aYdrl6aKA4THFjuw

⁸⁸ ΚΥΑ 311/62043/2021 - ΦΕΚ 903/Β/9-3-2021

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-agrotike-anaptukse/ktenotrophia/koine-upourgike-apophase-311-62043-2021.html>

δυνατότητα στους ιδιοκτήτες ιπποειδών ένα επιπλέον χρονικό διάστημα 3 μηνών για να τα δηλώσουν (άρθρο 19).⁸⁹

Δηλαδή από το 2008 που όφειλε η χώρα μας να εφαρμόσει την καταγραφή και αναγνώριση ιπποειδών, αν φυσικά εκδοθούν τα έγγραφα διαβατηρίων ιπποειδών τότε ίσως από το 2023 να εφαρμοστεί η ιχνηλασιμότητα τους. Και αν εκδοθεί από την ΕΕ κάποια οδηγία ή κανονισμός με συμπληρωματικά μέτρα τότε όλα θα ξεκινήσουν από την αρχή.

Σύμφωνα με το ΦΕΚ δεν υπάρχει ηλεκτρονική βάση δεδομένων για την καταγραφή των ιπποειδών. Να σημειώσουμε όμως το εξής, πως τόσο το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων όσο και η Φίλιππος Ένωση Ελλάδος διατηρούν κωδικούς στην παγκόσμια βάση δεδομένων UELN (Universal Equine Life Number) για την ταυτοποίηση ιπποειδών, το υπουργείο για συγκεκριμένες αυτόχθονες φυλές και η ΦΕΕ για τους δρόμους ίππους (Εικόνα 25, 26). Χωρίς την σύνδεση με μια κεντρική εθνική βάση δεδομένων είναι αδύνατο να εξασφαλιστεί η προστασία τους. Προκαλεί απορία πως υπάρχει κωδικός για την διεθνή ηλεκτρονική βάση δεδομένων και τόσα χρόνια δεν συνδεόταν με καμία εθνική ηλεκτρονική βάση δεδομένων.

Η υποχρέωση της Φ.Ε.Ε. να διασφαλίζει την ευζωία των δρομώνων ίπων μετά την παύση της αγωνιστικής τους δραστηριότητας όπως ορίζει το άρ. 2§1 περ. ιβ' ν. 399/1968 με τίτλο "Αρμοδιότητες", όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρ. 47 ν. 4603/2019, είναι αδύνατον να εφαρμοστεί αφού δεν υφίσταται η ιχνηλασιμότητα των δρομώνων ίπων και η αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος.

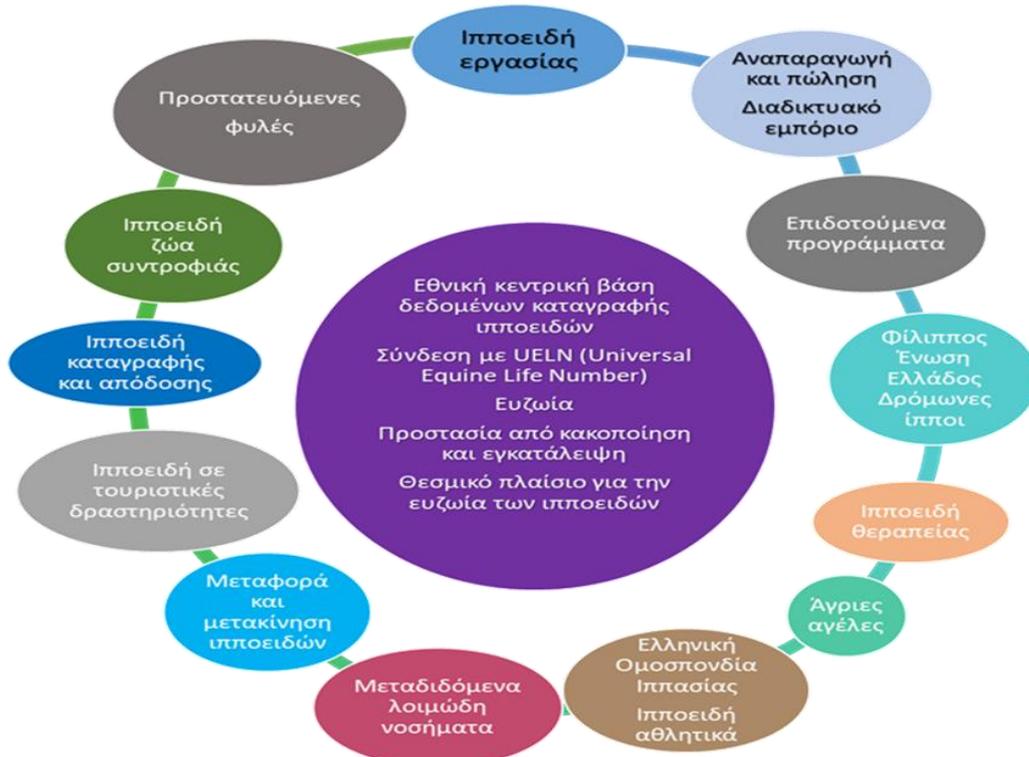
Τεράστια ήταν δυσaréσκεια της επιστημονικής και διοικητικής κοινότητας των αρμόδιων υπηρεσιών, υπήρξε όταν προτάθηκε από την Πανελλήνια Φιλοζωική Ομοσπονδία και το σωματείο ΠΠΠΟΘΕΣΙΣ η απαγόρευση σφαγής ιπποειδών. Ευτυχώς, με τον ν 4711/2020 άρθρο 17, περ 3, για πρώτη φορά στην Ελλάδα «Απαγορεύεται η εκτροφή, η εκπαίδευση και η χρησιμοποίηση ζώων για οποιοδήποτε είδος μάχης. Επίσης απαγορεύονται η εκτροφή, η χρησιμοποίηση και η εξαγωγή σκύλων, γατών και ιπποειδών για παραγωγή γούνας, δέρματος, κρέατος ή για την παρασκευή φαρμακευτικών ή άλλων ουσιών.».⁹⁰ Το άρθρο βρίσκεται πλέον στον ν 4830/2021 αρ 23 αφού δόθηκε μάχη στην δημόσια διαβούλευση να μην αφαιρεθεί η εξαγωγή τους για σφαγή.

Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε την άμεση σχέση ευζωίας ιπποειδών και ιχνηλασιμότητας σε ένα απλό γράφημα, στο οποίο κανένας ελεγκτικός μηχανισμός δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε καμία κατηγορία ιπποειδών. Αν δεν γνωρίζουμε πόσα ιπποειδή υπάρχουν, που ζουν, πως ζουν, πως πεθαίνουν, δεν μπορούμε να τα προστατεύσουμε. Χωρίς αναγνώριση και ιχνηλασιμότητα οτιδήποτε αφορά τον ελεγκτικό μηχανισμό και την προστασία των κοινωνιών εκτροφής ιπποειδών, δεν είναι εφικτό.

⁸⁹ ΥΑ 726/107637, Δημιουργία συστήματος για την ταυτοποίηση και την ιχνηλάτηση των δεσποζόμενων ιπποειδών, 21.4.2022 . <https://www.e-nomothesia.gr/kat-agoranomikes-diatakseis/upourgike-apophase-726-107637-2022.html>

⁹⁰ Νόμος 4711/2020 - ΦΕΚ 145/Α/29-7-2020 <https://www.e-nomothesia.gr/kat-agrotike-anaptukse/nomos-4711-2020-phek-145a-29-7-2020.html>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΙΠΠΟΕΙΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & ΤΗΝ ΕΥΖΩΙΑ ΤΟΥΣ

Ο κεντρικός πυρήνας της κεντρικής εθνικής βάσης δεδομένων απουσιάζει, όπως και ένα σαφές θεσμικό πλαίσιο και δεν υπάρχει σύνδεση με διεθνή βάση δεδομένων καταγραφής ιπποειδών. Όλες οι κατηγορίες συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις εκμετάλλευσης (εμπόριο, παράνομη σφαγή, κακοποίηση, εγκατάλειψη) και καμία με την κεντρική ομάδα. Παραμένουν δορυφόροι και η ευζωία των ιπποειδών εξαρτάται αποκλειστικά από την ηθική κάθε ανθρώπινης μονάδας που τα χρησιμοποιεί.

Από τις πέντε ελευθερίες στην θετική ευζωία

Η απάντηση στο ερώτημα «τι είναι ευζωία» εξαρτάται από το ποιος ρωτά και ποιος απαντά. Ο έμπορος που έχει δεμένα τα ιπποειδή ώστε να τα χρησιμοποιήσει για αναπαραγωγή και πώληση θα απαντήσει πως εκτεθειμένα και μόνιμα δεμένα έχουν την καλύτερη ζωή. Εκείνος που δεν θέλει ξοδέψει χρήματα για την σίτιση τους θα απαντήσει πως μόνο με την βοσκή και χωρίς καθόλου νερό, αφού ενυδατώνονται από την βοσκή, έχουν μια υγιή ζωή. Εκείνος που θα το χρησιμοποιήσει ατέλειωτες ώρες για να δουλεύει σέρνοντας άμαξα με τουρίστες ή νύφες πάνω σε άμαξες με σχήμα Σταχτοπούτα θα απαντήσει πως είναι χαρούμενα γιατί δουλεύουν κάτι που είναι αναγκαίο για να είναι υγιή.

Η συμπεριφορά μας απέναντι σε όλα τα άλλα ζώα και η αξιολόγηση της ευζωίας τους, ήταν πάντα ανθρωποκεντρική. Η συμπεριφορά μας απέναντι στα ιπποειδή και σε ζώα που χρησιμοποιούμε για οποιοδήποτε σκοπό, αναψυχή, πειράματα κ.λπ., ξεπερνά κάθε όριο ελαστικότητας και άρνησης αποδοχής της κακοποίησης που υφίστανται. Ο Δαρβίνος υποστήριζε πως, τα ζώα που έχουμε ως σκλάβους δεν θέλουμε να τα θεωρούμε ίσους μας, και είχε απόλυτο δίκιο.

Η τεχνολογία και τα αποτελέσματα των ερευνών και δράσεων ομάδων ακτιβιστών έχουν ωριμάσει την αποδοχή πως η ευζωία τους δεν μπορεί να εξεταστεί σε ένα επιστημονικό πλαίσιο αποκομμένο από την ηθική και την φιλοσοφία.⁹¹

Με την Συνθήκη του Άμστερνταμ (Οκτώβριος 1997) Πρωτόκολλο 33 και την Συνθήκη της Λισαβόνας (Δεκέμβριος 2009) Άρθρο 13 αναφέρεται πως «τα ζώα αναγνωρίζονται ως νοήμονα ευαίσθητα όντα (sentient beings) τα οποία μπορούν να αντιληφθούν και να αισθανθούν».⁹² Σε μια προσπάθεια να δοθεί μια «ανθρωπιστική» διάσταση στην αυξανόμενη κτηνοτροφία το Farm Animal Welfare Council (FAWC) συμβούλιο ευζωίας των παραγωγικών ζώων, το 1979 καταλήγει στην αποδοχή του μοντέλου των πέντε ελευθεριών.

Από τότε πολλά έχουν αλλάξει και οι αποκαλύψεις για τις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης των ζώων είναι αδιαμφισβήτητες επηρεάζοντας την κοινή γνώμη που απαιτεί πιο αυστηρή κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ζώων. Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν με την ερμηνεία των όρων ελευθερία από πείνα, δίψα, πόνο, φόβο, έκφραση φυσιολογικής συμπεριφοράς οδήγησαν στο στην δημιουργία των 5 Domains model σύμφωνα με το οποίο η ευζωία χωρίζεται σε τομείς που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές και θετικές εμπειρίες εισάγοντας το ενδιαφέρον στην συναισθηματική κατάσταση του ζώου.⁹³ Η προστασία των ζώων ως προϊόντα είναι μακριά από κάθε ηθική απέναντι στην ζωή τους.

Η άγνοια ή αδιαφορία της επιστημονικής κοινότητας σε συνδυασμό με την απουσία οδηγών ορθής πρακτικής για τα ιπποειδή, τα τοποθετεί στον Μεσαίωνα. Και σαν αν μην έφταναν όλα αυτά την ίδια στιγμή που παγκόσμια γίνεται συζήτηση και μελετάται το επόμενο βήμα προς την θετική ευζωία Positive Animal Welfare (PAW) , *ως μια ζωή που αξίζει να ζεις*,⁹⁴ τα ιπποειδή στην Ελλάδα με τις πέντε ελευθερίες που εισήγαγε ο «νομοθέτης» στον ν 4830/2021, καταδικάζονται σε κακοποίηση μέσα από ένα αποδεδειγμένα ξεπερασμένο μοντέλο αξιολόγησης της ευζωίας τους.

Οι παράγοντες αξιολόγησης της ευζωίας των ζώων σε παγκόσμιο επίπεδο, προσαρμόζονται σε νέα επιστημονικά δεδομένα με σκοπό να κατανοηθεί πως τα ίδια τα ζώα αντιλαμβάνονται την ευζωία τους και όχι τι θεωρούμε εμείς ως ευζωία. Σε υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ισπανία, νομοθέτησαν για την συν επιμέλεια των κατοικίδιων σε περίπτωση διαζυγίου θεωρώντας τα ισότιμα μέλη μιας οικογένειας⁹⁵ και στην Αγγλία προχώρησαν στην νομική αναγνώριση της εν συναίσθησης των άλλων έμβιων όντων⁹⁶, συμπεριλαμβανομένων των ψαριών, την ίδια στιγμή που η χώρα μας επιλέγει τον δρόμο *του πεινάς; δεν πεινάς, μήπως διψάς; για να εξασφαλίσει την μη προστασία τους.*

⁹¹ Cockram Michael, Chair in Animal Welfare, Professor, Dept. of Health Management, *Introduction to animal welfare*, University of Prince Edward Island, 2021, σελ. 5

⁹² Αθανάσιος Κωνσταντινίδης Κτηνίατρος, Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, *ΕΥΖΩΙΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ, Ευζωία υπάρχει δόκιμος ορισμός;* 2019, σελ. 6-7

⁹³ David J. Mellor, *Moving beyond the "Five Freedoms" by Updating the "Five Provisions" and Introducing Aligned "Animal Welfare Aims"* Animal Welfare Science and Bioethics Centre, Institute of Veterinary, Animal and Biomedical Sciences, Massey University, Palmerston North 4442, New Zealand, 2016, σελ. 2-5.

⁹⁴ Joanne L. Edgar, Siobhan M. Mullan, Joy C. Pritchard, Una J. C. McFarlane and David C. J. Main, *Towards a 'Good Life' for Farm Animals: Development of a Resource Tier Framework to Achieve Positive Welfare for Laying Hens*, 2013, *Animals*, 3(3), σελ. 584-605.

⁹⁵ Wion news, Edited By: Gravitas desk, *Pet-nups? Spain introduces laws for pet custody after divorce*, 2021 <https://www.wionews.com/world/pet-nups-spain-introduces-laws-for-pet-custody-after-divorce-379344>

⁹⁶ Jemima Webber, Plant Based News, *Animals, Including Fish, To Be Recognized As Sentient Beings Under UK Law*, 2022, <https://plantbasednews.org/culture/law-and-politics/animals-fish-sentient-beings-uk-law/>

Ο σπισισμός ξεκινά από τα άλλα ζώα, αλλά δεν σταματά σε εκείνα

Κάθε κοινωνία σε οποιαδήποτε μορφή ζωής κι αν ανήκει, εξετάζεται στον χώρο και το περιβάλλον που την επηρέασε, τον χρόνο και τις συνθήκες που την διαμόρφωσαν. Ο αιώνας που τέλειωσε απέδειξε πως η εξαίρεση των μη ανθρώπινων ζώων από την ηθική κοινότητα δεν περιορίζεται πάντα στα άλλα ζώα.

Κάθε μορφή βίας ξεκινά πάντα από αυτόν που θεωρείται ανίσχυρος, αυτόν που δεν έχει ή του έχουμε αφαιρέσει το δικαίωμα στην έκφραση του λόγου, αλλά ποτέ δεν σταματά εκεί. Το 2015 και το 2017 διοργανώθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε συνεργασία με την Πανελλήνια Φιλοζωική Ομοσπονδία με την ονομασία «Ο κύκλος της βίας».⁹⁷ Οι έρευνες, σε διεθνές κυρίως επίπεδο, για την σύνδεση των μορφών βίας σε όλες τις κοινωνίες αποδεικνύει πως η βία και το έγκλημα δεν σταματούν ποτέ σε εκείνον που δεν μπορεί να αντιδράσει.

Το Ολοκαύτωμα και η Γερμανία του Γ Ράιχ έδωσαν ένα από τα μεγαλύτερα παραδείγματα σπισισμού, σύμφωνα με τον οποίο ακόμα και αν τα άτομα ανήκουν στο ίδιο είδος, μπορεί σύμφωνα με τις ιδιότητες τους να τους συμπεριφερθούμε άνισα σαν να ανήκουν σε ένα άλλο είδος που θα θεωρηθεί κατώτερο.

Εβραίοι, Ρομά, ομοφυλόφιλοι, ΑΜΕΑ που δεν ανήκαν στο δυνατό είδος που θα οδηγούσε στην επίτευξη των στόχων και των ιδανικών που οραματίστηκε το Γερμανικό καθεστώς, άλλαξαν κατηγορία είδους για να δικαιολογηθεί η βιομηχανοποιημένη εξόντωση τους. Ένας προπαγανδιστικός μηχανισμός καθοδήγησε πολιτική ηγεσία και λαό. Μέλη της του είδους της ανθρώπινης κοινωνίας άλλαξαν κατηγορία αφού αξιολογήθηκαν ως υπάνθρωποι, ως άλλα ζώα, αφαιρώντας τους την ιδιότητα μέλους στο ανθρώπινο είδος και δολοφονήθηκαν. Τα ανθρώπινα συμφέροντα είναι σημαντικότερα από τα συμφέροντα των άλλων έμβιων όντων, οπότε η αιτιολόγηση της εξόντωσης τους ήταν απολύτως δικαιολογημένη.⁹⁸

Με το ίδιο ακριβώς σκεπτικό πριν από το Ολοκαύτωμα εφαρμόστηκαν ανάλογες πολιτικές σε μια βιομηχανοποιημένη μορφή εξόντωσης απέναντι σε κοινωνίες που κατακτήθηκαν από «ανώτερα» άτομα του ίδιου είδους. Όμως ας μην μας παραπλανά ο μύθος του φιλόζωου κα χορτοφάγου Χίτλερ ο οποίος ταιριάζει περισσότερο σε έναν ρόλο παραβάν που καλύπτει όσα δεν πρέπει να αποκαλυφθούν. Ακριβώς όπως ο ζωολογικός κήπος του Μπούχενβαλντ που κατασκευάστηκε από αιχμάλωτους πολέμου και συνόρευε με το στρατόπεδο συγκέντρωσης. Ας θυμόμαστε πως τα όρια ανάμεσα στα άλλα έμβια όντα, στους ανθρώπους και τους υπανθρώπους δεν είναι πάντα σαφή⁹⁹ και σίγουρα όχι δεδομένα.

Η ίδια ακριβώς τακτική και ηθική διέπει την Ενωσιακή νομοθεσία σύμφωνα με την οποία ένα ιπποειδές συντροφιάς, αθλητικό, θεραπείας, αναπαραγωγής ή εργασίας μπορεί ανά πάσα στιγμή της ζωής του ακολουθώντας συγκεκριμένο κτηνιατρικό έλεγχο να μετατραπεί σε ιπποειδές σφαγής. Ένα ζώο που μας συντρόφευσε, πονάει, φοβάται και δένεται μαζί μας, η νομοθεσία της Γηραιάς Ηπείρου μας επιτρέπει να το σφάξουμε, με την προϋπόθεση μόνο πως δεν θα κινδυνεύσει η τροφική αλυσίδα και η υγεία της ανθρώπινης κοινωνίας.

Για ένα ζώο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε παγκόσμια η αγροτική, οικονομική, πολεμική, τουριστική, αθλητική βιομηχανία ο Νομοθέτης θεωρεί αυτονόητο να σφαγιαστεί όταν πλέον

⁹⁷ Πανελλήνια Φιλοζωική Ομοσπονδία, *Ο κύκλος της βίας, από την κακοποίηση ζώων στην ενδοοικογενειακή βία* Αθήνα 2015, 2017 <https://hellenicanimalwelfare.org/portfolio/o-kykylos-ths-vias/>

⁹⁸ Oscar Horta, *Τί είναι σπισισμός*, εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2019, σελ 11

⁹⁹ Jan Mohnhaupt, *Ζώα στον Εθνικοσοσιαλισμό*, μτφ Γιάννης Κέλογλου, Εκδόσεις Gutenberg/Ιστορία, 2021, σελ16,17

δεν θα είναι χρήσιμο. Για ποια ηθική μιλάμε στην Νομοθεσία του 21^ο αιώνα:¹⁰⁰ Προφανώς πρόκειται για την ίδια ηθική που επέτρεψε ώστε τα αποτελέσματα των πειραμάτων που διεξήγαγαν γιατροί σε γυναίκες και παιδιά στα στρατόπεδα συγκέντρωσης χωρίς την χρήση αναισθησιογόνου για να δοκιμαστεί η αντοχή τους στον πόνο, να χρησιμοποιηθούν μεταγενέστερα από την παγκόσμια ιατρική κοινότητα.¹⁰¹

Μήπως θα πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά το ενδεχόμενο να χρησιμοποιούμε για πειράματα που μας αφορούν άμεσα ως ανθρώπινη κοινωνία, στην θέση των άλλων έμβιων όντων τους παιδόφιλους, βιαστές ή τους κατά συρροή δολοφόνους; Μήπως οργανισμοί όπου το κτηνώδες κυριαρχεί θα μπορούσε να είναι το επόμενο πειραματόζωο; Πειράματα σε ανθρώπους έγιναν και μπορεί να γίνονται και σήμερα σε πληθυσμούς για τους οποίους δεν θα μάθουμε ποτέ απολύτως τίποτα.

Όπως έγραψε για το Ολοκαύτωμα ο Primo Levi, *It happened, therefore it can happen again: this is the core of what we have to say. It can happen, and it can happen everywhere.* Αφού έγιναν πειράματα επάνω σε ανθρώπους και χρησιμοποιήθηκαν τα ερευνητικά τους στοιχεία και πρωτόκολλα στην βιολογία και ιατρική, τότε μπορεί να συμβεί ξανά, πάντα με το ίδιο σκεπτικό πως όλα γίνονται για το καλό της ανθρωπότητας, της ιατρικής, της βιολογίας και της ασφάλειας της διατροφικής αλυσίδας.

Συμπέρασμα

Ακολουθώντας τα βήματα των ιπποειδών από την πρώτη ημέρα που εμφανίστηκαν στην γη έως σήμερα, εύκολα γίνεται αντιληπτό πως χωρίς εκείνα τίποτα δεν θα ήταν το ίδιο για τις ανθρώπινες κοινωνίες. Και αν εκείνα δεν υπήρχαν, θα έπρεπε να τα δημιουργήσουμε για να μας βοηθήσουν να επιβιώσουμε.

Κατανοούμε μέσα από την δική τους ιδιαίτερη πορεία πως ποτέ δεν ήταν τα προνομιά ζώα όπως μας διδάσκουν στα σχολεία και στις αφηγήσεις τους οι μεγαλύτεροι και οι παραδόσεις μας. Η αγάπη μας για τα ιπποειδή είναι ταυτόσημη και άμεσα εξαρτώμενη από την ίδια την χρήση του ζώου. Ο Μύθος για αυτά τα ζώα τέλειωσε πολύ νωρίς, δίνοντας την θέση του στην κακοποίηση.

Από τα πιο όμορφα και ήρεμα ζώα που γεννήθηκαν σε αυτή την πλάση, εμείς τα αναγκάσαμε να μας κουβαλήσουν σε πολέμους, δέχτηκαν σφαίρες και ανατινάχθηκαν, μας βοήθησαν σε καταστροφές, με τις βαριές εργασίες και όταν πια όλα αυτά τελείωσαν αντί να τους φερθούμε με σεβασμό αφήνοντας τα να χαρούν την ελευθερία τους βρήκαμε άλλους τρόπους κακοποίησης. Για την ψυχαγωγία και διασκέδαση μας, σε σκοπούς που καμία σχέση δεν έχουν με την ηθική.

Τα ιπποειδή λόγω της αιχμαλωσίας και της αναγκαστικής συμπόρευσης τους με τον άνθρωπο, ερμηνεύονται πάντα μέσα από την ανθρωποκεντρική προσέγγιση. Σε όποια ερώτηση τεθεί που αφορά την δική τους ζωή, θα απαντήσει ο άνθρωπος με γνώμονα το δικό του συμφέρον.

Σε μια ενδιαφέρουσα προσπάθεια κατανόησης του χρόνου οι παλαιοντολόγοι Richard E Leakey και Roger Lewin στο βιβλίο τους *Origins*, μας καλούν να περικλείσουμε 4,5 εκατομμύρια ζωής σε ένα βιβλίο χιλίων σελίδων. Θα διαπιστώσουμε πως η ιστορία του

¹⁰⁰ «Τα ιπποειδή είναι δυνατόν να μετατραπούν σε ιπποειδή που προορίζονται για σφαγή σε κάποιο στάδιο της ζωής τους», προοίμιο 21, ΕΚ 2021/963 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0963&from=EN>

¹⁰¹ Arthur Schaffer, *On using nazi data: The case against*, University of Manitoba, https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/philosophy/ethics/media/On_Using_Nazi_Data.pdf

σκεπτόμενου ανθρώπου θα αναφερόταν μόλις στην τελευταία σελίδα του βιβλίου.¹⁰² Κάποια στιγμή ο σκεπτόμενος άνθρωπος για να γίνει ο κυρίαρχος του πλανήτη αλλοίωσε τον ρόλο του κι έγινε ο θεός που δεν είναι.

Παρατηρώντας σήμερα τον κόσμο γύρω μας με την κλιματική και περιβαλλοντική κρίση που επηρεάζει τη βιοποικιλότητα στον πλανήτη, μια καταστροφική αλλαγή που είναι ανθρωπογενής, τη πανδημία αφετηρία της οποίας είναι η κακή μεταχείριση των ζώων αλλά και άλλων δεινών, μάλλον το μοντέλο *θεός ως άνθρωπος* απέτυχε. Η ιστορία του Homo συμπεριλαμβάνει περισσότερο κακό από καλό σε μια διατάραξη της φύσης και των άλλων έμβιων όντων. Προσφέρουμε περισσότερο κακό από όσο αντέχουν εκείνα και ολόκληρος ο πλανήτης.

Ο τρόπος που φερόμαστε στα άλλα ζώα, περικλείει όλη την κοσμοθεωρία μας και μόνο από ηθική δεν χαρακτηρίζεται. Αν το έλλογο ον, το εκλεκτό, μπορεί να πλένεται με σαπούνια ανθρώπων, να βιάζει και να εμπορεύεται βρέφη, παιδιά και γυναίκες, πόσο ανώτερο τελικά είναι; Έφτασε πλέον ο καιρός να αναμετρηθούμε με το ίδιο μας το είδος και να αποφασίσουμε πως θα συνεχίσουμε να ζούμε. Κάθε ζωή έχει την δική της μοναδική αξία σε ένα σύμπαν που δεν ανήκει σε κανέναν και ήρθε ο καιρός να το αντιληφθούμε.

Ανάμεσα στους ανθρώπους και στα ζώα υπάρχει ένα συνεχές και για να το αποδείξουμε υπάρχει το επιστημονικό πεδίο, που δυστυχώς παραμένει στο σκοτάδι αφού δεν υπάρχει ενδιαφέρον για την μελέτη του εγκεφάλου των άλλων έμβιων όντων. Οι έρευνες που αφορούν τα ιπποειδή περιορίζονται σε κώδικες ορθής πρακτικής που ελάχιστα διαφέρουν από τα συγγράμματα της αρχαιότητας. Πόσα πολλά είναι ακόμα ανεξερεύνητα όσον αφορά τα άλλα έμβια όντα με τα οποία έχουμε ομοιότητες και λειτουργούμε με τον ίδιο τρόπο!!!

Τι θα συνέβαινε αν εξαφανίζονταν τα ιπποειδή; Ποιες θα ήταν οι επιπτώσεις στην φύση και στον άνθρωπο; Ίσως ποτέ να μην είχε επιτευχθεί η μετάβαση από την Λίθινη εποχή στον πολιτισμό μέσω της Γεωργικής επανάστασης. Τι θα συνέβαινε όμως αν ο άνθρωπος εξαφανιζόταν; Στον «Διάλογο ενός Αερικού και ενός Γνώμου» του Ιταλού στοχαστή Τζιάκομο Λεοπάρντι, ένα πνεύμα του αέρα και ένα πλάσμα των σπλάχνων της γης, συνομιλούν για το τέλος του ανθρώπινου είδους.¹⁰³ Ο διάλογος γράφτηκε το 1824 και είναι τρομακτική η αλήθεια και η διαχρονικότητα όσων υποστηρίζει. Τίποτα δεν θα αλλάξει στον κόσμο αν εξαφανιστούμε, ο πλανήτης και τα άλλα έμβια όντα δεν θα μας αναζητήσουν και θα συνεχίσουν την πορεία τους. Ίσως χωρίς πολέμους και χωρίς την κυριαρχία του κακού.

Τα ιπποειδή, τα ζώα που μας θεραπεύουν, που εργάζονται για εμάς, που μας οδηγούν σε νίκες γιατί εκείνα είναι οι αληθινοί αθλητές, στο τέλος σφάζονται με συνοπτικές διαδικασίες όταν δεν είναι πλέον χρήσιμοι. Μηχανές με ποικίλες ικανότητες ήταν και θα είναι σε εθνικό και διεθνές δίκαιο αν η νοοτροπία και η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν αλλάξουν. Αν δεν αγωνιστούμε για εκείνα για να έχουν την ζωή που τους αξίζει.

¹⁰² Charles Patterson, *Αιώνια Τρεμπλίνκα*, η συμπεριφορά μας απέναντι στα ζώα και το Ολοκαύτωμα, Εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2021, σελ. 20

¹⁰³ Πιέρο Μαρτινέτι, *Η ψυχή των ζώων*, Εισαγωγή-μετάφραση-επίμετρο Παναγιώτης Τσιαμούρας, Εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2019, σελ. 39, 212,213

Βιβλιογραφία

Αντίκας Θ. Γ., DVM, PhD. *Ίπποι και Ιππολογία*. Τόμος Α', 2η έκδοση. Το Τέταρτο, Κατερίνη 2012.

Allen Victoria. *The horses bred to have cartoon faces: Vets' horror at unnatural concave-faced animals created using extreme selection as owners search for the perfect-looking animal*. Daily Mail, 2017.

<https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-4975662/Pedigree-horse-described-horrific-experts.html>

American wild horse campaign. *Roundup Report: The 2022 Sulphur Wild Horse Roundup* <https://americanwildhorsecampaign.org/media/roundup-report-2022-sulphur-wild-horse-roundup>

American Mule Museum. *History of the Mule*. 2022 <https://www.mulemuseum.org/history-of-the-mule.html>

Andreia Marques. *El Rey Magnum: Has Selective Horse Breeding Gone Too Far?* 2021. <https://horseyhooves.com/el-rey-magnum-arabian-horse-breeding/>

Animal Welfare Foundation. *Iceland: animal welfare violations on blood farms*. 2021. <https://www.eurogroupforanimals.org/news/iceland-animal-welfare-violations-blood-farms>
Blood farms in Argentina and Uruguay 2015-2019 <https://www.tierschutzbund-zuerich.ch/en/what-we-do/blood-farms>

Animal Welfare Foundation, Gutachten: Zulässigkeit von Blutentnahmen von trächtigen Stuten nach nationalem Recht im Gebiet der Bundesrepublik Stand: August 2020 https://www.animal-welfare-foundation.org/files/downloads/GUTACHTEN_PMSG_Produktion_in_Deutschland.pdf

Animal Justice CA. *EXPOSED: Live Horse Exports to Japan Covered on CTV W5, March 1, 2021* <https://animaljustice.ca/blog/exposed-live-horse-exports-to-japan-covered-on-ctv-w5>

Antikas Theo. G, DVM, PhD. *The Honor to be Buried with Horses: From Mycenaean Nemea to Macedonian Vergina*. Aristotle University of Thessaloniki, 2003. https://www.academia.edu/31647879/2003_The_Honor_to_be_Buried_with_Horses_From_Mycenaean_Nemea_to_Macedonian_Vergina

Antikas T. G., DVM, PhD. *Man-eating and fish-eating horses in Greek art, mythology and modern literature*. Academia edu. 2013. https://www.academia.edu/18196923/2013_Man_eating_fish_eating_horses_in_Greek_art_mythology_and_modern_literature

Ασέρ Ρ Μωυσή. *Οι ψαλμοί του Δαβίδ*. Θεσσαλονίκη 1973.

Βλάχου Θεοδώρα. *Παλαιοντολογική, Βιοστρωματογραφική και Παλαιοοικολογική μελέτη των ιππαρίων του Ελλαδικού χώρου*. Διδακτορική διατριβή ΑΠΘ, 2013.

Broad Institute of MIT and Harvard. *Domestic Horse Genome Sequenced*. 2009
<https://www.sciencedaily.com/releases/2009/11/091105143708.htm>

Bömcke Elisabeth, Nicolas Gengler and E. Gus Cothran. *Genetic variability in the Skyros pony and its relationship with other Greek and foreign horse breeds*. Published online 2011 Mar 1. doi:10.1590/S1415-47572010005000113
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3085377/>

Γκράντιν Τέμπλ & Κάθριν Τζόνσον. *Τα ζώα σε μετάφραση, Χρησιμοποιώντας τα μυστήρια του αυτισμού για να αποκωδικοποιήσουμε τη συμπεριφορά των ζώων*. Εκδόσεις Polaris 2021.

Cockram Michael, Chair in Animal Welfare, Professor, Dept. of Health Management. *Introduction to animal welfare*, University of Prince Edward Island, 2021.

Damásio P. António. *Emotion, reason and the human brain, Chapter A Passion for Reasoning Descartes' Error*
https://ahandfulofleaves.files.wordpress.com/2013/07/descartes-error_antonio-damasio.pdf

D' Ingeo Serenella, Angelo Quaranta, Marcello Siniscalchi, Mathilde Stomp, Caroline Coste, Charlotte Bagnard, Martine Hausberger, Hugo Cousillas. *Horses associate individual human voices with the valence of past interactions: a behavioural and electrophysiological study*. 2019. <https://www.nature.com/articles/s41598-019-47960-5.pdf>
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31399629/#:~:text=PMCID%3A%20PMC6689011-.DOI%3A%2010.1038/s41598%2D019%2D47960%2D5,-Free%20PMC%20article>

Documento, *Ο «ΙΠΠΟΘΕΣΙΣ» καταγγέλλει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων στην ΕΕ*. 2019
https://www.documentonews.gr/article/o-ippooesis-kataggellei-to-yπουργείο-agrotikhs-anaptyxhs-kai-trofimwn-sthn-ee-photos?fbclid=IwAR2PC_oB04Wnt9a7fFW9t51ACi_n3bODIC7t33prWi3aYdrl6aKA4THFj_uw

Donaldson Sue, Will Kymlicka. *ΖΩΟΠΟΛΙΣ, Μια πολιτική θεωρία για τα δικαιώματα των ζώων*, μτφ Γρηγόρης Μολυβάς. Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2021.

Donkey Sanctuary. *Understanding Herd Dynamics*. Website last modified April 2022
<https://www.thedonkeysanctuary.org.uk/all-about-donkeys/understanding-herd-dynamics>

Donkey Sanctuary. *Under the skin, Update on the global crisis for donkeys and the people who depend on them*. November 2019.
<https://www.thedonkeysanctuary.org.uk/sites/uk/files/2019-12/under-the-skin-report-english-revised-2019.pdf>

Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ 2018 Έκδοση εγκυκλίου για την προστασία των ιπποειδών εργασίας
<http://minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/grafeiotypou/deltiatypou/6828-dt030818a>

Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ 2021, «Προστατεύουμε τα ζώα εργασίας από τον καύσωνα»
Απαγόρευση της εργασίας και της μεταφοράς των ζώων σε ώρες υψηλού θερμικού πεδίου
<http://minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/grafeiotypou/deltiatypou/11630-dt030821a>

Ε.Ε. Δελτίου Τύπου. *Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων: νέα στρατηγική για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, την εξάρθρωση των εγκληματικών επιχειρηματικών μοντέλων, την προστασία και την ενδυνάμωση των θυμάτων*, Βρυξέλλες, 2021.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_1663

EK 2021/963, προοίμιο 21, «Τα ιπποειδή είναι δυνατόν να μετατραπούν σε ιπποειδή που προορίζονται για σφαγή σε κάποιο στάδιο της ζωής τους», <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0963&from=EN>

Ehrenreich Barbara. *Humans were not Centre stage: how ancient cave art puts us in our place*. 2019.

<https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/dec/12/humans-were-not-centre-stage-ancient-cave-art-painting-lascaux-chauvet-altamira>

Edgar L Joanne., Siobhan M. Mullan, Joy C. Pritchard, Una J. C. McFarlane and David C. J. Main. *Towards a 'Good Life' for Farm Animals: Development of a Resource Tier Framework to Achieve Positive Welfare for Laying Hens*, 2013.

Equine Assisted Growth and Learning Association. *The Eagala Model – Empowering Change*. 2022 <https://www.eagala.org/index>

Fitch W. Tecumseh. «*Cognitive Evolution: People Are Animals Too*» *Keynote speech delivered at the 2017 International Convention of Psychological Science*. Vienna, Austria. <https://www.psychologicalscience.org/observer/humans-are-animals-too-a-whirlwind-tour-of-cognitive-biology>

Friedlander Saul. *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι, I. Τα χρόνια των διώξεων 1933-1939, II. Τα χρόνια της εξόντωσης 1939-1945*. Εκδόσεις Πόλις 2013.

Grevena media gr. *Ο Δήμος Γρεβενών δημοπρατεί 30 άλογα (ελευθέρας βοσκής) που περιήλθαν στην περιουσία του*. 2022 <https://grevenamedia.gr/o-dimos-grevenon-dimopratei-30-aloga-eleytheras-voskis-poy-periilthan-stin-perioysia-toy/>

Gera Deborah. *Ancient Greek Ideas on Speech, Language and Civilization*. Oxford University Press, Oxford 2003.

Guide to good animal welfare practice for the keeping, care, training and use of donkeys and donkey hybrids. FEEVA Federation of European Equine Veterinary Associations. 2020

<https://feeva.fve.org/cms/wp-content/uploads/EU-Donkey-Guide-EN.pdf>

Hawking S.W., Hertog Thomas. *A Smooth Exit from Eternal Inflation. Introduction*. 2018

<https://erc.europa.eu/news/stephen-hawkings-last-paper-co-authored-erc-grantee-positives-new-cosmology-interview>

Henderson J.Z Antonia., Ph.D. *Hey, I Remember You: The Extraordinary Equine Memory*.

Equine Psychologist | July 26, 2021 <https://horsesport.com/magazine/behaviour/hey-remember-you-extraordinary-equine-memory/>

Hinton Megan. *Russian troops 'burn 30 horses alive' in stable near Kyiv, Ukraine says*. LBC News, London 2022. <https://www.lbc.co.uk/news/russian-troops-burn-30-horses-alive-civilian-stable-ukraine/>

Horta Oscar. *Τί είναι σπισισμός*. Εκδόσεις Κυαναυγή 2010.

Huemer Michael. *Διάλογοι περί ηθικής χορτοφαγίας*. Εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2020.

Humane Society of the USA. *What is soring* <https://www.humanesociety.org/resources/what-soring>

Jarus Owen. *1,400-year-old remains of headless horse and rider discovered in Germany*. Live Science, 2022. <https://www.livescience.com/headless-horse-and-rider-discovered>

ΙΠΠΙΟΣ: *Το Άλογο στην Αρχαία Αθήνα*. Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών Έκθεση, Αθήνα 2022. <https://www.ascsa.edu.gr/events/details/hippos-the-horse-in-ancient-athens-gr>

Κακριδής Ι.Θ. *Ελληνική Μυθολογία, τόμος 1. Εισαγωγή στον Ελληνικό Μύθο*. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986.

Καλογεράκος Ι. *Οι απαρχές της Φιλοσοφίας, στο Ελληνική φιλοσοφία και επιστήμη: από την αρχαιότητα στον 20ο αιώνα, Τόμος Α*, Εκδόσεις Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2001.

Καραγεωργάκης Σταύρος. *Ζώα, στα πλοκάμια της ανθρώπινης ηθικής*. Εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα 2019.

Kleczkowska Katarzyna. *Αυτοί που δεν μπορούν να μιλήσουν, τα ζώα ως άλλοι στην αρχαία ελληνική σκέψη*. Εκδόσεις Κυαναυγή {περί ζώων}, Αθήνα 2017.

Korinthostv. *Δολοφονία άγριων αλόγων*. Youtube channel 2012. https://www.youtube.com/watch?v=fWRhG_Uvvhg

ΚΥΑ 311/62043/2021 - ΦΕΚ 903/Β/9-3-2021. *Καθορισμός συμπληρωματικών μέτρων εφαρμογής του Εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2015/262 της Επιτροπής «για τη θέσπιση κανόνων σύμφωνα με τις οδηγίες 90/427/ΕΟΚ και 2009/156/ΕΟΚ του Συμβουλίου σχετικά με τις μεθόδους αναγνώρισης των ιπποειδών (κανονισμός διαβατηρίου ιπποειδών)*. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-agrotike-anaptukse/ktenotrophia/koine-upourgike-apophase-311-62043-2021.html>

Κωνσταντινίδης Αθανάσιος, Κτηνίατρος, Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, *ΕΥΖΩΙΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ, Ευζωία υπάρχει δόκιμος ορισμός*; 2019.

Liesowska Anna. *Iconic 2,500-year-old Siberian princess 'died from breast cancer', reveals MRI scan*. The Siberian Times, 2014. <https://siberiantimes.com/science/casestudy/features/iconic-2500-year-old-siberian-princess-died-from-breast-cancer-reveals-unique-mri-scan/>

Μαρτινέτι Πιέρο, *Η ψυχή των ζώων*. Εισαγωγή-μετάφραση-επίμετρο Παναγιώτης Τσιαμούρας, Εκδόσεις Κυαναυγή, Αθήνα 2019.

Mellor J. David. “*Mouth Pain in Horses: Physiological Foundations, Behavioural Indices, Welfare Implications, and a Suggested Solution*”, MDPI. Published: 29 March 2020. <https://doi.org/10.3390/ani10040572>

Mellor J. David. *Moving beyond the “Five Freedoms” by Updating the “Five Provisions” and Introducing Aligned “Animal Welfare Aims”* Animal Welfare Science and Bioethics Centre. Institute of Veterinary, Animal and Biomedical Sciences, Massey University, Palmerston North 4442, New Zealand, 2016.

Mohnhaupt Jan. *Ζώα στον Εθνικοσοσιαλισμό. Μετάφραση Γιάννης Κέλογλου*. Εκδόσεις Gutenberg/Ιστορία, 2021.

Νόμος 1197/81 <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/294439/nomos-1197-1981>

Ντάρβιν Κάρολος (Δαρβίνος). *Η καταγωγή των ειδών*. Μετάφραση Ανδρέας Πάγκαλος. Εκδόσεις Γκοβόστη. 1957.

Ντότσικα Αλεξάνδρα, Διδάκτωρ Α.Π.Θ. *Περί Ψυχής*, ΣΥΝΘΕΣΙΣ τχ.1, 2019. <https://ejournals.lib.auth.gr/synthesis/article/view/7731/7495>
<https://doi.org/10.26262/syn.v8i1.7731>

Ο Κάρολος Δαρβίνος και η εξέλιξη. πηγή: SciAm.Jan.09 Απόδοση: Δρ. Ιωάννα Μολίνου-Προβιδάκη, Αν. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών (Τμήμα Χημείας). WWF Hellas. https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/pe/Darwin_Theory.pdf

Οδηγός ορθής πρακτικής για την καλή διαβίωση των ζώων για τη διατήρηση, φροντίδα, εκπαίδευση και χρήση ίππων, 2018/2019, από την εθελοντική ομάδα πρωτοβουλίας για ιπποειδή στο πλαίσιο της Πλατφόρμας ΕΕ για την Καλή Διαβίωση των Ζώων. EU Platform https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-12/aw_platform_plat-conc_guide_equidae_en.pdf

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΛΑΜΠΙΑΔΗΡΟΜΙΑ 1936-2004 «Μια θαυμάσια ιδέα του Δρος Γκέμπελς». Ελευθεροτυπία. Ο ιός, 2004. <http://www.iospress.gr/ios2004/ios20040321a.htm>

OIE, World Organisation for Animal Health. *Terrestrial Animal Health Code. Chapter 7.12. Welfare of working equids*. 2016, last modified 2017. https://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahc/2018/en_chapitre_aw_working_equids.htm

Olsen Sandra. *Finding the First Horse Whisperers*. National Science Foundation, 2010. https://www.nsf.gov/discoveries/disc_summ.jsp?cntn_id=116033&org=NSF

Omar Cirilli, Luca Pandolfi, Lorenzo Rook, Raymond L. Bernor. *Evolution of Old World Equus and origin of the zebra-ass clade*. 2021 <https://www.nature.com/articles/s41598-021-89440-9>

Πανελλήνια Φιλοζωική Ομοσπονδία. *Ο κύκλος της βίας, από την κακοποίηση ζώων στην ενδοοικογενειακή βία*. Αθήνα 2015, 2017. <https://hellenicanimalwelfare.org/portfolio/o-kykylos-ths-vias/>

Patterson Charles. *Αιώνια Τρεμπλίνκα, η συμπεριφορά μας απέναντι στα ζώα και το Ολοκαύτωμα*. Εκδόσεις Κυανανυγή, Αθήνα 2021.

Philenews. *Πυροβόλησαν και σκότωσαν άγρια άλογα στην Ελλάδα.* 2019. <https://philenews.com/eidiseis/ellada/article/641355/pyrobolisan-kai-skotosan-agia-alog-stin-ellada>

Πελεγρίνης Θεοδόσιος. *Ηθική Φιλοσοφία.* Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα 2015.

PETA. *Australian ex-racehorses slaughtered for meat in Korea: PETA.* Daily Telegraph 2019 <https://www.dailytelegraph.com.au/news/national/australian-exracehorses-slaughtered-for-meat-in-korea-peta/video/091448a0425bd6f7413b9e67176c8843>

Πορφύριος ο Τύριος. *Περί αποχής εμψύχων.* εισαγωγή-μετάφραση-σημειώσεις Νίκος Μιχ. Νικολίτσης. Εκδόσεις ΕΥΤΟΠΙΑ 2020.

Proops Leanne, Faith Burden, Britta Osthaus, *Social relations in a mixed group of mules, ponies and donkeys reflect differences in equid type,* 2012. <https://doi.org/10.1016/j.beproc.2012.03.012>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0376635712000654>

Πουρνάρα Μαργαρίτα. *Αγγελική Κοτταρίδη: Ο σεβασμός στα ζώα και στη φύση μαθαίνεται εξ απαλών ονύχων.* Εφημερίδα Καθημερινή 2020. <https://www.kathimerini.gr/society/561119470/aggeliki-kottaridi-o-sevasmos-sta-zoa-kai-sti-fysi-mathainetai-ex-apalon-onychon/>

Rayner D. John. *Judaism and animal welfare, Overview and some questions.* 2000. <https://lbc.ac.uk/direct-archives/lectures/L540-L619/591.pdf>

Ringhofer Monamie, Shinya Yamamoto. *Domestic horses send signals to humans when they face with an unsolvable task.* May 2017. DOI:10.1007/s10071-016-1056-4 https://www.researchgate.net/publication/310812659_Domestic_horses_send_signals_to_humans_when_they_face_with_an_unsolvable_task

Schaffer Arthur. *On using nazi data: The case against.* University of Manitoba. https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/philosophy/ethics/media/On_Using_Nazi_Data.pdf

Schmidt J. Martin, Carola Knemeyer, Helmut Heinsen. *Neuroanatomy of the equine brain as revealed by high-field (3Tesla) magnetic-resonance-imaging.* Published: April 1, 2019. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0213814>
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0213814>

Singer Peter. *Μια Δαρβινική αριστερά. Πολιτική, Εξέλιξη και Συνεργασία, Ο Δαρβινισμός σήμερα.* Εκδόσεις Σύνταγμα 2000.

Smith Amy Victoria, Leanne Proops, Kate Grounds, Jennifer Wathan and Karen McComb, *Functionally relevant responses to human facial expressions of emotion in the domestic horse (Equus caballus).* <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rsbl.2015.0907>

Taylor Julie. *I can't watch it anymore, an open letter to the IOC, the case of drumming equestrian from the Olympic Games.* Published by Epona Media, Copenhagen, January 2022.

Τσέκος Χρήστος Αν. Ph.D. *Για την ηθική μεταχείριση και τα δικαιώματα των ζώων*. Bookoo, Αθήνα 2021.

Τvxs, *Σκότωσαν άγρια άλογα στην Ζήρεια Κορίνθου*. 2015.

<https://tvxs.gr/news/ellada/skotosan-okto-agria-aloga-stin-korintho&dr=tvxsmrstvxs>

ΥΑ 726/107637. *Καθορισμός συμπληρωματικών μέτρων εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/429 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9^{ης} Μαρτίου 2016 (L 84), του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού (ΕΕ) 2019/2035 της Επιτροπής της 28^{ης} Ιουνίου 2019 (L 314) και του εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2021/963 της Επιτροπής της 10^{ης} Ιουνίου 2021 (L 213), όσον αφορά τη δημιουργία συστήματος για την ταυτοποίηση και την ιχνηλάτηση των δεσποζόμενων ιπποειδών*. 21.4.2022 . <https://www.e-nomothesia.gr/kat-agoranomikes-diatakseis/upourgike-apophase-726-107637-2022.html>

Webber Jemima. *Animals, Including Fish, To Be Recognized As Sentient Beings Under UK Law*. Plant Based News 2022. <https://plantbasednews.org/culture/law-and-politics/animals-fish-sentient-beings-uk-law/>

Wild Horse Education. *Is it bad for you? Wild horses, USA 2011*

<https://www.youtube.com/watch?v=uvcd06Mywjc>

Wion news. *Pet-nups? Spain introduces laws for pet custody after divorce*. Edited By:

Gravitas desk 2021. <https://www.wionews.com/world/pet-nups-spain-introduces-laws-for-pet-custody-after-divorce-379344>

World Animals Voice. *Kenya: No more torture for Eijao*. 2020.

<https://worldanimalsvoice.com/2020/02/28/kenya-no-more-torture-for-eijao/>

Xenophon. *The art of horsemanship*. Translated by M.H. Morgan Ph.D. Published by J.A. Allen & Company Limited, reprinted 1987.

Παράρτημα εικόνων

Εικόνα 1: Chauvet horses cave painting

<https://www.bradshawfoundation.com/chauvet/page1.php>

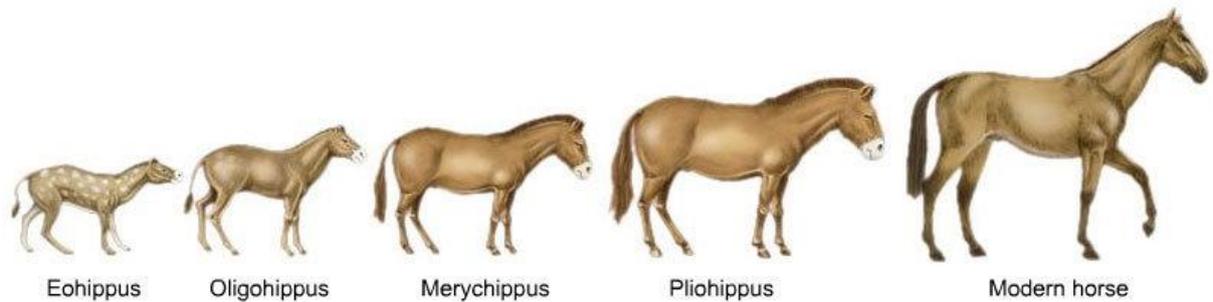

Εικόνα 2: Étiolles, cheval <https://archeologie.culture.fr/etiolles/fr/pierre-histoires>

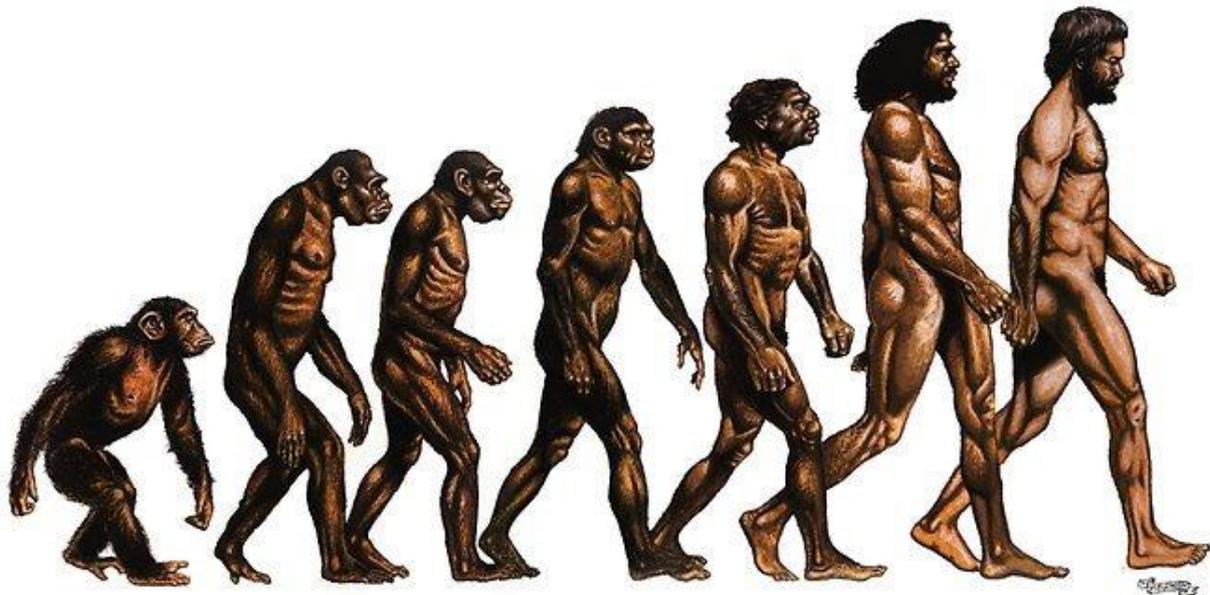
Εικόνα 3: A representation of the evolution of the horse,

https://www.researchgate.net/figure/A-representation-of-the-evolution-of-the-horse-From-Pinterest_fig2_330212009

Εικόνα 4: A popular representation of the steps of human evolution. From the Daily Mail.

https://www.researchgate.net/figure/A-popular-representation-of-the-steps-of-human-evolution-From-the-Daily-Mail_fig1_330212009

Εικόνα 5: Przewalski horses, image Patricia D Moehlman

Przewalski's horses. They are the last surviving type of wild horse, once declared extinct in the wild. A recent study shows they are the closest relatives to domestic horses. (Image credit: Patricia D Moehlman/IUCN)

Εικόνα 6: Ιπάριο Πικέρμι

<https://www.keeptalkinggreece.com/2018/06/10/pikermi-excavation-paleonotlogy-athens-greece/>

Παλαιοντολόγοι βγάλουν από τη γη το κρανίο ενός ιππάριου, προγόνου του σημερινού αλόγου, που ζούσε πριν από 7.200.000 στις όχθες της μεγάλης λίμνης που υπήρχε στην περιοχή και βρέθηκε σε ανασκαφή σε κοίτη χειμάρρου στο Πικέρμι Αττικής.

Εικόνα 7: Αργυρό νόμισμα από την Μένδη, <http://ancienttheater.culture.gr/el/mouseia-ekthemata-tekmiria/anazitisi-ekthematwn/item/252-argyro-nomisma-apo-ti-mendi-1308-a>

Εικόνα 8: Η πριγκίπισσα των πάγων, <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2792587/mri-scan-reveals-2-500-year-old-siberian-princess-died-acute-breast-cancer-smoked-cannabis-dull-pain.html>

The Body of Princess Ukok, who died aged 25, had several tattoos on her body, including a deer with a griffon's beak and a Capricorn's antlers. The tattoos have been perfectly preserved for 2,500 years.

Εικόνα 9: Ειδήσεις για την φωτιά στην Βαρυπόμψη, καλοκαίρι 2021, <https://www.newsbreak.gr/ellada/230846/fotia-stin-varympompi-en-exelixei-epicheirisi-diasosis-kai-metaforas-alogon/>

Εικόνα 10: Χάλκινη προτομή αλόγου, σε φυσικό μέγεθος. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Φλωρεντίας (Περιφερειακή Διεύθυνση Μουσείων της Τοσκάνης)

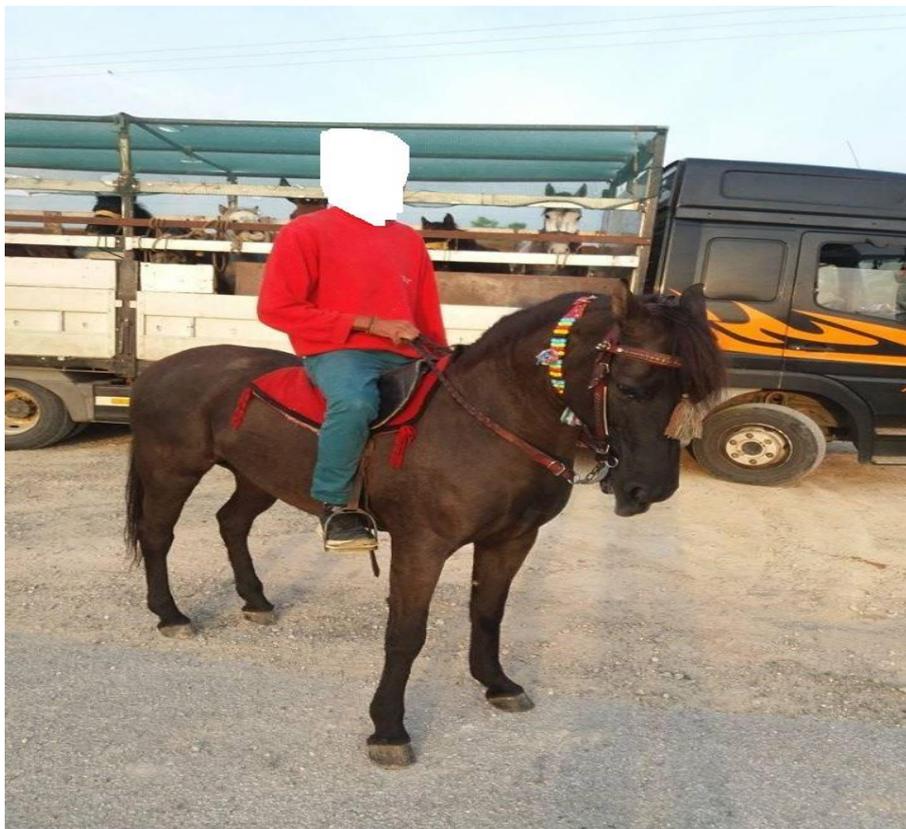
Εικόνα 11: στομίδα του 3^{ου} αιώνα π.Κ.Ε. προέλευση πιθανότατα από Θράκη ή Ανατολή, Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/29341>

Εικόνα 12: αθλητικό άλογο σε επίσημους αγώνες από την έρευνα για το επιρρίνιο που διεξήχθη από ομάδα του Πανεπιστήμιο του Sidney, επικεφαλής καθηγητής Paul McGreevy, <https://vetpracticemag.com.au/nosebands-hurting-horses/>

Εικόνα 13: από αγγελία πώλησης με φόντο παράνομο φορτηγό, γεμάτο ιπποειδή για πώληση, αρχείο του Πανελληνίου Συλλόγου Προστασίας Ιπποειδών, ΙΠΠΟΘΕΣΙΣ

Εικόνα 14: End horse soring – πρακτική της τοποθέτησης ενός καυστικού υγρού σε κομμένη οπλή με καρφωμένο πέλμα <https://www.horsesforlife.org/horse-soring.html>

Εικόνα 15: πέλμα αλόγου επίδειξης Big Lick <https://horseyhooves.com/horse-owner-inspired-to-abolish-soring/>

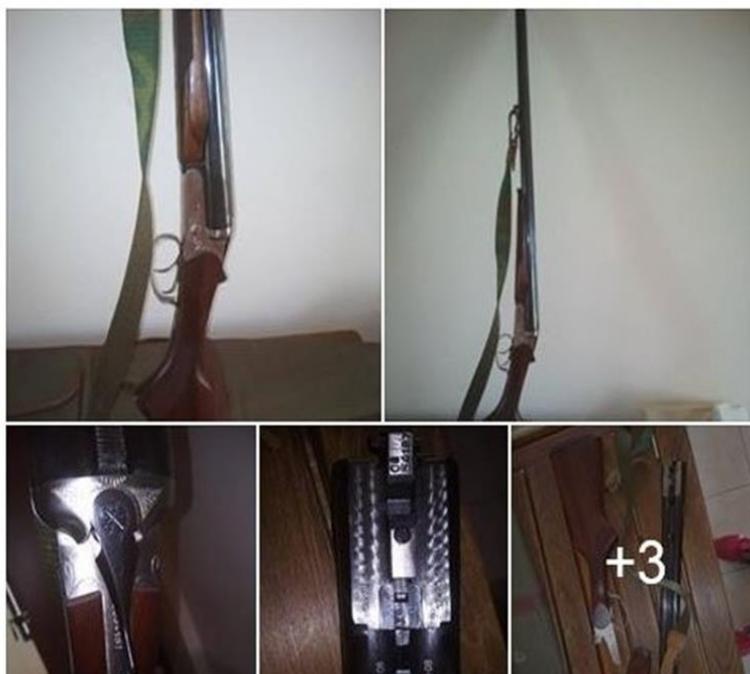

Εικόνα 16: επίδειξη Big Lick https://issuu.com/fosh_1/docs/issue_1_2021/s/11816034

Εικόνα 17: στιγμιότυπο από το αρχείο του Πανελληνίου Συλλόγου Προστασίας Ιπποειδών, ΠΠΠΟΘΕΣΙΣ

ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΜΕ ΑΛΟΓΟ, ΠΟΝΥ

Εικόνα 18: στιγμιότυπο από το αρχείο του Πανελληνίου Συλλόγου Προστασίας Ιπποειδών, ΙΠΠΟΘΕΣΙΣ, πως να μην εκπαιδεύεται ένα παιδί να «καβαλάει» ένα μόλις λίγων μηνών πουλάρι όταν εκείνο ξεκουράζεται ενώ υπάρχουν σημάδια από το δέσιμο στα πόδια

Εικόνα 19: φωτογραφία από έρευνα του Πανελληνίου Συλλόγου Προστασίας Ιπποειδών, ΙΠΠΟΘΕΣΙΣ

Εικόνα 20: φωτογραφία από ιδιώτη που ανακάλυψε το νεκρό άλογο και την δημοσιοποίησε στο διαδίκτυο

Εικόνα 21: φωτογραφία από τον Ν 1038/1917

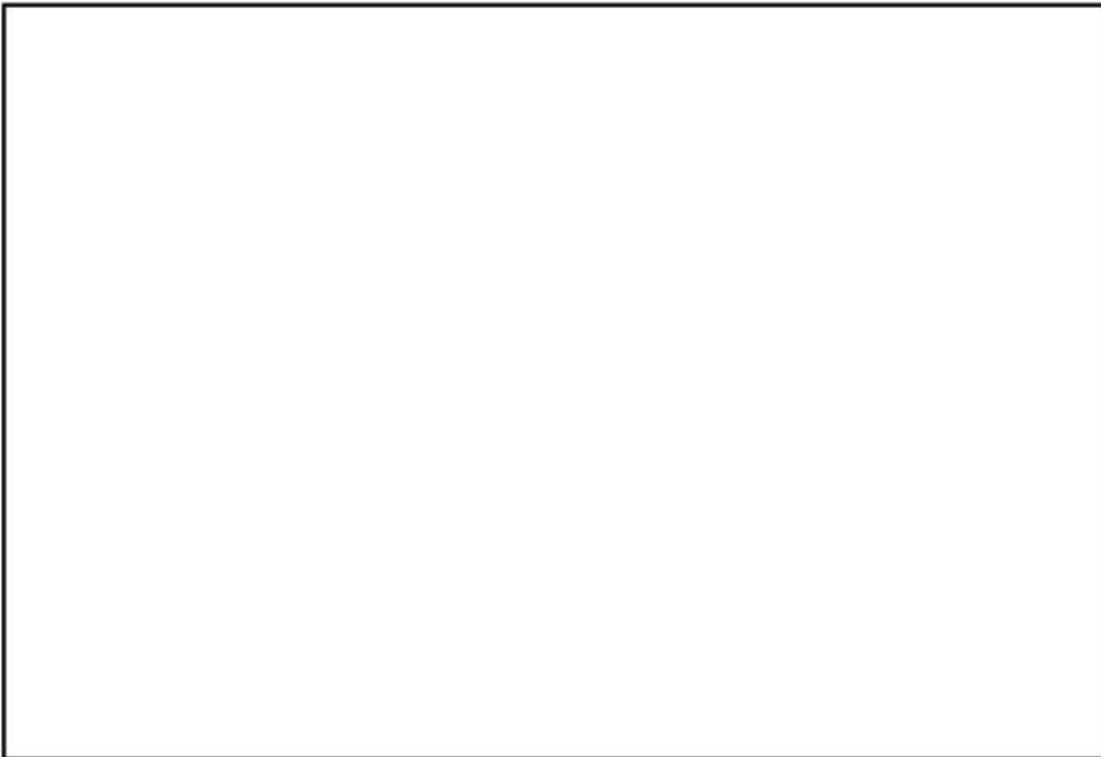
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		ΝΟΜΟΙ	
Νόμοι		Νόμος 1038	
Νόμος 1038 περί προστασίας τών ζώων.	1	Περί προστασίας τών ζώων. (1)	
Νόμος 1040 περί τών έν Τουρκία ύπηρετησάντων ή διορισθέντων προξενικών ύπαλλήλων κατά τήν διάρκειαν του Εύρωπαϊκού πολέμου.	2	Νόμος 1038	
Νόμος 1041 περί τροποποιήσεως διατάξεων πινων του νόμου ΔΜΔ' τής 4 Φεβρουαρίου 1912.	3	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	
Νόμος 1042 περί τροποποιήσεως διατάξεων πινων του νόμου 204 περί πρεσβειών.	4	ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ	
Νόμος 1044 περί εκμεταλλεύσεως δασών υπό του Κράτους και εκτελέσεως εκτάκτων ύλοτομιών.	5	Ψηφισάμενοι όμοφώνως μετά τής Βουλής, άπεφασίσταμεν διατάσσομεν.	
Νόμος 1045 περί εκτάκτου παρατάσεως τής ισχύος τών πινάκων ύλοτομίας τών ιδιωτικών δασών.	6	Άρθρον 1.	
Νόμος 1046 περί επιτάξεως άγροτικών κλημάτων και δασών.	7	Όστις βλασκύνει, κκλοποιεί, ή μεταχειρίζεται μετά ακληρύτητος, ή χρησιμοποιεί προς έργασίαν, ή φορτώνει ζώον άσθενές ή ανάπηρον ή πέραν τής φυσικής του άντοχής ή πέραν του υπό τών άστυνομικών διατάξεων όριζομένου βάρους, τιμωρείται με πρόστιμον 3 — 50 δραχμών ή με κράτησιν μέχρις 20 ήμερών ή με άμροτέρας τής ποινής ταύτας.	
Νόμος 1047 περί όργανισμου του Υπουργείου τής Γεωργίας.	8	Έν ύποτροπή τή κατώτερα και άνωτερα όρια τών πινών τούτων διπλασιάζονται.	
Βασιλικά διατάγματα		Πάν ζώον άνίκανον προς έργασίαν λόγω άθροαπειτου νόσου ή βαθέος γήρατος, δύναται νά φονεύηται άνευ άποζη-	

Εικόνα: 24: στιγμιότυπο από το ΑΔΑΜΙ, σελ 21 όπου δηλώνει πως εκδίδεται για υγειονομικούς σκοπούς και δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση τίτλο ιδιοκτησίας ιπποειδούς

21

Άλλα χαρακτηριστικά:

IV. Σκαρίφημα ιπποειδούς (σχεδιάζεται με μελάνι για την απεικόνιση των άχρωμων περιοχών του σώματος)

Σημ. : Το ΑΔΑΜΙ εκδίδεται αποκλειστικά για υγειονομικούς σκοπούς και δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση τίτλο ιδιοκτησίας του ιπποειδούς.

-Ο-

Συντάξας Κτηνίατρος

(Όνομα-Υπογραφή-Σφραγίδα Εκδούσας Αρχής)

Εικόνα 25: στιγμιότυπο των κωδικών που διατηρεί το ΥΠΑΑΤ για τις αυτόχθονες φυλές στην παγκόσμια βάση δεδομένων UELN (300001)

ueln website / universal equine life number

find breeds for an organisation in a country

4 Breed(s) managed by the selected organisation.

International Organisation : N/A
Country : Greece

List of the breeds registered by this organisation :

Name of the breed	Alphacode	Category	Original country of the breed	Name of organization	UELN Number
Illa		Donkey and mule	Greece	Ministry of Agriculture, Directorate of Inputs to Animal Production	300001
Pindos		Donkey and mule	Greece	Ministry of Agriculture, Directorate of Inputs to Animal Production	300001
Pinia		Donkey and mule	Greece	Ministry of Agriculture, Directorate of Inputs to Animal Production	300001
Messara		Saddle horse and pony	Greece	Ministry of Agriculture, Directorate of Inputs to Animal Production	300001

MENU

- Welcome
- UELN Presentation
- International organizations
- UELN Code Database
 - Find organization with UELN code
 - Find UELN code of an organization
 - Find breeds for an organization in a country
 - Find organizations for one breed
 - Find addresses of organizations
 - ISO 3166 country codes
- Data exchanges
- UELN presentation at Equitana
- Sitemap
- Contact us
- Mentions légales

Εικόνα 26: : στιγμιότυπο κωδικού 3000GR που διατηρεί η ΦΕΕ για τους δρόμωνες ίππους στην παγκόσμια βάση δεδομένων UELN

ueln website / universal equine life number

find breeds for an organisation in a country

1 Breed(s) managed by the selected organisation.

International Organisation : N/A
Country : Greece

List of the breeds registered by this organisation :

Name of the breed	Alphacode	Category	Original country of the breed	Name of organization	UELN Number
Thoroughbred	TB	Thoroughbred	UK	Jockey Club de Grèce	3000GR

MENU

- Welcome
- UELN Presentation
- International organizations
- UELN Code Database
 - Find organization with UELN code
 - Find UELN code of an organization
 - Find breeds for an organization in a country
 - Find organizations for one breed
 - Find addresses of organizations
 - ISO 3166 country codes
- Data exchanges
- UELN presentation at Equitana
- Sitemap
- Contact us
- Mentions légales